

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

- Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
- Ion Rațiu

11 - 18 aprilie 1995

13

Polemici

TOVARĂȘUL „DUMNEZEU”

(pag. 12-13)

O carte în dezbatere

(pag. 4-5)

CORPUS HERMETICUM

(pag. 20-21)

Ave, Nae!

(pag. 17)

Un om
normal -
Dumitru
Iuga

(pag. 18)

Printre
multe
alte rele

(pag. 16)

Soare, body-
guardul lui
Patapievici

(pag. 2)

SALA
DE
LECTURĂ

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Critica literară

CEL mai greu mi-a venit, de când mă știu, să răspund întrebărilor despre rostul criticii literare. Într-o lume în care rostul literaturii nu mai este de la sine înțeles, acela al criticii pare de-a binelea parazit. Îndeletnicirea cu scrisul cărților este deja oarecum bizară în ochii omului activ contemporan, dar încă îndeletnicirea cu scrisul despre cărți... Damenii, chiar școliți, gândesc că literatura, arta, filmul sînt un divertisment după orele de trudă. Cît despre critică, ea nu numai cade dincolo de orice preocupare spontană, naturală, dar ne mai calcă și pe nervii orgoliului: eu, adică, n-am ochi să citeșc sau să mă uit la film, îmi trebuie oare un intermediar care să-mi spună ce și cum?

Acest fel de a gândi, de care m-am lovit adesea de când scriu, vai, critică literară, a avut mereu darul de a mă pune în încurcătură. Trebuie să recunosc că, deși răspunsul la asemenea întrebări îmi ședea pe limbă, o anumită jenă mă făcea să-l amîn, să mă bîlbîi, oferind cea mai neașteptată satisfacție celui care mă întrebase, pentru că el, în certitudinea lui inbranabilă că toată critica este inutilă, tocmai bîlbîiala mea o scontase. Vezi, părea el să zică, exultînd, critica nu e decît o sclifoseală, o pedanterie, o joacă de salon, bună la nimic, pe care nimeni n-o citește (ah, da, voi criticii vă citiți între voi și asta vă dă sentimentul că aveți un public)!

Argumentele cele mai solide în sprijinul criticii sînt, desigur, acelea de ordin așa-zicînd instituțional: în absența criticii, n-ar exista literatura *ca ordine* și nici posibilitatea unei istorii a ei; critica omologhează și instituie canoane care stau la temelie alcătuirii patrimoniului de valori al națiunii. Dar nu o dată mi s-a întîmplat să nu recurg la aceste argumente, la care putea fi făcut sensibil orice om inteligent, ci la altele, care erau cu mult mai slabe, ba chiar nici nu semănau cu niște argumente, într-atît aerul lor subiectiv, personal, emoțio-

nal le aproia de o experiență nu pe de-a-ntregul comunicabilă. Era vorba de ceea ce a reprezentat, de la început, *pentru mine*, critica literară. Era vorba de faptul că am descoperit-o *înaintea* literaturii.

Nu e nici un paradox. Orice cititor face această experiență, doar că nu toți cititorii sînt conștienți de ea. Raportul nostru cu literatura începe de la lectura cărților. La 9-10 ani noi sîntem deja cititori, așadar critici, dacă vrei, în pofida faptului că lectura aceasta este ingenuă, *trăită* și pasională. Eroarea multora provine din aceea că au despre critică *ideea greșită* că este o știință, ori ceva savant, o metodă, un sistem, o construcție bazată pe analiză lucidă și pe informație exhaustivă. După aproape cinci decenii de când citeșc și după trei și jumătate de când sînt critic profesionist, am dreptul să denunț această eroare (care a fost, în tinerețe, și a mea) și să afirm răsplat că metodele, sistemele, informația și restul n-au nici o valoare, adevărata critică fiind o lectură ingenuă și plină de pasiune a cărților. Mai ales începătorilor trebuie să le spun asta: esențialul, cînd scrii despre o carte, este același, ca atunci cînd o citești: să-ți placă, să-ți agite spiriul, să-ți ridice întrebări, să te neliniștească etc. Cît despre modul de a organiza toate aceste emoții într-un studiu, într-o carte de critică, dați-mi voie să vă mărturisesc cu mîna pe inimă că el a fost, de fiecare dată, o invenție a mea, o chestiune de pură spontaneitate, pe care am încercat, e drept, s-o îmbrac în uniforma profesiei. Nu credeți în această uniformă! Nici o analiză nu e cu adevărat *sistematică* și nici o bibliografie nu e *reală* (în capul meu există totdeauna *cealaltă* bibliografie: conexiunile absolute întîmplătoare pe care le fac între cărți); toate metodele sînt o simulare a științificului și toată critica e o lectură, o descoperire, o bucurie, un viciu, o boală incurabilă.

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Soare, bodyguardul lui Patapievici

NU AM SCRIS din prima clipă despre "scandalul Patapievici" pentru că eram curios - o curiozitate ușor perversă, firește - de reacția așa-zisei opinii publice. Dacă minciunile puse pe tarabă de diversele servicii secrete erau oarecum previzibile ("Nu știm, n-am auzit, nu cunoaștem!"), dacă reacția unor intelectuali de marcă era și ea în firea lucrurilor, dacă implicarea activă a unor posturi de televiziune particulare era de așteptat (după cum surdo-mutismul postului național era și el ușor de anticipat), mai rămânea să aflăm ce gândește omul de rând, omul de pe stradă. Ca de atâtea alte ori, s-a dovedit că opinia publică nu gândește nimic. Ea trece indiferentă pe lângă lucruri care ar trebui s-o privească într-o măsură infinit mai mare chiar decât hrana zilei de mâine. Pentru că aceste lucruri au de-a face în mod direct cu însăși libertatea ei.

Tăcerea vinovată a opiniei publice nu e noutate în România. Cei cincizeci de ani de comunism ne-au redus la o muțenie din care ne e aproape imposibil să ne revenim. Sigur, ar fi o exagerare să cerem unui popor obosit, tracasat de grijile cotidiene, nici prea curajos din fire și nu din cale-afară de demn, să reacționeze cu fermitate la impulsurile negative ale vieții politice. N-a făcut-o el în împrejurări explicit primejdioase (mineriadele, fraudele electorale, semnarea criminalului pact cu rușii etc.), de ce ar face-o într-un context mult mai subtil. În fond, vorba unui admirator al lui Ion Iliescu, n-a fost omorât nimeni! Într-adevăr, n-a fost omorât nimeni, sau, mai precis, n-a fost încă omorât nimeni! Dar să nu uităm că toate regimurile totalitare au început de la fleacuri: de la o scrisoare violată, de la un telefon-ascultat, de la o vizită discretă a serviciilor secrete la domiciliul "incomozilor". Când somnolenta opinie publică și-a dat seama de ce i se pregătește era, de regulă, mult prea târziu.

Și atunci, te întrebi, dacă există această prăpastie între omul de rând și cei care înfruntă Puterea în numele lui, de ce aceștia o mai fac? Oare nu i-ar fi mers infinit mai bine lui Horia Patapievici dacă "s-ar fi dat" pe lângă regimul de la putere, cîntîndu-i în strună în schimbul unor înalte funcții guvernamentale? Pentru că inteligența, talentul și profesionalismul l-ar fi îndreptățit să obțină orice. Și totuși, de ce n-o face? A spune că din cauza conștiinței n-ar însemna nimic pentru amărîta noastră opinie publică. Dintr-un instinct al binelui? Care bine, într-o țară în care ajungi cu atât mai sus cu cât faci mai mult rău?

Concluzia logică e că opinia publică românească nu merită să fie apărată de oameni ca Horia Patapievici sau cei care au sărit în ajutorul acestuia. E poate o deducție cinică, însă croiala mentală a românului nu îndreptățește alte variante. Un popor în care zece la sută din electorat votează pentru un descrieră de teapa lui Funar și încă zece la sută pentru coprofagii Vadim și Păunescu e un popor cu mari probleme morale. E un popor care ar trebui lăsat, cu orice consecințe, pe mîna artiștilor batjocurii, a celor care-l duc de rîpă în timp ce-i poștește în urechi deochete vorbe de amor.

E absolut incredibilă orbirea celor (mulți) care văd, chiar și azi, în pleșcari

patrioți și în hoții la drumul mare exemple de cinste și onorabilitate. Faceți o comparație între ce i-a adus lui Horia Patapievici opoziția la politica iresponsabilă a lui Ion Iliescu și a oamenilor săi - securiști la ușă, o atmosferă tensionată la serviciu și, desigur, un sentiment de nesiguranță în familie - cu ceea ce adu-lărea și linguseala fără perdea i-au adus lui Vadim și celor din același aluat cu el: body-guarzi plătiți din banii publici (sau o fi Soare bodyguardul neștiut al lui Horia Patapievici?!), locuri de onoare în Parlament, imunitate în fața judecătorilor, îngăduința de a-i exploata ca în vremurile iobăgiei pe nenorocii țărani din Butimanu, Mercedesuri la discreție și, în general, un lux ce i-ar umple de uimire pe strămoșii săi din groapa lui Ouatu.

Pînă în momentul în care scriu, n-a reieșit cu prea multă claritate de unde-și ia salariul noptatecul ofițer Soare. Dar e totuși încurajator că multiplele noastre servicii secrete s-au concentrat să demonstreze că ofițerul Soare nu le aparține, și nu că el nu există. Problema de fond e, totuși, de ce Patapievici? Analize - și încă strălucite - ale dezastului adus României de către regimul Iliescu s-au mai făcut. Opozanți ireductibili ai cripto-comuniștilor există cu ghioțura - și e vorba de nume mai răsunătoare decît al lui Horia Patapievici. Și atunci? Explicația trebuie căutată, probabil, în "stilul de muncă" al vechii Securității. Pentru cine cunoaște, cît de cît, mentalitatea și metodele echivalentului românesc al K.G.B.-ului, ar putea exista o explicație. Istoria "acțiunilor patriotice" ale Securității arată că ea s-a ferit, în perioada ceaușistă, să "lovească la vîrf". Ea a încercat, pe cît a putut, să nu se răfuiească direct cu opozanții care reușiseră să-și facă un nume. În schimb, n-a ezitat să izbească în "marginali" - așa cum a procedat și în America, unde nu i-a sacrificat pe un Vladimir Tismăneanu, pe un Dorin Tudoran - vîrfuri de lance ale luptei anticomuniste -, ci pe mai puțin vizibilul Ioan Petru Culianu. Metoda preferată a Securității a fost (și, iată, a rămas) echivalentul plasticeii expresii folclorice "Bate șaua ca să priceapă iapa".

Neglijența care sare în ochi, lipsa profesionalismului, sîngăcia evidentă a ofițerului încă invizibil nu trebuie să inducă în eroare. Dimpotrivă, ele sînt semne clare că era imperios necesar să se creeze un caz Patapievici. Destul de tînăr pentru a deveni un model pentru noile generații, punerea lui sub supraveghere trebuia să-i înfricoșeze pe cei tentați să-i urmeze pilda. Dacă investigațiile misteriosului Soare n-ar fi avut ceva din tactica pisicii cu clopoței, probabil că impactul public ar fi lipsit cu desăvîrșire. Nu știu de ce, dar acest "caz Patapievici" duhnește de la o poștă a Berevoiești! Or, în ciuda faptului că nume de primă mărime ale vieții noastre publice au ieșit la rampă și au protestat viguros, în ciuda faptului că s-a ajuns la audieri ale comisiei senatoriale de specialitate, efectul pe care mizau profesioniștii represiei a fost atins. El e un mesaj-amenințare trimis pe adresa celor care nu s-au lămurit că în România lui Ion Iliescu nu trebuie să se audă decît un glas - corul îngerilor care-l proslăvesc pe binefăcătorul de la Cotroceni.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

BUCUREȘTEAN fiind, credem că vă va fi relativ ușor să treceți pe la redacție. Cele 9 poezii pe care ni le-ați trimis sunt deosebit de îngrijite, cu prozodie impecabilă și metafore gingaș-uluitoare, chiar dacă nu trec mai departe de pretențiile cititorilor al căror gust pentru poezie s-a format durabil și definitiv înainte de război. De regulă autorul își semnează paginile. Dv. n-o faceți, dintr-un motiv care, bineînțeles, nu are importanță, numele rămânând să vi-l cunoaștem numai de pe plic. Pentru a ne decide corect la un anume răspuns, și nu neapărat pentru publicare, vă invităm să ne mai aduceți și alte poezii, dacă se poate într-o zi de joi, programul redacției îl găsiți în josul paginii 24. (Poenaru Francisc) ● Din cele câteva mostre (poezii, însemnări în proză) se vede limpede că scrieți ușor și cu plăcere. Dar numai cu fragmentul din *Povestea unei morți*, unde se pare că v-ați găsit la larg, ați izbutit să captați atenția. Toate celelalte încercări sunt lovite de o superficialitate îngăduită numai într-un jurnal intim. (Carla Taban, Timișoara) ● Poezia se intitulează *Ștefan cel Mare și Suliman Pașa*, și ea începe așa: *Bătălii ei au avut/Între ei s-au omorât/Soarele însă când ieșea/Cu săgeți se năluia./Tropote de cai veneau/Turcii ce mulți mai erau/Și în fruntea lor era/Suliman Pașa ce striga./Țara să le ocupăm/Robi la noi să îi luăm/Vite, boi, porci și găini/Toate să le stăpânim./Și veneau în fugă mare/Uni pe jos, alți călare/Dintr-o dată s-au oprit/Ștefan în față le-a ieșit.* Noroc că domnitorul a intervenit, că altfel puteam să punem cruce vitelor, boilor, porcilor și mai ales găinilor. Finalul *poeziei* e ușor confuz, dar nu-i nimic, căci pînă la urmă tot ai noștri se ridică deasupra: *Ștefan cu o armată mică/Înspăimântați turci de frică/Lupta iarăși a pornit/Însă nu a izbutit/Turcii fugeau de mîncău pămîntul/Prin apă, prin foc, repezi ca vîntul/Ștefan victorios a ieșit/În istorie s-a scris.(Nemeti Vasile, Ineu) ● Dumezeule, doamne, sigur că a ajunge a face literatură, vorba dv., e un lucru greu, dar de ce să spuneti, fără măcar a sesiza micul dezacord, că e de străbătut drumuri lungi, unde tîlpile vor fi pline de bătătură, iar picioarele tăiate. Că doar, folosindu-vă de metaforă, nu e musai să rămâneți prizonierul ei pînă-ntr-atît, ca să credem că literatura s-ar face cu picioarele! (Anaghemas, București) ● Nu sunt eseuri ci pagini pure dintr-un jurnal adolescentin, exerciții grațioase în singurătate, al căror rost, în timp, ar fi să vă conducă spre ceea ce visați să fiți. Deocamdată vîsliți, din interiorul sufletului, către realitate, către adevăr. Cuvîntului, speranței, simțiți nevoia să le întrețineți valoarea la cote fabuloase, prin subliniere și transcriere cu majuscule, ca într-un cer invadat feeric de baloane, care se sparg fără milă, care dispar. Citez din *O iarnă în suflet. Pentru noi CUVÂNTUL este totul. Spunem zi de zi și ceas de ceas cuvinte goale, sonore, dar seci, în scopul de a impresiona. Pe cine? Ne păcălim unii pe alții...(Dincă Cristina, Slobozia)* ● Dezolare, întrebări imperative, puncte de suspensie, încercare furioasă de a ieși, cu ajutorul cuvintelor, dintr-un labirint cețos care nu este altul decît sufletul tînăr și confuz, punctuație abundentă, care însă nu suplinește sentimentul, nu clarifică și nu dă consistență ideii: *Da!trebuie să plec acolo/Acolo am apărut și eu.../Nu! am fost creat!//Da! creat împreună/Cu Mahomad, Marx, Carol, Petru și Byron./NU!nu apăruți împreună//Am fost creat dar,/eram rece/Căldura și laptele/Mi le-a dat./Aici//Apoi?/Apoi i-am dat/crezare lui Mahomad, Marx și Byron,/onoare lui Carol și Petru./Pe ea.../da, pe ea am/mințit-o, jignit-o./Acum...Cu efortul răbdării, cu speranța luminii interioare, nu se poate să nu se deschidă o zare clară și pentru dv. (Buga Dumitru, Chișinău) ● *Micile dv. încercări nedumeresc și sunt iertate ca și acel vers eminescian Fruntea albă-n părul galben...* Poetul a evitat, desigur, dintr-un motiv ușor de bănuț, cuvîntul *ceafă*, singurul potrivit și conform cu realitatea banală a unui sîrut. Căci dacă iubita își culca fruntea pe brațul poetului, atunci nu ale ei buze dulci ar fi căzut pradă, ci, mult mai banală, e adevărat, ceafa ei. Corect, dar straniu, versul eminescian ar fi trebuit să sune astfel: *Ceafa albă-n părul galben/Pe-al meu braț ușor s-o culci/Lăsând pradă gurii mele/Ale tale buze dulci.* Tot așa și lacrima dv. din *Sunt se prelinge pe fruntea iubitului, în drumul ei spre lumină.* Chiar și dacă această lacrimă imensă sunteți chiar dv., tot nu vă puteți *prelinge în sus*, verbul cu pricina aparținînd, pînă una alta, ideii de *jos*. Depășind acest închipuit incident, vă asigurăm că poeziile dv. nu sunt de lepădat. (Mihacea Geanina, Alba-Iulia).**

România literară

Editată de către:

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretariat de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu, Mircea Cau (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Iuliana Marina (secretariat), Maria Micu (curier).

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Gabriela Melinescu (Stockholm).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Culegere: Georgeta Gheorghiu.

Tipărirea realizată la "PROGRESUL ROMÂNESC" S.A., Calea Plevnei 114.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro

Pe ici, pe colo, prin părțile esențiale

I MEDIAT după 1989, părea evidentă și de la sine înțeleasă necesitatea reevaluării literaturii române din ultimii patruzeci și cinci de ani. Nimeni nu se simțea dator să teoretizeze această necesitate. Criticii și istoricii literari cu imaginație "vedeau" deja prăbușindu-se falsele valori, subvenționate decenii la rând de partidul comunist, și intrând în sfârșit în legalitate numeroase valori autentice asupra cărora se păstrase tăcerea. Certitudinea și optimismul de atunci se explicau, bineînțeles, prin suflul reformator al momentului. În atmosfera acelor zile totul părea posibil. După ce sediul CC al PCR, înfricoșător templu al puterii politice, fusese luat cu asalt și se transformase într-o clădire oarecare, după ce temutul dictator, considerat de milioane de oameni intangibil, fugise ca un infractor de drept comun, cine și-ar fi putut închipui că va deveni cândva o problemă greu de rezolvat reconsiderarea ierarhiei de valori din domeniul literaturii?

Și totuși așa s-a întâmplat. Cauza trebuie căutată în primul rând în caracterul lent și laborios al procesului de reconsiderare, care a permis regruparea forțelor ostile oricărei schimbări. O recitare a cărților publicate pe parcursul a aproape o jumătate de secol, o reinterpretare a lor, o elaborare a unei sinteze de mare cuprindere nu se pot realiza peste noapte. Iată, au trecut deja mai bine de cinci ani de la căderea lui Ceaușescu și revizuirea nu numai că nu s-a încheiat, dar nici n-a progresat într-o măsură demnă de luat în considerare. Așa se face că adepții păstrării unui *statu quo* în istoria literaturii române contemporane au avut timp să se reorganizeze, să ocupe din nou poziții influente în rețeaua de instituții culturale și să emită opinii contrare idealurilor din decembrie 1989.

Conducătorii și colaboratorii de altădată ai revistelor *Luceafărul* și *Săptămâna*, reviste care făceau în mod activ politica PCR în domeniul literaturii, sunt în momentul de față înalți demnitari. Este vorba de autori minori, dar ambițioși, ca Mihai Ungheanu, Nicolae Dan Frunteletă sau Corneliu Vadim Tudor, reductibili prin solidaritatea lor de clan ideologic și prin încurajarea de care se bucură din partea actualilor conducători ai țării.

M AI există însă o categorie de ideologi literari refractari la ideea de revizuire a valorilor și anume unii critici prestigioși, respectați cândva pentru competența lor profesională, dar aflați în prezent - cu falsă candoare, cu un sentiment al vinovăției pe care și-l ascund prost printr-o atitudine agresivă - în slujba regimului Ion Iliescu. Reprezentanți pentru această categorie sunt Valeriu Cristea și, mai ales, Eugen Simion, care a și declarat, de altfel, în repetate rânduri că nu agreează deloc intenția unora de a reevalua literatura română din ultimele decenii. În cazul său, atitudinea conservatoare se datorează și unei vanități de autor.

Eugen Simion a publicat în timpul lui Ceaușescu mai multe volume masive de comentarii critice asupra literaturii contemporane și - după cum singur a mărturisit - nu se poate împăca deloc cu gândul că opera sa de-o viață s-ar fi perimat. Drept urmare, el a condamnat de multe ori, în presă, orice dorință de schimbare, invocând cu ipocrizie rezistența în timp a valorilor, necesitatea de a avea un sentiment al continuității ș.a.m.d.

Replicile vehemente date unor critici literari de prim-plan, ca Nicolae Manolescu sau Gheorghe Grigurcu, care consideră revizuirea nu numai necesară, ci și inevitabilă, au reușit, dacă nu să se impună, cel puțin să producă o stare de confuzie. Certitudinile din perioada imediat următoare căderii lui Ceaușescu s-au dizolvat, astfel încât în momentul de față predomină o atitudine dubitativă, deloc eficientă. Acțiunile criticilor literari încep să semene cu acelea în care sunt angajați racul, broasca și o știucă din cunoscuta fabulă.

În prezent ar trebui, de fapt, redescoperită evidența inițială, ar trebui reinstaurat bunul-simț. Imaginea critică pe care o avem asupra literaturii postbelice nu poate rămâne neschimbată. În afară de faptul că pe parcursul oricărui segment de istorie se produce o mutație a valorilor (teorie de multă vreme acreditată în conștiința estetică românească de E. Lovinescu, cel admirat cândva de Eugen Simion), mai trebuie luată în considerare situația specială a literaturii în regimul comunist. Regimul comunist a acordat o atenție aparte creației literare, a finanțat-o și a supravegheat-o îndeaproape pentru a o transforma într-un instrument propagandistic. Autoritarist, inflexibil și specialist în mistificări, acest regim a reușit să falsifice nu numai texte literare, ci și ideea însăși de literatură. El s-a servit, în aceeași manieră de cooperativizare a literaturii, de mulți critici literari sau pretinși critici literari. Dar chiar și criticii care au refuzat să-i facă jocul, care au opus într-un fel sau altul rezistență, tot nu și-au putut păstra cu adevărat libertatea de gândire. Ei au fost nevoiți de multe ori să exagereze în sens invers pentru a apăra valorile amenințate. Însuși faptul că o carte a unui scriitor indezirabil era procurată cu dificultate îl făcea pe cronicar să se bucură că a intrat în posesia ei și să o supraevalueze, dintr-un sentiment de recunoștință.

C A să nu mai vorbim de faptul că și textele de critică literară, nu numai literatura propriu-zisă, au avut de suferit din cauza cenzurii. În timpul lui Dej a existat, după cum se știe, o cenzură activă, care a pretins și a obținut de la criticii literari, existenți dinainte sau inventați din necesități de moment, articole de atitudine inspirate din programul ideologic al partidului comunist. În timpul lui Ceaușescu, rolul determinant l-a jucat cenzura pasivă, conștient în interzicerea opiniilor neconvenabile și

PROTEST. Ce se întâmplă de fapt atunci când o este gata să moară pentru a dovedi că are dreptate? Și când nu o face lovind pe alții sau ucigând, ci recurgând la cea mai pașnică și mai elocventă formă de protest, la greva foamei? În România, această variantă a disperării a fost întâmpinată până acum cu un hohot de râs - din partea celor interesați să arunce deriziunea asupra opozanților fără șansă. Și cu tăcerea vinovată a celorlalți.

Dar ce se întâmplă dacă primele 2-3 zile se transformă în șapte, ce se întâmplă când lumea întreagă află că nenorocitul n-a mai mâncat de o săptămână? Risetetele se transformă în rînjete, iar indiferența celor mulți, convingși că nu merită să miști nici un deget pentru o cauză dinainte pierdută, începe să fie scuturată. Milioane de oameni par a se trezi din somn.

După trei săptămâni de grevă a foamei, când eroul, decis să obțină dreptatea în care crede, nici nu se mai poate ridica de jos, rînjetul tovarășilor devine schimă; iar mulțimea tăcută și resemnată începe să se foiască, deranjată în inerția ei. Obligată de ceea ce se întâmplă, însăși opoziția parlamentară schițează câteva timide proteste, să nu se spună că a stat chiar cu mâinile-n sân.

Iar dacă grevistul foamei moare... Abia atunci începe adevărata plictiseală, pentru că și rînjitorii, și opoziția tolerată, simțindu-se la fel de vinovați, vor încerca să escamoteze nenorocirea, s-o facă uitată. E greu de spus de cine ar deranja mai tare moartea lui Dumitru Iuga: per guvernanta sau pe ornamentala lor opoziție.

Și doar lucrurile fuseseră atât de clare, încă de la început! Într-un sistem de mării organizate, s-a întâmplat că una dintre ele (de altfel, nici mai mare, nici mai mică decât alte sute) n-a mai putut fi înghițită de un om normal. *Inde irae.*

"Oare chiar trebuie să mori pentru a dovedi că ai dreptate?". Strigătul scos, acum aproape o sută de ani, de nefericitul politician se repercutează în ecou, indiferent la timp și loc. Fără însă ca omenirea să devină mai înțeleaptă.

28 martie '95
a 27-a zi de grevă a foamei

până la urmă în inhibarea lor. În ultimii ani ai dictaturii, cuvântul de ordine era reprimarea aproape completă a spiritului polemic. Cu excepția publicațiilor care aveau voie să tune și să fulgere, bineînțeles, la comandă, împotriva oricărei forme de dizidență, nici în reviste și nici în cărți nu era permisă introducerea vreunui pasaj contestatar, fie el și îndreptat împotriva unor autori persecutați de regim. Autoritățile voiau liniște, voiau să evite în principiu controversele, voiau, cuprinse de o frică obsesivă, să preîntâmpine ceea ce ele numeau peiorativ "scandalurile". Așa s-a ajuns treptat, cu sau fără consimțământul criticilor, la o reprezentare convențională și de multe ori festivă a literaturii. (Inclusiv în cărțile lui Eugen Simion întâlnim o asemenea reprezentare, este adevărat, într-o formă mai decentă, aceea a descriptivismului critic).

Uniformizarea valorilor, mortificarea spiritului critic nu mai pot fi acceptate în momentul de față. Dacă totuși le acceptăm și le mai și susținem, nu facem decât să prelungim o situație nefirească, riscând să pierdem orice credit moral din partea generațiilor care ne succed.

Alex. Ștefănescu

Biografia unei cărți

"Eu consider cărțile mele ca niște încercări - în sensul de eseu - de meditație politică văzută în planul indivizibil", afirma Alexandru Ivăsiuc în vara lui 1976 (*Convorbiri literare*, 8). La sfârșitul aceluiași an apare *Racul*, cea mai bună exemplificare a remarcii de mai sus. După câteva luni, în timpul cutremurului din 4 martie, prozatorul moare, dând ultimului său roman o aură aparte: testamentară? premonitoare? autoacuzatoare? autojustificativă? Era probabil nevoie de o reeditare pentru a da prilejul cititorilor să stabilească nuanțele înșelătoare, instabile, ale acestui roman. Editura Albatros, care l-a publicat în 1976, îl reia, iată, după aproape două decenii.

Pe cine mai interesează azi un roman politic de "ieri"? Cît mai interesează? De ce? Cum i s-a modificat, în timp, valoarea? Sînt întrebări pe care le implică orice dezbatere a *României literare* dedicată reeditării de roman politic. Și dincolo de toate aceste probleme oarecum de suprafață se află una cu siguranță gravă: mai pot fi citite acum asemenea cărți? Am cerut părerea a doi dintre colaboratorii noștri cei mai tineri, Romanița Constantinescu și Caius Dobrescu, din motive lesne de înțeles: receptarea lor e pură, nu e modificată de tentația de a acorda circumstanțe atenuante (sau dimpotrivă, agravante), tentație pe care cititorii din 1976 ai cărții ar putea-o avea, acum, la relectură. De altfel nu dorim neapărat răspunsuri categorice, în asemenea dezbateri. Ci ipoteze care să-l conducă pe cititorul acestor pagini spre concluzii proprii. (I.P.)

Motto:
"Miguel văzu clar toate aceste întâmplări din viitorul imediat, pe care din toată mulțimea de aici numai el le știa" (*Racul*, pg.77, "Albatros" - reeditare 1994)

CÎTE au apărut pînă acum, amintirile contemporanilor despre Alexandru Ivăsiuc - scrise, în general, de oameni ce se reclamă de la adevăr - mai adesea îl inventă decît îl evocă. Încercînd uneori să depășească frustrările accidentatei sale existente, scriitorul însuși era uneori un creator de biografii posibile pentru sine. În postumitate, revanșa lui naivă pare să-i fi devenit destin.

Una din ficțiuni privește scrierea romanului *Racul*. Nu demult un distins eseist și prozator afirma că punctul de plecare al cărții l-ar constitui neapărat un text al său; riscînd a contrazice memoria prețuitului coleg, trebuie să spun că Alexandru Ivăsiuc nu i-a citit nuvela ce se presupune că l-a inspirat. Putem conveni, sper, că nu de idei ducea lipsă autorul *Racului*, restabilind astfel adevărul printr-o nedorită impolitețe. Nici operele prozatorilor sud-americani nu-i erau familiare, deși s-a spus adesea că l-ar fi influențat; înșiruirea lor în textul unei prefețe la *Păsările* (colecția Liceum) i-ar fi dat un prilej de uimire de nu cumva și de omească vanitate. Avea lecturi înțînse, nu din această arie însă. Am coborî, oare, statura intelectuală a scriitorului dacă reducem biblioteca noastră - ce nu s-a întemeiat totdeauna pe ultimul volum apărut în vitrina librăriei - la proporțiile reale? Ni se pare mult mai interesant să medităm asupra scurtului răgaz de lectură de care Alexandru Ivăsiuc avu parte, urmărind cum spiritul său febril, asociativ, descoperea în cele citite sensuri și relații noi.

Timp esențial pentru *Racul* a fost primăvara anului 1968, cînd autorul tocmai aștepta prima corectură la *Cunoașterea de noapte*. Garsoniera în care locuiam, la etajul 6 al blocului Carlton, comodă cum fusese pînă atunci pentru o singură persoană, devenise neîncăpătoare în vremea cînd Alexandru Ivăsiuc terminase al patrulea roman al său - includ în enumerare și cartea de debut, refuzată de editură, rămasă în manuscris - și o bună parte din eseurile

strînse apoi în *Radicalitate și valoare*. Apăsăți de strîmtul spațiu - în care a scris șapte din cele zece cărți ale sale - ieșeam mai în fiecare seară să ne plimbăm pe străzile din jur, spre Piața Palatului și Athenée Palace, dînd ocol masivei clădiri a Comitetului Central, întunecată la acele ore tîrzii; nu apăruse încă interdicția de a trece pe trotuarul de sub cunoscutul balcon. Mai apoi n-a mai fost voie nici pe vis-à-vis; de la o vreme printre pietrele caldarîmului creștea iarba, întinzîndu-se ca un abur verde prevestitor de ruină. Ne întîlneam de obicei cu noctambulii zonei, Marin Preda, Ov.S. Crohmălniceanu, Tașcu Gheorghiu - continuîndu-ne plimbarea împreună, în lungi discuții, pînă la ore înaintate de noapte. Dar în acel aprilie 1968 umblam numai noi doi și n-am fi vrut să ne întîlnim cu nimeni cunoscut. Încheiasem tocmai lectura ziarelor care relatau lucrările ședinței unde se discutasese reabilitarea lui Lucrețiu Pătrășcanu. O formulă din discursul lui Ion Gheorghe Maurer ce vestejea "aceste mult prea triste și prea urîte fapte" ne obseda ca o cadență de vers născut dintr-o retorică bine studiată, cu efect de ecou controlat; semnănd-o cuiva, ea a și devenit mai tîrziu leit-motivul unei poezii. Erau într-adevăr urîte și mult prea triste faptele; dar la aflarea lor ar fi trebuit să ne simțim eliberați, încercînd "un sentiment curat, de primăvară" (așa cum aprecia "Scînteia" rolul impactului dintre un suflet sensibil și evidența crimei!). Deasupra Comitetului Central se unduia un drapel, roșu ziua, aproape negru la această oră. O singură fereastră luminată, la etajul 3 al clădirii: prin geamul deschis, din acel unic spațiu viu, cădea asupra noastră tirul unei harnice mașini de scris. Cîteva bătăi rare, nesigure, sugerînd un efort de descifrare: apoi o rafală de sunete, ca la copierea unui mereu același text.

"Ce-ai spune dacă totul s-ar răsturna exact acum? Să zicem că fideliu lui Drăghici au pus mîna pe putere și pregătesc listele viitoarelor victime... A, ce zici? E posibil, nu? Și numai noi am aflat asta, absolut întîmplător"... Dactilografa continua să lucreze, păstrînd bizarul ritm. Era probabil o funcționară de nădejde a instituției care bătușe, cu mîna expertă, verbele specifice timpului "a înfieră, a urî, a lichida, a te desolidariza"; se schimbaseră doar, din cînd în

cînd, substantivele proprii, numele oamenilor care traduceau în faptă acele verbe, folosindu-le cu necruțare unui împotriva altora. Am întrerupt repede plimbarea din acea noapte terorizată de o stare difuză, greu de numit. Am scris în zilele următoare un text, "Dactilografa", iar Alexandru Ivăsiuc sinopsisul unui scenariu de film pe care ar fi urmat să-l facă Lucian Pintilie, prin 1970. Consiliul Culturii l-a refuzat, cu toate că întîmplările erau plasate, ca și în roman, în America Latină, un teritoriu situat la o confortabilă distanță geografică de realitatea noastră. Mai tîrziu cînd se afla în Statele Unite la atelierul literar din Iowa-City, *Racul* nu părea să-l mai preocupe. Despre contradicțiile lumii contemporane și violența ei, purtam lungi discuții nu afit cu colegii sud-americani, - ei i-ar fi putut furniza detalii dintr-un mediu necunoscut - cît mai ales cu o poetă iraniană, Tahereh Safarzadeh care i-a sugerat profilul unei eroine din *Racul*. Ea ura regimul corupt al Șahului, visa la revoluția inevitabilă și începea toate evocările despre țara sa deschizînd o cutie minusculă în care ținea Coranul, pe care-l săruta înainte de a-l răsfoi: "Nu-ți dai seama că în cazul unei revoluții, tu riști să fii printre primele victime?" "Chiar cu acest risc! Revoluția trebuie făcută!" Se pare că în Teheranul stăpînit de fundamentalisti, credința ei fatalistă s-a confirmat: și în revoluție și în ce privește moartea sa violentă de care avu parte, din cîte am auzit.

Racul a apărut în 4 noiembrie 1976 (în 4 noiembrie 1956 Alexandru Ivăsiuc, pe atunci student în medicină, fusese arestat pentru solidarizare cu revoluția din Ungaria). După 20 de ani, una din acele coincidențe aparent reparatorii încununa experiența dramatică printr-o victorie mediată, nu lipsită însă de amărăciune. (Exact în acel an lui Alexandru Ivăsiuc îi fusese retrasă rubrica "prodomo", susținută multă vreme în *România literară*; "punea probleme"). Ca să ajungă la realitatea din *Racul* el n-ar fi avut nevoie să-și sprijine efortul pe lecturi de ultimă oră care să-i procure "culoarea locală" sau ideile cărții; trăia și gindea cu o radicalitate premonitoare în România aceluși timp; faptul era suficient.

Tita Chi per Ivăsiuc

"Racul" în zodia racului

CARE este tema meditației politice din *Racul*, dezvoltată în marginea destinului lui Don Miguel? Critica a dat mai multe răspunsuri: liberul arbitru, libertatea, puterea, involuția socială. De fapt, *Racul* îmi pare a fi dominat de o singură, limpede, temă: lașitatea care face posibilă o dictatură. Lașitatea sub forma ei cea mai răspîndită, indecizia, și datorată aici inteligenței. Miguel este un laș inteligent într-o lume de lași oarecare: "Desigur și spectacolul perplexității și al fricii, chiar a celorlalți care pînă atunci peroraseră despre necesitatea de a se lua măsurile cele mai tari, îi dădea lui Miguel nu mici satisfacții" (10). Tema lașității nu e, în prezent, vitală cum era la vremea scrierii romanului, cel puțin nu la nivel politic. Este o perioadă odihnită și favorabilă pentru lași: ei se disting mai greu de cei curajoși și adeseori "perorează despre..." cu un patos care imită curajul.

Și dacă într-un jurnal celebru autorul povestește că făcea uneori cu interlocutorii săi un test de respectabilitate (și-i închipuia pe cei mai scrobiți, pe cei mai impunători, pe cei mai de temut, fără haine și nu se mai simțea intimidat în fața lor), după lectura *Racului* ești tentat să faci cu ei din jur un test de caracter: să-ți închipui cum ar reacționa fiecare la o reinstaurare (Doamne ferește!) a dictaturii. Cu siguranță că s-ar produce din nou spectaculoase schimbări de comportament și răsturnări de valori. Cîți s-au vindecat de frică?

DE CE *Racul*? Titlului i s-a dezvăluit de la început valoarea metaforică. Imaginea finală, extrem de poetică a un scriitor care n-a scris niciodată versuri, în care oamenilor li se bulbucă ochii, le cresc

antene și se acoperă de cruste cornoase, colcăind dezgustător pe străzi, are, firește, o valoare simbolică ușor de descifrat. Dar mai este ceva: Miguel, personajul care pare a fi cel mai aproape de autor, are o traiectorie de rac (cum e văzută prin tradiție): încearcă să facă un pas înainte (să se opună, să-și anunțe prietenii de pericol, să fugă cu o tînără, să o scape), dar mereu după aceea urmează doi pași înapoi (regretă, se teme, revine la vechile privilegii, o lasă pe fată să moară). Alexandru Ivăsiuc era "rac" (născut în 12 iulie). Critica a văzut în problemele de conștiință ale lui Miguel proiecția problemelor de conștiință ale autorului. O autoacuzare dintre cele mai dure. Afită că această carte, în care *racului* nu i se dă nici o șansă și nici o justificare, devine cea mai bună apărare a autorului. Și oare, ironic, nu e ascunsă în aceste pagini și expresia *roșu* ca *racul*?

CARTEA însăși e în zodia racului. Pentru cititorii de astăzi face un pas înainte și doi înapoi. Cadrul exotic (undeva, în America de Sud), personajele care se gîndesc la vechi temple sau pornesc în căutarea lor, toți acei "Don" și "Dona", precum și o bună parte din "filozofările" personajelor (Miguel, Figueroa, Deborah, Tahereh) sînt prea puțin convingătoare. Eseul, în loc să susțină narațiunea o subminează (sau invers, narațiunea subminează eseul). Rămîne însă autenticitatea dramei indecisului.

IATĂ un dialog care ar trebui să dea de gîndit. - Ești un scriitor bun? - întrebă Dona Isabela (...)/ - Nu. Mai întîi nu mai sînt chiar scriitor. Și cît am fost n-am fost un scriitor bun./ -De ce? (...)/ - Pentru că eram

indecis. Și asta transpare în stil." Altfel spus, lașii nu pot fi artiști buni.

CA orice roman politic în care apare un dictator, *Racul* a fost citit probabil în 1976 printre rînduri. Și totuși nici unul dintre personaje nu seamănă cu Ceaușescu (o asemenea identificare ar fi prea măgulitoare, ca Franco Nero în rolul președintelui "Ionescu" într-un film american stupid, recent difuzat la televiziune). Nu prezentul, ci viitorul îl imagina Ivăsiuc. Dar numai rama cărții (începutul și finalul) reprezintă utopia neagră. Tabloul propriu-zis nu are decît o legătură indirectă cu ea: problemele de conștiință ale unui individ care știe că va urma un genocid.

CA orice scriitor adevărat, Ivăsiuc este uneori vizionar. Pe lîngă guvernul *salvării naționale* care ia puterea, mai apar și aceste replici tulburătoare: "Don Fernando este *emanația directă* (subl.aut.) a poporului, a tuturor *oamenilor de bine* (subl.meu), el nu este fructul acțiunii vreunei instituții (...)/ - Ce spui, domnule, cum nici o instituție, dar azi noapte cine a acționat, se revoltă generalul (...)/ - Azi noapte, spuse sec Miguel (...) a fost spontană reacție populară *sprijinită* (subl. aut.) de dumneavoastră. (211-212) Ca și personajul său Miguel, Ivăsiuc nu a mai aflat "rezultatul luptei". Cărțile sale, da.

Ioana Părvulescu

Mitizarea puterii

Alexandru Ivasiuc, *Racul*, Editura Albatros, București, 1994, 223 p., 2300 lei.

NU ȘTIM cum s-a putut întimpla (cu ce ajutor, prin ce mijloace?) ca grupul micului ideolog cu veleități dictatoriale don Athanasios să ajungă la putere în țara sudamericană pe care o inventează Alexandru Ivasiuc pentru anti-utopia lui, *Racul*. Nu aflăm, de asemenea, nimic despre viitorul post-(contra)revoluționar și, eventual, post-totalitar al bieteii țării. Căci anti-utopia pretinde tocmai o asemenea abolire a istoriei într-un coșmar, fără trecut, fără viitor. Specie a definiției (și, apud Nietzsche, numai ce nu are istorie poate fi definit), distopia semnaleză în chip fundamental și radical *șecul explicației istorice*. Or Ivasiuc ținea la explicația istorică de dragul căreia și printr-o fatală eroare, care i s-a reproșat în mai multe rânduri (comună și altor congeneri ai săi), ajunge să asimileze și să acomodeze organic comunismul cu mersul ineluctabil al timpului, privindu-l ca pe o absolută "necesitate istorică" (a se vedea *Păsările*), fără de care "mai binele" social și politic ar deveni imposibil. Grijă perversă pentru coerența istoriei (istorie care nu ar putea, nu-i așa, să eșueze în absurdul pur, căci, astfel, ce ar mai fi de făcut cu propria noastră viață - această nenorocită absurditate) naște justificări ale dictaturii și implicit ale vieților pe care le trage după sine. În lumina falsei rațiuni istorice

descoperite de generația lui Ivasiuc dictatura devine suportabilă, ba chiar acceptabilă. În *Racul* însă, legile genului impun de la sine suspendarea sofismelor, nu întimplător aici "orice justificare e o moderație", periculoasă, respingătoare, și distopia îl salvează pe bunul analist, care e, altminteri, Alexandru Ivasiuc, de el însuși.

Catalogarea mijloacelor de reprimare ale statului totalitar comunist (în roman dictatura e de dreapta, precauție naivă întru adormirea ochiului de Argus al cenzurii, care, bineînțeles, nu din asemenea considerații străvezii a cedat) e lucidă și sagace, chiar dacă astăzi, cum eseul politic, mutat din paginile romanului în forma lui proprie, a dobândit mai mult exercițiu, eseistica romancierului s-a bagatelizat și nu mai oferă delicia interzise din care s-a înfruptat, fără îndoială, publicul cărții la apariție. Meritul lui Ivasiuc (ca al lui Bujor Nedelcovici ori Paul Goma) e istoric, formulele în care și-a turnat diagnosticul - "Teroarea, o întreprindere eficientă", "intrarea adversarilor politici în demonologie, urmare a maniheizării societății în buni și răi" etc. - s-au folclorizat. Dar miezul alegoric și metaforic al cărții - e vorba despre povestea templului indian ascuns, surpat de vegetație pentru a nu fi găsit și profanat de colonizatori, însă prezent în mintea băștinașilor - care trebuie să fi fost morala distopiei lui Ivasiuc, exprimată în limbaj esopic (căutarea acestui semn vechi presupune o inițiere în terțitudine, în absența certitudinii, în speranță în lipsa speranței, în sens și finalitate, într-o lume fără sens și finalitate) s-a ambiguizat și s-a estompat. Morala unei distopii, când ea nu apare în condiții de cenzură, e întotdeauna lipsită de echivoc. Dar cu această metaforă despre experiența sufletească fundamental paradoxală pe care comunismul o prilejuește am intrat deja din domeniul analizei macro-politice, în care Ivasiuc excellează, în domeniul mult mai delicat și nesigur al micropoliticii, al mișcărilor și transformărilor conștiinței, al metamorfodelor sufletului, unde tentativele teoretice sînt mult mai amenințate de falsificare.

Distopia, spre deosebire de utopie, căreia aparent îi servește doar drept negativ, nu se mulțumește cu simpla descriere a unei lumi pe dos, coșmarești, ci trebuie să facă în așa fel încît această lume să fie trăită, experimentată, demonstrată în cadrul unui destin individual. Distopia se compune dintr-o anti-utopie (specie descriptivă) și un obligatoriu roman (ingredient narativ). Prezența destinului individual care experimentează coșmarul, don Miguel în *Racul* e necesară nu numai pentru că trezește compătimire și pentru că asigură corecția lecturii pe care cititorul o face distopiei. Acesta nu se plimbă după bunul plac în lumea care i se oferă spre lectură, ci îndrămat de acest personaj esențial. Conștiința lui baleiază mai întâi pe suprafața distopiei și îi dă o primă lectură. Anti-utopia sudamericană se citește nu în virginitatea ei, ci în cheia lecturii aplicată lumii de Miguel.

Dar Miguel e un personaj compozit. Originea lui, dacă este permis să folosim expresia epocii, e nesănătoasă. Ca toate personajele lui Ivasiuc, Miguel oferă romanului conștiința complicată a unui intelectual, pîndită de vicii ascunse, dintre care cel mai de seamă e fascinația față de putere. Greșeala scriitorului e aceea de a nu-l lăsa pe Miguel în această zonă socială de mijloc, unde nu poate face mare rău celorlalți, cît lui însuși, ci de a-l duce către vîrfurile absolute ale Puterii, transformîndu-l într-unul din principalii executați ai crimei. Dar nu fantezia perversă de a duce un intelectual, în realitate ficțiunii, la crima nemijlocită e funestă cărții (în fond distopia poate exagera o înclinație pur mentală, ducînd-o pînă la ultimele ei consecințe, cu toată radicalitatea). Perisabilă e privirea pe care Miguel, acest intelectual care, ca personaj, nu se acomodează cu locul unde e distribuit, o aruncă celorlalți colegi ai săi - don Athanasios și don Fernando ori Benevisto și Tahereh ori propriului suflet. Ivasiuc încalcă o conveniență cvasigenerală a literaturii care face ca sufletul colaboraștilor să rămînă fundamental obscur. Adică, demn de dispreț, fără un semn care să-l identifice, fără nume, fără personalitate, condamnat să nu

fie perpetuat de memorie (chiar dacă istoria îl repeta). Literatura refuză să le compună o istorie particulară, în care să ajungem să-i compătimim cumva pe acești odioși "suferinzi" în exercițiul puterii. Cheia pentru asemenea personaje e doar comicul sau absurdul, iar, în alt tip de discurs, observația sociologică, științifică, medicală.

Dimpotrivă, don Athanasios privit de Miguel/Ivasiuc, în lectura de control, în lectura-ghid despre care vorbeam, are o personalitate, și încă una care fascinează, la fel ca pictorul anarhist iubit de don Fernando, genial și monstruos, sau de dictatorul dintr-o poveste a lui Athanasios, în absolutismul căruia "era ceva mareț". Miguel/Ivasiuc intelectualizează puterea, Athanasios e un filosof al nimicniciei, singurul care are curajul de a și-o asuma pentru sine și în numele celorlalți, un cinic, un malefic, a cărui superbie, însă, nu e de contestat. Totalitarismul ia naștere, la Ivasiuc, din vina intelectului (demonizat). Propriul său portret moral ia proporțiile lumii, complicînd-o. Se iluzionează tocmai pentru a-și oferi justificări și pentru a se consola pentru vina neputinței. Într-un fel aparte sporește cultul puterii, mitizînd-o. Căderea parțială a cortinei cu care imaginația noastră a învelit sufletul Puterii ne-a descumpănit grozav cînd am descoperit în artizanii terorii ființe ridicole, de o perfectă idiotenie, de specia unor Bobu și Postelnicu. Chiar magnificii teoreticieni și ideologi ai terorii, poate ultimul mare magnific fiind un Brucan, au făcut dintr-o dată impresie proastă, de minți banale sprijinite în cîrjele catacrezei.

Ivasiuc n-a crezut în geniala demistificare a raționalității și necesității actelor politice ale oricărei dictaturi pe care cu mulți ani în urmă o făcuse Charlie Chaplin în "Dictatorul": genialul conducător, strateg și ideolog e un copil idiot care în spiritul celui mai perfect absurd se joacă gratuit cu o lume căzută în extaz.

Romanița Constantinescu

Examenul de conștiință al generației '60

LOVITURA de stat a lui Augusto Pinochet Ugarte din 1973, prin care comandantul forțelor armate chiliene înlătura rapid și fără cruțare toate forțele de stînga din țară, rîzînd de pe fața pămîntului palatul prezidențial din Santiago cu președintele Allende cu tot, a cutremurat lumea euro-atlantică. Desigur cruzimea actului în sine reprezintă o justificare suficientă pentru asta, dar mitologia dezvoltată în jurul lui Pinochet este și expresia altor mecanisme. Asemănarea cu lovitura lui Franco a făcut să renască spiritul simetric invers al Frontului Popular și solidaritatea intelighenției europene împotriva principiului dictatorial. Pe de altă parte, Pinochet oferea, în sfîrșit, imaginarii și ziceșoptist aflat în reflux reprezentarea palpabilă, concretă a Diavolului, adversar arhetipal al la fel de arhetipalului Che Guevarra (a cărui moarte din 1967 îl făcuse cu aînt mai viu).

Dincolo de compasiune și revoltă morală, stînga artistică europeană a văzut în evenimentele din Chile prilejul pentru a bicui din nou ceea ce, în mod obsesiv, considera a fi cripto-fascismul guvernelor burghize de pe Bătrînul Continent. În Est, intelighenția a profitat de aceleași evenimente pentru a arăta, mai mult sau mai puțin direct, spre "fascismul" din esența sistemului comunist.

Acesta este contextul în care apare *Racul* lui Ivasiuc. Ținînd cont că romanul este despărțit numai de trei ani de momentul putsch-ului mitologic - cartea apare în 1976 - putem să vorbim despre Ivasiuc ca despre unul dintre puținii noștri intelectuali cu adevărat sincroni, conectați la spiritul epocii. Nu cred că setting-ul sud-american al *Racului* se explică prin strategie "esopică", nici prin fascinația primelor traduceri din romancierii hispano-americani. În orice caz, nu numai. Cred că pentru Alexandru Ivasiuc revolta împotriva crimelor lui Pinochet era reală. Pentru scriitorul român percepția unei unități structurale a totalitarismului de dreapta și de stînga este la fel de puternică și de asumată, de autentică, altfel spus, ca și pentru contemporanii săi de la Paris, New York sau Praga. Acesta este, la urma urmei, și spiritul Chartei '77 ori al mișcărilor de opoziție intelectuală din Polonia.

Cu alte cuvinte, intrat la timp în circuit, romanul ar fi fost resimțit ca profund contemporan cu problematica fierbinte a epocii sale - ceea ce nu se prea poate spune despre multe producții românești ale vremii. Astăzi, însă, Pinochet vizitează o Cehie condusă de Vaclav Havel pentru a face afaceri cu arme și protestele nu durează mai mult de o zi. Astăzi, discursul analitic nu mai are nevoie de disimulări iar cărțile clasice de politologie, *Originile totalitarismului* de Hannah Arendt,

bunăoară, se publică și se difuzează liber în Est. Astăzi, din nou, gîndirea politică a învățat, analizînd evoluțiile ultimelor decenii, să distingă între regimurile autoritare, populiste și totalitare cu o acuitate de neimaginat în anii '70, împingînd în desuetudine teorii dintre cele mai frumoase și mai angajate.

Contextul este, deci, cu totul altul iar *Racul*, reeditat, nu mai poate beneficia de iluzia stringentei actualității politice sau intelectuale. Cu toate acestea, nu cred că romanul pierde din substanță sau din forță. Dimpotrivă, chiar. Degrevat de imperativul eseisticii, stilul lui Alexandru Ivasiuc își dezvăluie o neașteptată rezistență. În epocă, demersul scriitorului părea să vizeze demontarea precisă, lucidă a mecanismelor instaurării totalitarismului. Nu cred că, astăzi, am mai considera că Alexandru Ivasiuc aduce contribuții importante la studierea tehnicii loviturii de stat. În schimb literatura sa ne pune în fața unei tulburătoare reluări a fiziologiilor pașoptiste. Cu arta de a surprinde esențialul, cu precizia clasică de a contura caractere și de a intui natura a unui Negruzzi, Ivasiuc pătrunde în bestialul uman al modernității. Întreruptă la tot pasul, acțiunea lasă loc unor cristalizări descriptive dintre cele mai rafinate. Don Athanasios, generalul de jandarmi, Don Fernando, președintele de paie, Deborah, nenorocită din bidonville-ul Vieja sau, mai presus de toți, Tahereh, iată tot aștepta extraordinare fiziologii, în sensul cel mai propriu al cuvîntului. Fiecare există în sine și participă aproape fără voie la desfășurări. Stilist înainte de toate, și asta în ciuda acelor stîngăcii lexicale și sintactice nu o dată contabilizate de critică, Ivasiuc este un fel de La Bruyère studiînd caracterele în ultimele trei minute dinaintea acelei explozii care va pulveriza pentru totdeauna orice posibilitate a caracterului însuși.

Pe de altă parte, vie și convingătoare rămîne și mitologia puterii. Personajele lui Ivasiuc, de suprafață mare, medie ori extrem de mică, evoluează toate spre un fel de pietrificare, subliniată continuu. Cu excepția reflectorului unic, Miguel, care abia în final își dezvoltă o carapace, toți ceilalți au consistența unor idoli minerali, fie că sînt călăi, fie că sînt victime (diferența, de altfel, tînde să se steargă). Întîlnind aceste embleme heraldice, personajul central suferă o inițiere al cărei scenariu, pe cît de evident, de exorbitat, pe atît este totuși de spectaculos și intens. Cred că romanul are mult mai mult farmec dacă îl înțelegem nu ca o demontare/explicare a mecanismelor politice, așa ca în Z-ul lui Costas Gavras, ci mai degrabă ca pe acel mister violent, de o cruzime abisală, care este *Apocalypse now* al lui Coppola.

O sursă de îmbătrînire dintre cele mai serioase pare să fie

deghizamentul exotic. Puțini mai sînt acum în stare să guste o parabolă a puterii totalitare țesută pe canavaua faimoasei tragedii chiliene (cu adaosuri de diferite naturi, evident). Iar eventualele fitile introduse la adresa dictaturii lui Ceaușescu vor fi din ce în ce mai greu perceptibile. Este de aceea necesar să spui că lumea creată în *Racul* este în chip esențial reproducerea spiritului României comuniste. Atmosfera de decadentă mineralizată, de descompunere cristalizată, de abjecție cu lustru, de la Country Club-ul imaginat de Ivasiuc sau mizeria din cartierele mîrginașe vorbesc într-un mod mult mai direct despre lumea pe care am străbătut-o decît un roman cu referințe politice foarte transparente, ca, să spunem, mediocrul *Ne întîlnim la judecata de apoi*, publicat în exil de dl. Petru Dumitriu.

Betch, faimosul personaj al lui John Updike care se plimbă năuc prin Europa răsăriteană a anilor '60, susținînd mici lecturi publice menite să susțină programul de relaxare de după războiul rece, observă că România este singura țară în care, de la tineri pînă la proeminenții establishmentului cultural, toată lumea pare să își fi pierdut cu desăvîrșire inocența. Viziunea unei perversiuni insinuate pînă la nivelul codului genetic este cea care dă forță și excentricitate și romanului lui Alexandru Ivasiuc. Și dacă este nevoie de un efort de imaginație pentru a accepta că pestilența rafinată, snoabă, sofisticată a acelei lumi este de fapt a noastră, acel efort merită cu siguranță făcut.

Este clar acum că așa-zisa liberalizare a anilor '60 a însemnat doar hotărîrea nomenclaturii de a se deschide unor membri noi, mai tineri, mai viguroși, care puteau aduce un ușor suflu de autenticitate discursului de legitîmare al sistemului comunist. Într-o formă abia disimulată, Alexandru Ivasiuc avea curajul să analizeze fără nici un menajament acea fascinație a puterii care a paralizat generația sa de scriitori și intelectuali. Poate că Ivasiuc însuși i-a căzut pradă, însă adîncimea analizei sale ni-l arată, în penultimul său an de viață, perfect conștient de teribila rătăcire. Acest excepțional curaj - de a se pune în cauză pe sine, alături de întreaga sa generație, atît de deschisă compromisului - aduce romanului acel plus care să îl transforme într-o carte cu adevărat mare și cu adevărat vie. Cred că vorbim despre una dintre cele mai importante creații ale literaturii române postbelice. Ea ar trebui recitită în primul rînd de congenerii lui Alexandru Ivasiuc, incapabili, în 1995, de examenul de conștiință pe care *Racul* îl propunea încă din 1976.

Caius Dobrescu

**Constantin
Noica
și poezia**

CONSTANTIN NOICA a scris câteva poeme ca elev al Liceului "Spiru Haret" din București (poeme publicate în revista *Vlăstarul* în cursul anului 1928) și a revenit la poezie abia în 1971, când, făcând o excursie împreună cu Al. Paleologu prin Maramureș și nordul Moldovei, a compus un fel de dizertații versificate (trei la număr, reproduse în *Viața Românească* în 1988). La cari-

Constantin Noica, *Poeme*, cu o prefață de Nae Antonescu, Piatra Neamț, Casa de editură "Panteon", 1995, 32 p., 2300 lei

era lirică a renunțat de timpuriu, în urma unei discuții cu Ion Barbu, care l-a convins că nu are vocație pentru poezie. Iar reluarea îndeletnicirii de versificator, în anii senectuții, a avut un caracter ocazional.

Și totuși, versurile pe care le-a scris, din elan juvenil sau din capriciu de om în vârstă, prezintă interes, pentru că aparțin unui mare filosof. Aceasta este, probabil, rațiunea care a determinat o editură din Piatra Neamț (oraș în care există un cult pentru poezie) să le reunească într-o carte de 32 de pagini (o coală tipografică îndoită de 5 ori succesiv!).

Relațiile filosofului cu

poezia sunt clar - și fără iluzii - explicate în prefața semnată de Nae Antonescu. Ion Barbu avea dreptate...

Versurile compuse în timpul liceului sunt - predominant - de inspirație religioasă și sună arheizant:

"Sunt, Doamne, instrumentare funerară;/ se-ncearcă-n mine chinuri și jivine/ cu glas sonor de trup și de ocară./ Sub tremurarea lunii cristaline/ în unde vii, în unde albe - cine,/ ascuns și mare, mic și luminat,/ mi-a spus să mă ridic înalt spre Tine/ în iscodiri de soapte și de vise./ și să Te cat cu brațe de agat/ nostalgic și crucificat deschise?" (*Mă închin*).

Poemele discursive din 1971 produc cititorului o emoție filosofică, astfel încât nu pot fi considerate poeme, ci texte de Constantin Noica:

"V-am chemat (la Voroneț, n.n.) ca să vă scoatem din statistică/ și ca să vă ajutăm să uitați/ de amara voastră fericire numărată/ sau mai degrabă de numărul vostru de ordine/ din acel spațiu, din acel hău în care ați pătruns./ Să vă aducem într-un spațiu închis dar unde/ lucrurile nu se numără./ unde nu există comutativitate/ și unde fiecare lucru este ceea ce este./ în așa fel încât oamenii de aici le-a plăcut/ să vadă ființă și vrere și până și în lucruri și pietre./ spunând: căci și muntele că-i munte/ încă are doruri multe." (*Poemul I*)

**1042 de
catrene**

VOLUMUL cuprinde cele 1042 de catrene scrise de Ștefan Baciu în ultimii ani ai vieții. Într-o scurtă prefață, remarcabilă prin sensibilitate și decență, Ioana Baciu Mărgineanu, sora regretatului poet, povestește cum a primit din Honolulu 18 caiete cu litere mărunte și tremurate și cum s-a străduit să descifreze textele, găsindu-și răsplata în frumusețile descoperite în cuprinsul lor. Nu este o exagerare provocată de iubirea

fraternă. Catrenele lui Ștefan Baciu conțin neașteptate momente de poezie gravă. Spre deosebire de alți autori care, limitându-se la patru versuri, - ar fi alunecat într-un registru liric minor, Ștefan Baciu a reușit să fixeze, în strofele sale dispartate, fulgurațiile unor trăiri lirice esențiale.

Nu toate catrenele sunt inspirate. Însă cele care sunt salvate restul. Iată, ca exemplu, un catren - 754 - străbătut de un fior cosmic:

"Stafii ce sorb amară o cafea/ aruncă noaptea'n geam cu pietricele/ un cer de tuș - întinsă catifea/ pe care ingeri joacă șah cu stele."

Demn de semnalat este faptul că multe texte au un caracter memorialistic:

"La «Coroana» cu Emil Cioran/ șvarțu-l văd în fața mea pe masă/ a trecut o jumătate' de secol ca un an/vântul toamnei bate singur pe terasă".(48); "«Lunca Plăeșului» mi-apare'n față/ M. Blecher mă așteaptă în Ciocrac/ dinspre Poiană bate-un vânt de ghiță/ copacii doar

superficialitatea și amatorismul multor esești de azi.

Z.Ornea se străduiește - și în mare măsură reușește - să privească imparțial scena politică românească dinainte de război, să nu se erijeze în judecător al faptelor oamenilor de atunci. Având curajul celui care se bazează pe propria sa onestitate, face cunoscut adevărul chiar și în cazurile în care acest adevăr aduce atingere prestigiului unor personalități considerate sacrosancte ca Mircea Eliade sau Emil Cioran. În mod evident, însă, scopul său nu este să denigreze pe cineva, iar cartea nici nu are un asemenea efect. Principalul mobil îl constituie cunoașterea și înțelegerea a ceea ce s-a întâmplat în România într-un moment important din istoria ei.

Dorința de obiectivitate a exegetului - poate cel mai valoros și credibil istoric de azi al civilizației românești - se manifestă și prin numărul mare de citate reproduse din ziarele și cărțile vremii. Texte la care nu avem acces în mod curent - unele uitate de peste o jumătate de secol - sunt aduse la lumină sistematic și clarificator. Din acest punct de vedere, cartea poate fi considerată și o prețioasă antologie de citate.

Z.Ornea nu face rechizițiul extremei drepte românești, dar înregistrează, inevitabil, consecințele catastrofale ale unor orientări politice din această categorie (fascismul, legionarismul etc.). În mod simetric, fără parti-pris, menționează și urmările nefaste ale inițiativelor unor ideologi comuniști, care propuneau drept model Uniunea Sovietică și glorificau (unii din ignoranță) colectivizarea forțată a agriculturii, procesele politice îndreptate împotriva adversarilor lui Stalin etc.

Dacă nu este un manifest politic, cartea poate fi citită, în schimb, ca o parabolă. Descoperim în lumea reconstituită - dintr-o perspectivă ideologică - de Z. Ornea personaje și întâmplări foarte asemănătoare cu personaje și întâmplări din vremea noastră. Istoria - s-a mai spus de o mie de ori și se va mai spune - se

Ștefan Baciu, *Peste o mie de catrene. Sub Tâmpa... din Honolulu, Brașov, Ed. Aldus, 1995, 294 p., preț neprecizat*

vorbesc și trecătorii tac."(73)

În sfârșit, nu se poate să nu tresărim citind un catren compus în ziua de 22 decembrie 1989:

"Vor apare ziare fără de cenzură/ și-n copaci cânta-va mierla românește/ - țară fără botniță la gură- /o aud cum peste ape îmi vorbește."(59)

**Z.Ornea
despre
extrema
dreaptă**

VASTUL și savantul studiu consacrat de Z.Ornea extremei drepte românești din deceniul patru este captivant ca un roman de acțiune. Autorul urmărește evoluția a sute de personaje, adeseori până la dispariția lor tragică. În afară de conflictele politice și sociale, sunt reconstituite și conflictele ideologice, cu o competență care nu ne mai surprinde la Z.Ornea, dar care continuă să ni se pară surprinzătoare în comparație cu

repetă. Cu precizarea, însă, că disputele ideologice din anii treizeci erau în mod evident mai consistente decât cele de azi.

**Mai ceva
decât
romanele
polițiste**

ÎN AȘTEPTAREA MORȚII este o carte polițistă în care se evocă anchete penale reale (printre coautori se află celebrul procuror Marian Nazat, care s-a ocupat, printre altele, de cazul Ioan Luchian Mihailescu; acestui caz îi va fi însă consacrat un volum viitor). Întrucât pleacă de la realitate și nu de la fantasmagoriile unui om de bibliotecă și, în același timp, datorită împrejurării fericite că autorii sunt și oameni de bibliotecă, capabili să înțeleagă și să explice situații dintre cele mai complexe, cartea reprezintă un succes. Este, indiscutabil, mai bună decât romanele polițiste aflate în mod curent în librării.

O mențiune aparte merită *senzationalul psihologic* cultivat de Marian Nazat și Paul

Marian Nazat, Paul Florinel Mocanu, *În așteptarea morții*, București, Casa de Editură și Presă "Șansa", 1994, 216 p., 2000 lei

Florinel Mocanu. Raționalmente intuite ale asasinilor, reconstituite minuțios și comprehensiv, pe baza observațiilor făcute în cursul anchetelor și cu ajutorul unei pătrunzătoare intuiții, contrazic imaginea convențională pe care o avem despre ucigași. Un exemplu în acest sens îl constituie psihologia femeii criminale din povestirea *Mătușa Iulia* (vrea să-i omoare pe cei din jur, exasperată că nu s-a realizat ca mamă) sau psihologia ucigașului "cu sânge rece" din *Gloria lui Cezar* (ucide fără nici o tresărire de emoție, hotărât să-și procure mijloacele materiale necesare pentru a se stabili în Occident). De fapt, toate cele șase cazuri relatate în carte sunt șocante pentru cititorul obișnuit cu romanele polițiste de serie, în care răsună multe împușcături, dar nu se spune nimic revelator despre viață.

Z.Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995, 476 p., 5900 lei

Cărți primite la redacție

- Ioan Slavici, *Amintiri. Lumea prin care am trecut*, ediție și tabel cronologic de Constantin Mohanu, București, Ed. Minerva, col. BPT, 1995, 334 p., 1000 lei
- Nicolae Călinescu, *Preambul pentru camera de tortură*, evocări din lumea gulagului românesc, prezentare de Marcel Petrișor, Timișoara, Ed. Marineasa, 1995, 280 p., 2000 lei
- Iosif Sava - *Dosare muzicale*, Ed. Expansion-Armonia (Colecția Mărturisiri, Memorii, Moșteniri), 320 p., 5000 lei
- Ștefan Marinescu, *Meditații*, versuri, Craiova, Ed. Cadrans, 1995, 64 p., 1500 lei

- Ștefan Munteanu, *Poetii beau din apa cerului*, antologie îngrijită de George Vulturescu, prefață de Ion Negoitescu, Piatra Neamț, Casa de Editură "Panteon", 1995, 100 p., 3000 lei
- Al. Săndulescu, *Efectele dosarului "dalmatian"*, Buc., Ed. Albatros, 1995 (memorii), 120 p., 1500 lei
- Sorin Șerb, *Monologul camionului*, poezii, București, Ed. Albatros, 1994, 84 p., 3000 lei
- V. Alexandru Sadovan, *Oltenii cu cobilița*, roman capodoperă (sic!) București, Ed. Alcris, 1994, 464 p., 4000 lei

Camera

ÎN prefața sa la *Copiii teribili* a lui Jean Cocteau, Alexandru Baciu, căruia îi datorăm și traducerea cărții, ne informează că la vremea apariției, în 1929, romanul i-a adus un imens succes autorului său, influența exercitată de el asupra cititorilor fiind comparabilă cu aceea a *Suferințelor tânărului Werther* cu mai bine de un secol în urmă. Mă îndoiesc că astăzi mai există posibilitatea ca un tânăr să se sinucidă determinat de o carte - s-a văzut că mai curând cine-

Jean Cocteau - Copiii teribili, prefață, traducere și tabel cronologic de Alexandru Baciu, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1995, 110 p., 700 lei

matograful inspiră reacții pur realiste, non-estetice, și acelea de cele mai multe ori constau într-o violență exercitată împotriva altora. Citit acum, la aproape 70 de ani după apariția sa, romanul lui Jean Cocteau frapează tocmai printr-un estetism extrem, o artificialitate apăsătoare, greu de perceput ca un model existențial care să încurajeze identificarea în planul realității personale. Conceput conform rigorilor moderniste ce exultau arta pură în opoziție cu searbăda convenționalitate, experimentalul ca formă de supremă eliberare a conștiinței artistice, *Copiii teribili* nici nu e, de fapt, un roman. Ci echivalentul prozastic al unui teatru poetic, dacă putem spune așa, care își concentrează întreaga construcție în jurul unei imagini simbolice generatoare de sensuri, în cazul de față camera, spațiul care izolează protector, oferind intimitate, complicitate, tainică solidaritate în fața excesului exteriorității, a intruziunii alterității. Pornind de la pretextul acestui motiv al claustrării voite și ferocite, Cocteau scrie istoria "musiliană" a doi frați, Paul și Elisabeth, pe care îi leagă o iubire stranie și pătimasă, semi-incestuoasă, consumată tacit la adăpostul camerei unde locuiesc împreună, copiii fiind, pentru că numai astfel pot supraviețui într-o casă pustie, alături de o mamă muribundă și de infirmierele autoritare venite s-o vegheze. Mai târziu, după moartea mamei, cei doi orfani rămân în aceeași cameră, apropiați mai mult datorită suferinței obscure, pe care o simt fără să o înțeleagă, și de amenințarea unui viitor necunoscut. Chiar și ca adulți, revin obsesiv în camera care nu mai e un spațiu real, fix, ancorat, ci un fel de proiecție interioară, cochilia de care au permanent

nevoie pentru a se simți în siguranță.

Elisabeth și Paul reprezintă cuplul tipic de îndrăgostiți care se chinuie cu o artă savantă a provocării, a ofenselor menite nu să irite ci mai curând să mimeze îndepărtarea, glacialitatea, indiferența, pentru a spori infinit voluptatea revenirii, a apropierei, a afecțiunii regăsite. Jocul micilor răutăți cotidiene, al scandalurilor casnice și inofensive, în care fratele îi spune soriei că e urâtă iar ea îi dă prompt replica numindu-l timpit e de fapt un ceremonial, acompaniat de strîmbături și gesturi al căror înțeles nu există decât pentru Paul și Elisabeth. În jurul lor gravitează o serie de personaje care îi privesc cu invidie și admirație, râvnind să devină ei partenerul sau partenera fiecăruia dintre frați. Armonia acestui cuplu fericit care se ascunde permanent pentru a-și proteja intimitatea e distrusă de o inexplicabilă "eroare" de concepție: Paul se îndrăgostește, cu adevărat se îndrăgostește, de o fată izbitor asemănătoare cu un camarad de școală pe care îl divinizase în copilărie. Geloasă și posesivă, Elisabeth încearcă să deturneze această iubire "aberantă", printr-un șiretlic clasic al măsluirii scrisorilor de amor, însă rezultatul e catastrofal: Paul se sinucide cu otrava trimisă nu întâmplător de marea lui dragoste din copilărie, murind aproape în același timp cu Elisabeth, care se împușcă. Moartea lor, sincronizată cu grijă de personaje, e descrisă ca împlinirea unui act sexual: "Muribundul își pierdea tot mai mult forțele. Se îndrepta spre Elisabeth, spre zăpadă, spre joc, spre camera copilăriei lor (sublinierea mea). O ață de pânjen luată de vânt îl lega de viață, prindea un gând difuz de trupul său de piatră. O distingea greu pe sora lui, o persoană înaltă care îi striga numele. Căci Elisabeth, așa cum o iubită își întârzie plăcerea pentru a o aștepta pe a celuilalt, cu degetul pe trăgaci, aștepta spasmul mortal al fratelui ei, îl striga s-o întilnească, îl chema pe nume, prindea momentul splendid când își vor aparține în moarte."

Spuneam că această carte nu e roman, ci mai curând o transcriere a unei piese de teatru. Cocteau pur și simplu concepe *Copiii teribili* ca pe un comentariu didascalic extins: nu există un registru al personajelor, ci doar o sumă ineputabilă de indicații regizorale care au drept unică sursă conștiința naratorului. Fascinanta poveste a lui Paul și Elisabeth e într-un fel himera acestui narator, o istorie clasică desprinsă și materializată dintr-un pretext, motivul poetic al camerei. Dar tocmai acest paradox de construcție este garanția de vitalitate a *Copiiilor teribili*.

S.F. absurd

NU trebuie neapărat să fii amator de literatură science-fiction ca să apreciezi cartea lui Stanisław Lem *Edificiul nebuniei absolute*, pe care traducătorul și prefațatorul Cristian Tudor Popescu o comentează făcând îndreptățite apeluri la marea literatură, descoperind ecouri kafkiene și, aș adăuga eu, chiar orwelliene, deși prelucrate într-un registru ironic. Pe lângă uluitoarea fascinație a unui decor mirobolant bine cunoscut din

Solaris sau *Călăuza*, *Edificiul nebuniei absolute* aduce în plus un puternic filon ironic și chiar comic, care combinat cu straniețea specifică genului și cu substanța epică sumbră rezultă într-o inedită specie de S.F. absurd, similar oarecum prozei sau teatrului absurd. Cred că una dintre importanțele particularității ale literaturii de anticipație este tocmai logica perfect coerentă, o logică a verosimilului nu a realității, se-nțelege, al cărei scop constă în validarea acestui univers secund, ipotetic dar plauzibil imaginat de scriitorii S.F. Or, Stanisław Lem anulează, foarte ingenios, exact această regulă elementară, lumea din romanul său viețuiește doar prin lipsa ei absolută de sens, prin arbitrarul ei monstruos și totodată ridicol. Lem își imaginează o lume unde spionajul, marea obsesie a secolului XX, a ajuns la o adevărată paranoia: cele două puteri care o guvernează, *Edificiul* și *Antiedificiul*, se spionează pînă cînd în cele din urmă se substituie una celeilalte, se identifică, pentru că în fiecare din ele nu mai există practic decât agenți dubli, simbolice reprezentări drept tineri deghizați în bătrîni, toți purtînd aproape același chip, complet nediferențiați, terorizați de propria lor duplicitate, pregătiți în fiecare clipă să se sinucidă pentru a nu cădea în mîinile dușmanului, de multe ori sacrificîndu-și viața dintr-o simplă eroare. Romanul este scris la persoana I, din perspectiva unui narator naiv, "uluit" cum ar spune Henry James, care parcurge într-o permanentă stupefacție toate palierele acestei lumi absurde. El este "soldatul de rînd", un spion mărunt căruia un șef plictisit și laconic îi încredințează o misi-

Stanisław Lem - Edificiul nebuniei absolute, traducere și prefață de Cristian Tudor Popescu, Editura Univers, București, 1995, 278 p., 3500 lei

une, fără a preciza prea clar despre ce e vorba. Așa se face că pentru bietul spion misiunea devine Misiunea Specială, iar eforturile lui, nu atât de a o îndeplini, cît mai curînd de a o pricepe, îl poartă prin tot soiul de birouri, încăperi, coridoare, pivnițe fantomatice, în care se nîmerește să ajungă cînd se așteaptă mai puțin, așa cum Alice a lui Lewis Carroll alunecă la nesfîrșit într-o lume misterioasă.

Ceea ce mi se pare foarte interesant în cartea lui Stanisław Lem este izbitoarea ei "literaturitate", dacă ar fi să ne gîndim la subtila ironie și comicul de lim-

baj, ori la opțiunea pentru un narator naiv, ignorant, ales după regulile clasice ale romanului modern (vezi *inconșiența* teoretizată de același Henry James). Este o bună replică pentru toți cei care judecă aspru S.F.-ul, eliminînd tranșant, cu superficialitatea necunoașterii și a suficienței, un gen demn, cel puțin cît privește anumite realizări ale sale, de mai multă atenție. Nu poți concedia pur și simplu fragmente de o veritabilă consistență artistică, precum cel pe care îl vom cita în continuare, descrierea vitrinei unui colecționar mai puțin obișnuit: "În spatele geamurilor iluminate în adîncime, așezate într-un sipet mare, căptușit cu velur, se puteau vedea tot soiul de organe artificiale: dinți falși, nasuri false, urechi, punți dentare, negi, gene și unghii artificiale, imitații de cucuie și abcese. Unele specimene erau secționare longitudinal, în scopul punerii în evidență a interiorului: unele erau pur și simplu cu aer, altele cu iarbă-de-mare." E, într-un fel, metafora lumii din *Edificiul nebuniei absolute*, o lume a simulacrelui grotesc perfect regizat.

Europeanul îndrăgostit de America

DACĂ un T.S. Eliot sau un Henry James, americani prin naștere dar nu și prin vocație, și-au petrecut aproape toată viața admirînd și căutînd Europa (James bunăoară devenind chiar cetățean al Marii Britanii cu puțin înainte de moarte) Jean Baudrillard, autorul cărții recent publicate de editura Albatros, se află exact în situația opusă. Volumul său intitulat *America*, un lung și pe alocuri plicticos eseu dedicat noului continent, vadește o venerație necondiționată a europeanului conștient de prestigiul și noblețea culturii căreia îi aparține, dar totuși gata să capituleze în fața locului unde s-a mutat centrul lumii. Resemnat, Jean Baudrillard nu agită mult abuzatele avantaje ale vechimii și istoriei, ci se înclină înfrînt în fața noii puteri: "Noi ne aflăm tot în centru, însă în centrul Lumii Vechi. Ei, care au fost o transcendență marginală a acestei Lumi Vechi, alcătuiesc astăzi centrul nou și excentric. Excentricitatea este actul lor de naștere. N-o să le-o putem răpi niciodată. Nu vom putea niciodată să ne ex-centrăm, să ne descențrăm în același fel, nu vom fi niciodată moderni în sensul propriu al cuvîntului; și nu vom avea niciodată aceeași libertate - nu aceea, formală, pe care o considerăm asigurată, ci cea concretă, flexibilă, funcțională, activă, pe care o vedem acționînd în instituția americană și în mințea fiecărui cetățean. Concepția pe care o avem noi despre libertate nu va putea rivaliza niciodată cu a lor, spațială și mobilă, care decurge din faptul că odată s-au eliberat de acest centralism istoric. Din ziua în care s-a născut, dincolo de Atlantic, această modernitate excentrică în deplinătatea ei, Europa, a început să dispară. Miturile și-au schimbat locul. Astăzi, toate miturile modernității sînt americane. Degeaba ne întristăm. În Los Angeles, Europa a dispărut. Cum spune I.Huppert: «Au totul. Nu le tre-

buie nimic. Desigur că ne invidiază și ne admiră trecutul și cultura, dar în fond le apărem ca un fel de Lume a Treia elegantă»."

Imensă diferență între fair-play-ul cu care Jean Baudrillard recunoaște superioritatea incertă a Americii, ca adevărată țară, matcă a viitorului, și Henry James, avid de noblețea Europei, pe care o căuta ca un pasionat

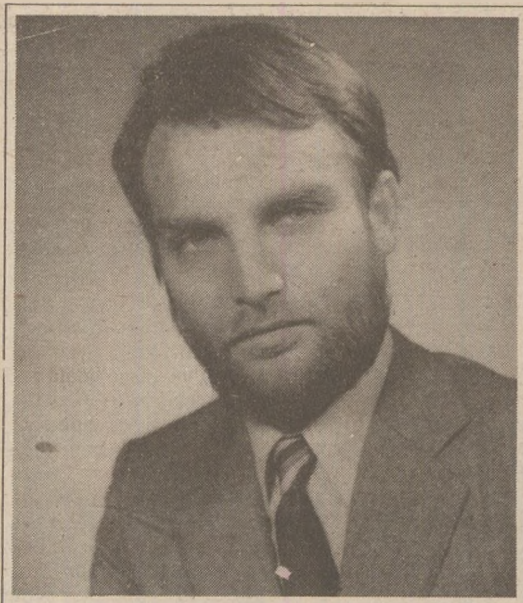
Jean Baudrillard - America, traducere de Alina Belu Deșliu, Editura Albatros, București, 1995, 136 p., 2500 lei

estet în toate castelele și muzeele Italiei, țara cea mai europeană, probabil, de pe bătrînul continent. E remarcabilă onestitatea lui Baudrillard, care fără a minimaliza prestigiul identității europene, înțelege și prin urmare explică diferența și avantajele a ceea ce se numește "the American way". Și nu este o explicație simplistă, superficială, ci un raționament din prisma unei filozofii a mentalităților, a unei retorici a comportamentului. Pentru toți europenii aroganți și plini de ei, care disprețuiesc America din simplul motiv că nu se poate vorbi despre ea în secolul XVI, ignorînd faptul că noi înșine ne lăudăm doar cînd ne convine cu istoria noastră, dar de mai multe ori o contestăm, cartea lui Jean Baudrillard e o experiență necesară. Păcat că autorul însuși o discreditează parțial, alunecînd în extrema unei admirații orbe și patetice. Citită prin prisma superlativelor excesive, a extazierii gratuite, *America* lui Jean Baudrillard aduce mai mult cu ieseținele produse propagandistice gen reportaje literare ale lui Geo Bogza.

Cărți primite la redacție

- Susan Glaspell - *Dreptul la dragoste*, traducere de I.Fărcășanu, Editura Floarea Darurilor, București, 1994, 192 p., 1800 lei
- Louis Pauwels & Jacques Bergier - *Dimineața magicienilor. Introducere în realismul fantastic*, traducere de Dan Petrescu, prefață de Louis Pauwels, Editura Nemira, București, 1994, 384 p., 4500 lei
- Aimé Michel - *Metanoia. Fenomene fizice ale misticismului*, traducere de Radu I.Petrescu, Editura Nemira, 1994, 272 p., 3300 lei

Virgil MIHAIU

Futurologie

Abia mai ridic
Cortina de aer poluat
Peste peisajul matinal

Copilul nou-născut
Are deja
Coșmaruri

Peste puțin timp
Poemele vor semăna cu
Manuscrisele de la Marea
Moartă

Și încă oamenii
Vor spera că viitorul regim
social
Le va aduce fericirea

Caracatița

glanda secretă
secretă poeme
în secret
secretarul
se crede poet

Scriptură despre Toma

Alții apăreau intempestiv
Se impuneau momentan
Dl. Goe plănuia
Deraierea trenului
Împreună cu D-na Goya
Unii aveau coate de oțel
Altora le falfâiau
Panglici lipicioase
Printre dinți

Or Toma
Strălucea prin contrast
Încă din școală
Când plecam împreună
Spre casă după cursuri
Aveam senzația
Că alături de mine
Pășește un nou Jarry
Unul sintetizând în secolul
Atomic moleculele
Spiritolui galic
Cu cel daco-roman
Dar totodată un
Jarry mult mai
Natural decât originalul
Compus din mustăți
Aparate cu cinci degete
De tras pe mâini pentru
Purtatul umbrelei plus
Inevitabilul velociped)
Și mult mai natural
Decât mulțimile de colegi
Din era materialelor
Înlocuitoare și reutilizabile
Era mirosurilor sintetice
În care se scufunda
Înnămolită omenirea
(La mijlocul anilor '69

Voiaja cu părinții prin R.D.G.
Localnicii nu voiau să creadă
Că mai există miere naturală
Cum aduseseră ei din România)

Or Toma
Își menținu intact
Sarcasmul elegant curtenitor
Bonomia spiritului malefic
"Ce ai tu în tine, Toma,
Îl întreba o iubită-kitsch,
Ce ai tu în tine
De te iubesc eu atâta?"
El îi răspundea sec
Continuând să danseze
"Tenie"

Se dansa
La bunicii luj Toma
Se ascultau benzi cu
Miles cu Zappa cu John
Mayall pe un hârb
De mag Grundig
Licență poloneză
Adunam materiale pentru
Revista școlii iar când ne venea
Cheful de distracție
Scoteam din dosar
Poezele veleitariste
Sau modelele negative
Publicate de Geo Dumitrescu
În România literară
Era timpul când apărea
Acolo aforismul despre
Culmea necrofiliei
(Un tren pe o linie moartă) -
Era timpul când Jan Ptaszyn
Wroblewski prezenta primul
Miles Davis electric la radio
Timp cu picioare lungi de fată
Cu fete zvâcnind sub rafalele
Propriului lor păr
Erau premii literare
Cu fotografii pe prima pagină
Atmosfera împânzită de
Poemele onirice ale morsei
Leonid Dimov - the walrus
Și John Lennon cântând
Tot I am the walrus
Când ne întorceam de la
Școală Toma îmi explica
De ce vrea să studieze
Psihologia - "pur și simplu
Alteceva nu mă poate
Interesa"

Ce soare curgea
Peste noi
Eu îi spuneam "tu trebuie
Să reprezinți noțiunea

De amicitiei! să știu că
Dacă aș fi cândva într'o
Situatie dificilă aș putea
Să contez pe tine și că
Nu m'ai trăda niciodată"
El își păstra întotdeauna
Același humor combinat
Cu bonomie și sarcasm
Sarcasm care nu lăsa răni
Toma ținea lumea în
Echilibru și toți așteptau
Întâlnirile cu el ca pe ultimele
Șanse de reechilibrare
Viața părea din nou
Normală

Întotdeauna oriunde
Apărea Toma
Fie și cu piciorul în ghips
Fie și cu ochelari
De eclipsă

Cultivând
Feminitatea în nubile
Inducând reflexe mature
În sfera comportamentală
A mai multor Lolite
Apoi în minusculul său
Apartament din capitală
Pe unde ne perindam
Toți clujenii iar el
Se ambiționa să-și mențină
Ticurile verbale de
Autentic clujean de
Nobil clujean
Habitudinile forjate
Pe timpurile când îi făcea
Femeii-narghilea fotografii
Peste care presăra
Cristale de zahăr
Viața se însenina din nou
Când ieșeam cu mașina
Și cu două fete pe plajă
La Mamaia-sat chiar dacă
Numai ce intram în mare și
Hainele ne erau furate
Cu plajele avea și Toma
O întreagă experiență
Ca și cu pârtiile
Cu femeile și cu generalii
Cu unchii și cu verișoarele
Cu oligofrenii și cu acțițele
Cu omul de pe stradă
Și cu mine omul în pijama
Căruia amenința să-mi
Taie cu foarfecele
Uniforma de lucru
Și nu vorbesc deloc
La timpul trecut

Pentru că Toma
E omniprezent
În toți clujenii
Demni de-un nume
Transformat în
Renumere

Dus de
Radu cinci pași
Colea până la
Gabonezi
Purtat
De Horațiu din
Croco în Arizona
Și'n alte cofetării
Cluburi de bridge
Cluburi de go

Tutungerii sau
Case de oameni
Clujeni clujeni dar și
Reparatori voluntari ai celor
Rămași în pană de humor
Colecționari de reviste pe
Sub ale căror titluri
Un rugbyst ieșea din
Grămada deschisă
Plin de noroi dar
Cu un răcnet de satisfacție
Întipărit pe figură
Un rugbyst fericit
Încremenit în plină
Alergare spre buturi
Sub un slogan
Pe coperta maro
Coviltirul de humor antiatomic
Ne proteja
Pe când ploaia radioactivă
Pătrunsese deja
Până la oase
Cuvintele

Când lucrurile
Începuseră să alunece
Așa ca la 4 martie '77
Am rămas totuși
În picioare

Dincolo de
Orice deraiere rămâne
Psihologul-acar
Rămâne Toma
Cu silueta lui ironică
Să ne umanizeze
Soarta

Cânt spatele tău de atletă luminiscentă

suportă-mi gândul
suportă-mi visul
suportă-mi biciul
pe spatele tău de atletă
luminiscentă
ca să mă tragi afară
din noapte oferindu-mi
o clipă astrală
înainte
de întunecarea
totală

În general, poezia lui Virgil Mihaiu abundă în reminiscențe muzicale insolite. Uneori jazzistice, judecând după formulele ritmice, uneori dodecafonice, altele descinse din partitura clavicinului bine temperat. Laconismul extrem și aspectul aforistic al unor întinse segmente al poeziei sale sunt comparabile cu micro-opusurile torsionate în arcuri intelectuale ale lui Anton von Webern. M-a sedus contopirea ideală, după părerea mea, dintre profesiile de poet și critic muzical, care coincid fericit în destinul creator al cvadrigenarului Virgil Mihaiu.

Efim Barban

(Citat din comentariul consacrat poetului în cadrul "Întâlnirilor cu Virgil Mihaiu", difuzate de BBC World Service, departamentul rus, în seriile de 11 și 14 martie 1994)

Ion Pillat - Opere. Proză 1910-1942, vol.6 "Tradiție și literatură". "Răsfoind clasicii noștri". Ediție îngrijită, notă asupra ediției, bibliografie, note, referințe critice, indice de nume și postfață de Cornelia Pillat, Ed. Eminescu, 1994.

ION PILLAT, descendent - pe linie maternă - din familia lui Ion C.Brătianu, a fost un remarcabil poet care s-a distins, deopotrivă, ca un autentic cărturar. Sunt ipostaze care, de obicei, nu se prea lasă îngemănate în aceeași personalitate. Voia mereu să-și ajute material colegii scriitori, aflați pururea în nevoie. Și o făcea. Se povestea că unchiul său Vintilă Brătianu îl întreba, stereotip, când și când, cum o duc scriitorii. Rău, răspundea prompt poetul, oferind detalii. Înțelegător, Vintilă Brătianu se grăbea să întindă o mână de ajutor condeierilor. Dar cum nu știa decât de existența lui Brătescu-Voinești (secretar perpetuu al Camerei Deputaților), acesta se trecea, în repetate rânduri, cu un cec. Misiunea fusese împlinită, scriitorii fiind, nu-i așa? ajutați. Poetul cărturar, care și-a făcut studiile liceale și universitare la Paris, a traversat trei vârste lirice. Prima e parnasiană și simbolistă, când s-a aflat sub influența simbolistilor francezi și a lui Macedonski, publicând, între 1912 și 1919, cinci volume. Au trecut patru ani de căutare și, în 1923, volumul - remarcabil - *Pe Argeș în sus* marchează devenirea tradiționalistă a poetului, în orizontul căreia mai publică alte trei volume, fără îndoială lipsite de strălucirea celui dintâi. În sfârșit, din 1932, cu *Caietul verde*, începe perioada sa clasicizantă sau, mai bine, neoclasică, care ocupă spațiul a încă patru plachete (ultimul, *Împliniri*, e din 1942, altfel spus cu trei ani înainte de dispariția poetului). Dacă mi-e îngăduită exprimarea unei preferințe, mărturisesc că alegerea mea, din corpolenta operă lirică a lui Pillat, se îndreaptă decis spre *Pe Argeș în sus*, probabil unul dintre cele mai importante volume din poezia românească interbelică.

Apropierii și integrării sale în orientarea tradiționalistă (nu numai în poezie) interbelică, i-a rămas fidel, în concepție, și după 1932. În mărturisirea sa, în ciclul de confesiuni organizate în 1932 de prof. D. Caracostea, spunea că "de la 1910 până în 1918 poezia mea a fost deviată din matca ei rotundă printr-o transplantare bruscă și cu aport străin". Și: "Toată poezia mea poate fi redusă, în ultima analiză, la viziunea pământului care rămâne același". Cărturări sa, constituită din studii, eseuri, conferințe, adunată, în 1943, în volumul *Tradiție și literatură*, mărturisește exemplar despre convingerile sale tradiționaliste și o anume mefiență față de modernism. În conferința din 1937 despre *Tradiție și inovație* vorbea de "curentul literar dezvoltat în jurul revistei *Gîndirea*" datorită căruia "pericolul de deznăționalizare, de înstrăinare de pământ și neam a poeziei române a fost îndepărtat". Ba chiar considera că "lupta, de fapt, a fost câștigată de tradiție și clasicism față de modernism - sau, de voiiți, inovație - și anarhism poetic". Azi, în perspectiva timpului, dar și atunci, în epocă, era limpede că nu trimumfase deloc curentul inaugurat de *Gîndirea*, ci lirica modernă, înnoitoare. Arghezi, Barbu și Bacovia n-au fost deloc apropiați de revista lui Crainic iar Blaga, deși colaborator al ei, i-a respins ideologia și programul normativ ortodoxist, ajungând, în anii războiului, să polemizeze deschis cu exponenții acestuia. Pillat n-a procedat însă maniheist, optând pentru tradiționalism și respingând otova modernismul. Deosebea, în fiecare orientare,

Penultimul volum din ediția Pillat

două straturi, unul viu, roditor, și celălalt superficial și steril. La tradiționalism deosebea tradiția vie, dinamică, creatoare reflectând sufletul etnic și aceea statică, sterilă și neînțelegătoare. Cea de a doua ar fi închisă inovațiilor firești. La modernism, care nu poate fi conceput decât ca antiteză la tradiție, deosebea spiritul modern de modernism. Cel dintâi e o altoire rodnică și necesară oricărei tradiții vii iar cel de-al doilea (modernismul) o imitație superficială străină sufletului românesc. Aici, în spațiul modernismului, încadra întreg avangardismul, de la suprarealism la dadaism, futurism, cubism, chiar și expresionismul. Cam drastică și restrictivă, să recunoaștem, această dezaprobare în bloc a noilor curente moderniste pentru că, de pildă, Blaga a fost expresionist în lirica sa de început și în teatru, ceea ce nu-i anula deloc originalitatea și valoarea de excepție. Și se mai pot cita destule alte exemple de la noi și de aiurea care contrazic total opiniile neînțelegătoare ale lui Pillat. Să reproduc, totuși, opțiunea sa concluzivă, să o numim teoretică, despre relația dintre cele două orientări: "În ultimă analiză, spirit modern și tradiție se completează armonice, fiindcă ele sunt două laturi ale unui același fenomen vital". Dreaptă observație dacă n-ar fi condamnat amintitele curente moderniste cu argumentul că ele sunt respinse "de glia ancestrală" și de n-ar fi plasat simpatia toată exclusiv spre poezia de orientare gândiristă pentru că a contopit "tradiția vie a viersului popular cu cerințele legitime ale poeziei moderne". Și aprecierile acestea ale lui Pillat sunt, cum spuneam, din 1937, când poetul traversase vârsta sa lirică tradiționalistă, practicând neoclasicismul.

A încercat, în 1929, să identifice specificul românesc în lirica noastră modernă. N-a izbutit atunci, pentru că, într-o conferință, n-a putut, probabil, convoca aparatul teoretic necesar. Ceea ce propune, distingerea între caracter și motiv (primul exprimând sufletul operei pornit din strămoși, motivul fiind decorul fatal exterior) nu duce niciunde. Aș adăuga, la acest capitol, mai curând o idee din conferința despre tradiție și inovație care consideră că specific sufletului românesc e ideea de latinitate și aceea de creștinism. E un punct de vedere ce îl deosebește de Crainic care, în conceptul de ortodoxism înțele normativ, cam exclude ideea de latinitate (alt termen pentru Occident), stăruind în a demonstra că spațiul sufletesc românesc e numai unul Răsăritean (Orient). Aici am alături o idee exprimată de Pillat în 1931, într-o conferință despre

romantismul românesc, în care arăta că specific sufletului românesc (latin strămutat în Orient) se demonstrează a fi "resemnat până la abolirea voinței în *Miorița* și de o voinție ce înfrânge cerbiția morții în *Toma Alimos*", sufletul poporului românesc pendulează între renunțare arabo-orientală și vitejie romano-occidentală". E, aici, un punct de vedere deosebit față de cele care reduceau specificul sufletului românesc la mioritica resemnare fatalistă. Interesantă, deși deloc inedită, este considerația poetului, dintr-o conferință din 1933, despre aportul folclorului în poezia noastră mai nouă. Pornea de la constatarea că noi n-am fi beneficiat de existența unei Renașteri, chiar a clasicismului, întrucât Evul Mediu s-ar fi prelungit până la 1821 și înainte de veacul al XIX-lea nu se poate vorbi de o literatură românească scrisă, în sensul apusean al cuvântului. În consecință, "era firesc, deci, ca poezia populară și folclorul să reprezinte pentru noi ceea ce au fost pentru alte popoare perioadele lor literare clasice - posibilitatea unei tradiții și hotărârea unor modele și motive de inspirație viabile pentru un neam întreg". Și tot relevând caracteristicile ale poeziei mai noi românești (cea interbelică) provenite din folclor ajunge să afirme că "toată poezia nouă e o poezie de privește sufletească". Ceea ce mi se pare vădit exagerat. Interesante sunt considerațiile lui Pillat despre romantismul românesc. Respinge opinia unor Pompiliu Eliade și N. I. Apostolescu despre imitația servilă a romantismului românesc după cel francez. Dar recunoaște că "la începutul secolului al XIX-lea, pe la 1821-1840, oamenii romantismului românesc descoperă Europa așa cum, cu trei secole înainte, oamenii Renașterii apusene descoperiseră America." De aceea, "romantismul românesc a fost o Renaștere fecundată de o parte de romantismul occidental și, în același timp, în viață de mitul propriului său sânge: de mitul poeziei populare."

Poetul e, mult cultivat cum a fost, un foarte bun cunoscător al istoriei lirismului românesc, cu inteligentă aprecieri valorizatoare. Simpatia lui întreagă e îndreptățită spre poezia lui Alecsandri, aproape regretând că aceea a lui Eminescu a eclipsat-o. Elogiază poezia lui Eliade Rădulescu, a lui Grigore Alexandrescu și o consideră minoră pe aceea a lui Bolintineanu, deși Ion Negoitescu a relevat, într-un dens studiu din anii șazeci, "sonurile ei moderne". Ce-i drept, Pillat reținea, drept capodopera lui Bolintineanu, poema *Mihnea și Baba* ("cea mai puter-

CRONICA EDITIILOR

de
Z. Ornea

nică creație, singura poate care va rămâne întotdeauna ca un model de bărbătească întru chipare a limbii române"). L-a supraevaluat pe Cerna, cu a sa poezie filosofică, dar s-a rostit, drept și recuperator, în 1931, despre opera lirică a lui Macedonski (al căruu ceneclu îl frecventase în tinerețe), afirmând că "toată poezia modernă română e mai mult sau mai puțin debitoarea lui". Și aceasta pentru că "Macedonski n-a fost numai un mare poet, el a fost și primul doctrinar la noi al poeziei moderne - simboliste și instrumentaliste cum o numea el - fiind cel dintâi să indice drumurile ce avea să le ia poezia spre o puritate de imagini și a sa poezie necunoscută la acea dată, când anecdota și subiectul copleșeau poezia, nu numai în țară dar și în Apus".

Se cuvine, poate, să spun de la început că întreg acest comentariu e prilejuit de apariția, relativ recentă, a penultimului volum din ediția Pillat datorată d-nei Cornelia Pillat. Ediția a fost inaugurată în 1984 și a ajuns, acum, la volumul al șaselea (de fapt, mi-a atras atenția editoarea, e partea a II-a a volumului cinci care din rațiuni de dimensiune, trebuia împărțit în două). Aici au fost incluse volumele lui Pillat *Tradiție și inovație* din 1943 și toate prefețele, scrise de Pillat, la edițiile (mici broșuri, de fapt) din colecția Editurii Cartea Românească, *Pagini alese din scriitorii români*. Colecția aceasta reluată de Pillat sub îngrijirea sa, a cuprins 50 de volume. D-na Cornelia Pillat le-a grupat nu în ordinea cronologică a apariției ci în cea a evoluției fenomenului literar românesc în așa fel încât "am alcătui o istorie literară". Intenția editoarei e de înțeles. Numai că aceste mici prefețe, cu anexa lor de schiță biografică, sînt departe de a se constitui într-un capitol micromonografic de istorie literară, semnalând numai priceputa orientare a poetului în spațiul literaturii române. Ediția d-nei Cornelia Pillat (am comentat și primele ei două volume) e o ediție critică de un fel special. Nu are, în corpurile aparatului critic, variante iar comentarea receptării critice e înlocuită cu reproducerea "aprecierilor critice" rostite, în epocă și mai târziu, despre fiecare secțiune a operei lui Pillat. Postfața e bună și comprehensivă. La urma urmei, e bine și așa. Pentru că ar trebui să ne obișnuim cu ideea că o ediție critică nu trebuie să aibă necondiționat înfățișarea celor de la Editura Minerva din seriile "Scriitorii români" și "Opere". Negreșit că ediția d-nei Cornelia Pillat e o ediție foarte bună, impecabilă ca ținută filologică, oferind și toate informațiile necesare despre fiecare piesă din sumar. Se cuvine să-i fie omagiată strădania și eficiența. Să așteptăm, acum, volumul care va încheia ediția.

OCHEAN

Laus amicitiae

LA VENETIA, la un colocviu despre Eminescu, stăteam la masă, într-o tratorie tipică, cu Al. Rosetti și cu doamna Zoe, care ieșea pentru prima oară din țară. Din când în când apărea la ușă cite un italian, francez, neamț etc. din slăvita categorie a filoromânilor. "Uite și bursierii noștri", se burzuluia de fiecare dată academicianul deranjat, pipăind în buzunar puținele lire ce-i fuseseră date, în speranța că se vor înmulți, sau, poate, ca să fie sigur că nu i le fură cineva.

Pe cei mai mulți dintre "bursieri" îi știam. Îi înțelnisem în cercurile exilului, apărători vajnici ai idealurilor democrației occidentale. Ei ne încurajau să nu ne pierdem credința, să luptăm pentru fericirea României, în sfârșit să fim siguri că ei ne iubesc. Iubitori se arătau în localul plin de colivii cu păsări și față de Rosetti și doamna Zoe, numai că garnitura foioasă a declarațiilor era un amestec de ironii la adresa "transfugilor" împănate cu laude, altcum discrete, pentru conducerea și conducătorul țării.

La început, îmi făcea plăcere să-i provoc: "Ieri seara vorbeai cu o altă limbă". Voiam să disting adevărata lor față. Mai târziu mi-am dat însă seama că ambele poziții exprimate erau autentice, că făceau parte din acea civilitate întărită de veacuri - amorală și apolitică. O regulă a politetii te obligă să spui numai ce crezi că place interlocutorului, astfel ca relațiile să rămână fără echivoc. Și pe urmă - ce ne pasă? - România e departe. O vorbă de iubire înlocuiește un angajament. Nu vreau să generalizez; exemple care infirmă experiența mea venețiană există din plin.

Evoc nostalgice pe presupușii mei amici din epoca de beznă: profesorul X, editorul Y, omul de afaceri Z, tustrei filoromâni. Fiind mai cult, profesorul știa să spună corect: "La mulți ani și-noroc", când ridica paharul. Tumultul stîrmit de performanța fonetică îl măgulea, îl inspira. În limba mamei sale urmau lungi exerciții de retorică aplicată. Știa tot și îi explica de ce ești român, de unde provii (în cazul că-ți acorda dreptul la o proveniență); oricum succesul de public era asigurat.

Cei trei amici aveau o atracție specială pentru infirmii în duh; se dădeau în vînt după contacte cu tot ce mișuna în ambasade, acceptau bucurii președinții de asociații culturale sau funcția de deschizători de colocvii științifice. Astăzi le pare rău că Ceaușescu s-a dus. Pe vremea acestuia era mai simplu: știai cu cine tratezi. Acum e nevoie să cugeți, să diferențezi, să alegi - și asta e pierdere de timp - din procețele acordate capitolului România. Predecesorul profesorului pe post de idiot util era totuși mai original. L-am întrebat odată, când se întorcea dintr-o călătorie în țara lui Dej, dacă a observat niscăiva schimbări. Mi-a răspuns însuflețit: "Se pare că pronunția lui r apical se schimbă. De necrezut, un fenomen atât de interesant!" Am insistat: "Dar trailul, oamenii...?" - "Niște oameni fericiți! De fiecare felinar atîrnă un megafon din care răsună muzică populară și urale. Numai în Cuba am mai văzut așa ceva".

Revoluția din 1989 a scos pe prim plan o nouă categorie de experți: scriitorii germani originari din România. Relatăriile, sentințele lor la televizor, în ziare sau în cărți sînt omologate în Occident. Unii știu foarte bine despre ce vorbesc, ca de exemplu aceia din grupul timișorean, singurii intelectuali din România care au militat cu acrimă teutonă pentru un comunism gen. RDG. Alții, nefiind atît de sîrgincioși ca bănațenii, și-au descoperit vocația și au pășit în lume abia după moartea tiranului.

Sînt prieteni și neprieteni. Dar numitorul comun e o lipsă; tot ce au învățat, tot ce au asimilat despre și din spațiul valah s-a petrecut în anii 45-89. Sub pecetea aceasta e interpretată și istoria dinainte; canoanele stăpînirii comuniste, chiar răsturnate, rămîn firul roșu al posibilităților de cunoaștere.

Paul Miron

Actualitatea culturală

Punctaj teatral

□ Ziua Mondială a Teatrului a coincis în acest an și cu prima zi de lucru la spectacolele *Danaidele*, realizat de Silviu Purcărete după un scenariu având la bază opera lui Eschil. După audiții amănunțite și îndelungate, repetițiile au debutat cu o formulă inedită - un atelier de lucru care s-a desfășurat la Craiova pe parcursul a zece zile. Acest amplu proiect european este realizat de *Fundația pentru teatru și film "Tofan"* în colaborare cu *Teatrul Național Craiova* și *Holland Festival, Festival D'Avignon, WIFNFR Festmochen* și *Festivalul La Villette*. Dorim din suflet succes acestui proiect, unic în România, iar extraordinarului regizor și om de teatru SILVIU PURCĂRETE, putere și... LA MULȚI ANI!

□ Miercuri, 5 aprilie, la sediul UNITER, a avut loc lansarea oficială a *Festivalului de teatru britanic la București (28 aprilie-7 mai)*. După trei ani de existență, timp în care a lansat în Marea Britanie compoziții și personalități ale teatrului românesc, asociația NOROC răspunde dorinței colegilor și prietenilor din România prin 10 zile de festival britanic la București. Acest festival marchează cea mai substanțială prezență a teatrului britanic în România și promite să ofere o mare diversitate de evenimente. Festivalul va fi în primul rând o sărbătoare pentru spectatori români. În același timp, va fi o nouă și generoasă ocazie de a dezvolta relația dintre creatorii de teatru britanici și români, ceea ce, de fapt, a fost și este principalul scop al asociației NOROC.

□ La Brașov s-a deschis vineri, 7 aprilie, ediția a X-a a *Festivalului internațional de teatru contemporan* (director al Festivalului - Iosif Olariu, consilier artistic - Dimitrie Roman). Timp de 10 zile (o cifră care a devenit preferată anul acesta pentru durata unui festival) vor fi prezente în concurs spectacole din toată țara, precum și din Ungaria - *Studioul de teatru R.G.9* - Budapesta cu *Pescărușul* de Cehov și *Un veac de singurătate* după Gabriel Garcia Marquez, spectacol al Teatrului Național *M.Eminescu* din Chișinău, Republica Moldova. Din România au răspuns invitației organizatorilor: Teatrul Național Cluj - *Săptămâna lumii rată*, Teatrul Odeon - *Cumetrele*, Teatrul de Comedie - *Troilus și Cresida*, Teatrul Dramatic Galați - *Tango* de Mrozeck, Teatrul Nottara - *Avarul*, Teatrul Național Tîrgu-Mureș - secția română - *Delict în insula caprelor* de Ugo Betti și secția maghiară - *Cui i-e frică de Virginia Woolf* de Edward Albee, Teatrul Mic - *Dragostea celor trei portocale*; ATF-București - *Flash Brecht*; Secția de teatru a Facultății de Litere a Universității din Cluj-Napoca - *Macbeth*; Teatrul de Nord, Satu-Mare - *Master class* de David Pownall; Teatrul Național *V.Alecsandri* Iași - *Anecdote provinciale* de Al. Vampilov; Teatrul Național Timișoara - *Iona*; Teatrul *Arlechino* Brașov - *O, ce zile frumoase* de Beckett, iar Teatrul *Sică Alexandrescu*, teatrul gazdă - *Insula purpurie* de Bulgakov. În afara concursului se va juca *Și a venit îngerul...*, spectacol al Teatrului *Masca*. Festivalul se va încheia pe 17 aprilie cu *Pescărușul* de Cehov, regia - Cătălina Buzoianu, valorosul spectacol al Teatrului *Mic* din București.

□ Institutul francez din București a găzduit spectacolul *Du pain plein les poches (Buzunarele pline cu pâine)* de Matei Vișniec, în prezența dramaturgului. Trupa franceză a fost bine și cald primită de publicul românesc. Să nu uităm că în această stagiune, regizorul Nicolae Scarlat a montat în premieră absolută la Teatrul *Tineretului* din Piatra-Neamț, pe care-l conduce, același text al lui Matei Vișniec, despre care putem citi în *Le progrès*: "O capodoperă a absurdului contemporan, un autor român care a sedus Avignon-off". Cred că Matei Vișniec rămâne în continuare dramaturgul român cel mai jucat în România din 1990 încoace.

□ Doamna Grete Tartler, consilier cultural al Ambasadei României la Viena, unul dintre profesioniștii preocupați cu adevărat de cultura română și de imaginea ei în lume, a inițiat și a sprijinit (a câta oară?...!) o acțiune de colaborare între *Centrul cultural român* din Viena și *Institutul cultural francez*: pe 22 martie, Teatrul *Ion Creangă* a jucat la Viena, în limba franceză, premiera *Improvizație la Alma* de Eugen Ionescu. Regia - Cornel Todea. Scenografia: Anca Pâslaru. În distribuție: Anca Zamfirescu-Todea, Eugen Apostol, Florin Busuioc, Mihai Verbițchi, Lucian Ifrim. Spectacolul se va juca și la București, pe scena Teatrului *Ion Creangă*, în limba română. (M.C.)

Lansări

□ MARTI, 28 martie a.c., a avut loc la librăria *Mihail Sadoveanu* lansarea ultimului volum semnat de Silvia Cîncă *Himera - Romanul emigrației* apărut la editura bucureșteană *Sirius*. Au vorbit Laurențiu Hreniuc - directorul editurii, scriitorul Ion Tușui și autorea, Silvia Cîncă.

□ Vineri, 31 martie, la librăria *Mihail Sadoveanu* a avut loc lansarea volumului de eseuri semnat de S.Damian *Scufița roșie nu mai merge în pădure*, apărut la editura *Seara*. Au luat cuvîntul Mircea Dinescu, Ioana Pârvolescu și autorul, S. Damian.

CALENDAR

28.III.1922 - s-a născut *Verona Brateș* (m.1991)

28.III.1925 - s-a născut *Victor Tulbure*

28.III.1928 - s-a născut *Ion Bălăceanu*

28.III.1934 - s-a născut *Mihail Caranfil*

28.III.1939 - s-a născut *Ion Crânguleanu*

28.III.1950 - s-a născut *Nicolae Rotaru*

28.III.1993 - a murit *Victor Felea* (n.1923)

29.III.1878 - s-a născut *Elena Farago* (m.1954)

29.III.1901 - s-a născut *Smarand M.Vizirescu* (m.1981)

29.III.1908 - s-a născut *Virgil Carianopol* (m.1984)

29.III.1916 - s-a născut *Vladimir Tamburu*

29.III.1929 - s-a născut *Gina Argintescu-Amza*

29.III.1941 - s-a născut *Constanța Buzea*

29.III.1950 - s-a născut *Mikola Corsiuc*

29.III.1971 - a murit *Perpessiciu* (n.1891)

30.III.1901 - s-a născut *Grigore Scorpan* (m.1953)

30.III.1922 - s-a născut *Gheorghe Gheorghiu*

30.III.1928 - a murit *Ion Gorun* (n.1863)

30.III.1939 - s-a născut *Florin Bănescu*

30.III.1946 - a murit *Victor Ion Popa* (n.1895)

30.III.1989 - a murit *N. Steinhart* (n.1912)

31.III.1924 - s-a născut *George Bulic* (m.1990)

31.III.1926 - s-a născut *Elis Bușneag*

31.III.1929 - s-a născut *Arnold Hauser* (m.1988)

31.III.1930 - s-a născut *Florin Mihai Petrescu* (m.1977)

31.III.1933 - s-a născut *Nichita Stănescu* (m.1983)

31.III.1959 - s-a născut *Valeriu Matei*

1.IV.1881 - s-a născut *Octavian Goga* (m.1938)

1.IV.1888 - s-a născut *Mircea Florian* (m.1960)

1.IV.1900 - s-a născut *Alexandru Philippide* (m.1979)

1.IV.1905 - s-a născut *Ion Molea*

În aprilie 1928 - a apărut revista "unu"

1.IV.1940 - s-a născut *Gheorghe Pituț* (m.1991)

1.IV.1942 - s-a născut *Gabriela Adameșteanu*

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Drăcșanei - Teleorman, martie 1980. Marin Preda și Laurențiu Fulga competitori în "campanie electorală". Îi însoțește prozatorul Petre Anghel.

Întîlnire

Ramuri-România literară

REVISTA *Ramuri* împlinește 90 de ani, o vîrstă respectabilă. Revista e condusă în prezent de o echipă de scriitori tineri, Gabriel Chifu, Marius Ghica și Romulus Diaconescu. Recent, *Ramuri* a invitat la Craiova pe cîțiva dintre membrii redacției noastre. Mai exact pe directorul adjunct Gabriel Dimisianu, pe Adriana Bittel și pe Cristian Teodorescu. Alături de ei a fost invitată și Angela Martin, redactor la editura *Cartea Românească* și colaboratoare a *României literare*. La Muzeul de Artă în prezența unui numeros public, în care s-au aflat și membrii filialei din Craiova ai Uniunii Scriitorilor, reprezentanții celor două reviste au dialogat despre soarta revistelor de cultură în această perioadă. La discuții a participat și criticul literar Dan Cristea. Atît gazdele cît și invitații au vorbit despre situația critică în care se află de mai multă vreme revistele de cultură. Cum, treptat, cei prezenți în

sală au început la rîndul lor să exprime puncte de vedere despre criza actuală a revistelor de cultură, dialogul cu publicul s-a transformat într-o dezbateră în care am remarcat nu numai interesul intelectualilor craioveni pentru revista noastră, ci și sprijinul moral de care se bucură *România literară* în rîndurile lor. Cum spunea la un moment dat cineva din sală, "În această perioadă revistele de cultură trebuie să supraviețuiască pentru a mai risipi confuzia în care trăim și pentru a spune lucrurilor pe nume". În ziua următoare reprezentanții celor două redacții au răspuns invitației Liceului din Bechet. Îndrăgostiți de literatură, profesorii de aici au realizat un proiect interesant și anume Comuna literară, al cărei prim rezultat palpabil este antologia de versuri editată pe cheltuiala inițiatorilor. Urăm *"Ramurilor"* la mulți ani și nădăjduim că ne vom reîntîlni și înainte de centenarul revistei. (C.T.)

Distincții

DUPĂ o prodigioasă activitate de peste șaiszeci de ani desfășurată în țară și peste hotare, violonistului Ion Voicu i s-a acordat din partea statului francez titlul de Membru activ al Academiei de Arte, Științe și Litere din Paris împreună cu Diploma și Medalia de aur din partea aceleiași înalte instituții de cultură. Ceremonia investiturii va fi oficiată de sir Yehudi Menuhin la Paris, la 9 aprilie. (A.F.)

"Cartea Românească" - 25

Cartea Românească, editura Uniunii Scriitorilor din România a aniversat la 23 martie douăzeci și cinci de ani de existență. Acum un sfert de veac, scriitorul Marin Preda, primul director, dorea ca editura *Cartea Românească* să fie o poartă deschisă spre cititori a literaturii române de calitate, fie că lucrările aparțineau unor scriitori consacrați sau unor debutanți. Editura cu echipa ei de redactori și tehnicieni, în pofida tuturor greutăților, și-a îndeplinit misiunea. Dacă timp de două decenii greutățile au fost ideologice, în ultimii cinci ani ele sînt economice și lupta editurii continuă căutînd, să-și îndeplinească menirea.

Printre dovezi este publicarea anul trecut a șapte debutanți, poeți și prozatori de talent. La sărbătorire au fost prezenți foști și actuali redactori, directori de edituri, mulți scriitori ale căror cărți au apărut îngrijite, ocrotite de redactori și de echipa tehnică.

Au luat cuvîntul Magdalena Bedrosian, directoarea editurii, Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor, Eugen Simion, vicepreședintele al Academiei Române, evocînd momente

din activitatea editurii, a primului ei director, Marin Preda, a celui care i-a urmat, George Bălăiță. Urăm editurii *Cartea Românească* mulți ani în slujba culturii românești! (A.F.)

Jocul ordinii și al întâmplării

IRINA MAVRODIN este unul dintre cei - nu foarte numeroși - care știu bine cum se face literatura și comentează consecvent acest miracol tulburător, cu competență calmă și discretă. Recent apărută, *Mâna care scrie. Spre o poietică a hazardului* (Ed. Eminescu, 1994) nu se abate de la acest făgaș statornic: "Eseistul - precizează undeva autoarea - scrie de fapt una și aceeași Carte, Cartea Obsesiei sale, ce poate fi regăsită în fiecare fragment de text al său." În cazul de față, *arhi-tema* unificatoare este scrisul ca înfăptuire, înființarea sensului sub imboldul mâinii creatoare. Acum ca și altădată, Irina Mavrodin vorbește dinlăuntru, fiind, prin urmare, *de partea Poetului*: "Criticul - ni se atrage atenția - crede că poemul se naște în cap. Poetul știe foarte bine că el se naște în mână."

Ne aflăm, din capul locului, pe un teren minat, teatru al unor bătălii cu miză mare, unde au explodat orgolii și s-au consumat pasiuni teoretice enorme, statornicind *granițe* de netrecut și separând *vârste* în istoriile artelor. Cartea Irinei Mavrodin se fixează la una dintre tensiunile esențiale ale domeniului, adeseori trecute cu vederea. Ea opune, de o parte, *ordinea*, necesitatea, norma, constrângerea, iar de cealaltă, *întâmplarea*, arbitrarul, improbabilul și libertatea neîngrădită a alegerii. O polaritate în zarea căreia autoarea deslușește un șir lung de antinomii derivate. Care anume? Etern și istoric; abstract și concret; scris și oral; neființă și ființare; mister și revelare; tăcere și rostire; angelic și demonic sau, dacă preferăm, în ultimă instanță, sacru și profan. Antipozii întemeietori ai scrisului-înfațuire sînt *întruchipați* (în *sens etimologic*) în carte de împerecherea simbolică a celor două mâini: "Mâna dreaptă este materialitate, controlată de spiritualitatea sa, semnul căreia ar sta mîna stîngă."

Orice text scris este produsul cooperării lor beligerante, fiind însemnat deopotrivă de *unghia diavolească și de cea îngerească*, cum ar fi spus Arghezi.

* L-am citat intenționat pe Arghezi. O bună parte din carte este consacrată studiului, pe viu, al unor cazuri literare ilustrative - fiecare în alt fel - pentru jocul ordinii și al întâmplării în creație. Mai mult, unii dintre autorii în cauză au fost de-a dreptul fascinați de acest raport, fixîndu-l în ecuații reflexive memorabile. Alături de Proust, de Daudet, de Stendhal, de Mallarmé, de Valéry, îl descoperim și pe Arghezi: prin excelență un *faber*, declarînd cu prefăcută candoare: "Sunt incapabil să rostesc un gînd dacă nu țin de vîrf un băț de cerneală." Poetul este o veritabilă mină de aur pentru teoremele apărute de Irina Mavrodin - prin orgolioasa umilintă cu care prețuiește meșteșugul și prin preferința tranșantă pentru scris în raport cu oralitatea. ("Cartea și literatura - citim într-o tabletă - nu se construiesc, nu se povestesc, nu se zugrăvesc; ele *se scriu*. A scrie o carte este a scrie o *pagină* și a scrie o *pagină* e a scrie un *rînd*, primul ei *rînd*..." s.c.l.) Dar poate mai ales prin dezinvoltura cu care compromite iremediabil falsă opoziție dintre *muncă* (domeniu repu-

tat al gravității bătoase, riguros normale) și *joc* (teritoriul imprezibilului și al libertăților frivole). "*Mâna argheziană* - scrie autoarea - joacă (își joacă șansa) dar se și joacă; făcînd din cuvinte *jucării*, se joacă cu ele."

Cartea atacă astfel frontal una dintre ecuațiile cu carieră milenară în gîndirea occidentală: *poifen* versus *judo*. Asta și într-un context în care asistăm la creșterea spectaculoasă, la bursa culturală a zilei, a cotelor de interes pentru potențialul mediator al jocului în creația intelectuală. În ultimii ani, compatriotul nostru exilat Mihai Spărișu a publicat cu mare răsunet două cărți (*Dionysus Reburn* și, respectiv, *God of Many Names*) care vin în întîmpinarea ideilor Irinei Mavrodin, urmărind coexistența, din zorii culturii grecești pînă azi, a două accepții (sau modele) ale jocului. Una presupune ca reper devenirea cosmică neîndiguită, generatoare de conflicte violente, mizînd pe șansă și *hazard*. Cealaltă tinde mai curînd spre temperanță și abstractizare, dă prioritate *necesității* în fața șansei, punînd accentul pe norme și pe o ordine reglementată cultural. Fără ca vreuna să aibă definitiv cîștig de cauză, ele cooperează sau se sabotează reciproc pe scena gîndirii europene, explicînd în parte mișcări esențiale ale științei, filosofiei, creației, ca și o serie de cotituri ale istoriei intelectuale moderne.

În ceea ce o privește, și autoarea cărții susține - în mod doar aparent paradoxal - că hazardul literar e dominat de reguli; dar, adaugă ...de reguli ale jocului. "În actul artistic - conchide Irina Mavrodin - munca și jocul nu sînt antinomice."

De altfel, prin natura sa lunecoasă, cazuistica literară adusă în instanță evoluează într-o zonă a paradoxelor naturalizate și a oximoronului reconvertit în sinonimie. De exemplu, la Proust - un autor exemplar - ordinea e o simplă mască metaforică a hazardului. Traducătoare, pe cît de tehnică pe atît de inspirată, a prozatorului francez, familiară cu laboratorul său de creație, Irina Mavrodin dejoacă meticolos trucurile și efectele iluzioniste ale *hazardului metodic* proustian, camuflat de faimosul dispozitiv al memoriei involuntare. *Întîmplătorul* este astfel ordonat, domesticit și, deci...triumfător, în ultimă instanță. "Creația - notează autoarea - s-ar înscrie chiar în acest loc, atît de instabil, de indeterminabil, care separă *hazardul bine folosit, instituind o necesitate* (sublinierea mea, M.S.), și *hazardul supralicitat*."

Cu sagacitate și finețe, capitolele succesive ale cărții reușesc să sistematizeze o fenomenologie *sui generis* a scris-cititului (fiindcă cititorul e și el inclus în *joc*). Dincolo de ea, se ascunde eterna înfruntare a previzibilului și a accidentalului, a ordinii și a aventurii creatoare.

Nu-mi pot îngădui aici să intru în detalii, dar trebuie neapărat amintite accidente biografice sau editoriale care au deturnat (în mod *fericit*, cum credea Valéry) destinul cîte unei capodopere; jocul imprezibil între text și context întretinut de structura antologiilor; opțiunile editării postume; în fine, banalele greșeli de tipar

IRINA
MAVRODIN

Mâna care scrie

sau simplele decizii administrativ-birocratice ale cîte unui director de revistă, tot atîtea incidente cu carieră istorică și cu urme vizibile în *spațiului literaturii*. Sau aventura traducerii - familiară Irinei Mavrodin - ca și experiența, derulîndu-se sub ochii noștri, a genezei propriului său text critic. Fiindcă, într-un fel, *spațiului literar* al cărții-ramă i se aplică aceeași *regulă a jocului*, valabilă pentru cărțile-obiect. Se spune că un critic bun se molipsește negreșit de boala pacientului tratat. În acest proces firesc de oglindire reciprocă, în care Irina Mavrodin "scrie și își descrie întruna uimirea", ia naștere un text specular, animat de o permanentă răsucire spre sine.

Un caz la care țin să mă opresc, în mod particular e însă cel al lui Alphonse Daudet. În *La petite paroisse*, roman mai puțin cunoscut, jocul dublu analizat de autoare, și din care se naște totdeauna literatura, coboară în trama ficțiunii, e tematizat, devine un *de povestit*. El capătă o înfățișare esențială pentru creație: cea a tensiunii dintre *verosimil* și *hazard*. De ce esențială? Fiindcă verosimilul (plauzibilul, acceptabilul, normalul, previzibilul - într-un orizont particular de așteptare) este, probabil, cea mai puternică și mai derutantă *iluzie de necesitate*, dintre cele întretinute cu succes de creație.

Compusă, cum spuneam, dinlăuntru, din perspectiva inițiatului în tainele înfăptuirii, cartea Irinei Mavrodin demontează metodic unul dintre dispozitivele mistificante cu eficiență milenară, în tribunalul legitim al Literaturii. Deși (sau tocmai pentru că) e, la rîndul lui, un simplu pion în jocurile complicate ale providenței literare, Cititorul se arată totdeauna setos de explicabil, ordonat și rațional. El e tot timpul pe urmele unor justificări articulate, fiind relativ ușor de ametit cu mirajul unor causalități expuse la vedere. Mască ideală a neprevăzutului, a improbabilului, a inexplicabilului sau a alegerii aparent irațională și spontane, verosimilul, cu arsenalul său de trucuri anesteziante, ne convinge că - după o vorbă memorabilă a lui Genette - Literatura este, în toate privințele un *Pentru că...* menit să-l facă uitat pe *De ce?*

Monica Spiridon

Păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Sufixul -esc

DESPRE sufixul adjectival -esc Iorgu Iordan scria, în 1943, în *Limba română actuală*, că este un sufix vechi, în cuvinte ca *dumnezeiesc, românesc, turcesc* etc., și că a rămas prea puțin productiv, fiind chiar pe cale a fi înlăturat din unele derivate mai vechi. Există încă în limba română adjective paralele, sinonime, cu și fără -esc: cuplul *român/românesc* (limba română/limba românească) e probabil exemplul cel mai la îndemînă; i se pot adăuga și alte determinative indicînd proveniența sau apartenența locală: *american/americanesc* (politica americană/politica americanescă), *bulgar/bulgăresc* (televiziunea bulgară/televiziunea bulgărescă). Între *urias* și *urieșesc* (ambele apar, de exemplu, la Eminescu) e o deosebire doar în modul cum este prezentată aceeași calitate (gigantismul): în sine sau prin raportare la *urias*. Stabilirea diferențelor dintre formele adjectivale din aceeași rădăcină - cu și fără -esc - este o operație dificilă, implicînd mai ales argumente stilistice. În cartea citată, Iorgu Iordan povestea disputa purtată între intelectuali ai vremii pentru a stabili titlul unei reviste culturale: *Însemnări ieșene* sau *Însemnări ieșenești*. Lingvistul sugera că formațiile în -esc ar fi simțite ca mai vechi și mai populare, celelalte avînd un caracter mai curînd cult, chiar științific. Astăzi formele în -esc, și mai clar marcate stilistic față de corespondențele lor, au mai ales valori ironice și parodice. Intenția este evidentă la derivatele ad-hoc care dublează o formă neologică deja existentă și în care sufixul -esc e superfluu din punct de vedere denotativ, singura lui funcție fiind de a produce o conotație ironică: adjectivele *anglofon* sau *crepuscular* sînt, de exemplu, înlocuite de *anglofonesc* sau -cu totul neașteptat - de *crepusculăresc*: "stilul anglofonesc" (*România liberă*, 631, 1992, 3), "o zonă crepusculărească" (*Opinia studentescă*, 6, 1992, 9). Efectul comic - poate cam îngroșat aici - e subliniat, ca și la alte derivate recente, de caracterul hibrid al construcției, de contrastul dintre tema neologică recentă și afixul vechi și popular.

Procedul *suplimentării* prin -esc repune în discuție și chestiunea productivității sufixului; în ultimii ani, derivatele umoristice l-au folosit destul de mult; la cele două exemple de mai sus, adaug: "drum *mingicăresc* spre gol" (*Cuvîntul*, 48, 1991, 11); "ciomăgeala *prefecturească*" (*Timpul*, 14, 1991, 3), "țigările *cow-boyesti*" (*Academia Cațavencu*, 19, 1991, 7). Desigur, rămîne de discutat dacă uzul parodic poate "reînvia" un sufix și dacă în acest caz sufixul în cauză poate sau nu să fie considerat productiv.

Tovarășul

CONFESIUNEA reprezintă, în genere, un mijloc de purificare. Capacitatea sa lustrală e utilizată nu doar în biserică, ci și în viața spirituală în sens larg, în virtutea principiului că recunoașterea adevărului are un caracter benefic, alcătuiind o opoziție la neadevăr, care e Răul. Întâlnim deseori spovedanii, în literatură, ca și în viața de toate zilele, cu emoția unei reînțoarceri expiatoare a omenescului în albia sa. Atît cel ce se spovedește, cît și cel ce primește spovedania realizează un spor duhovnicesc, compun, prin lăuntrica lor conivență, o inefabilă comunitate a Binelui. Dar pentru a-și îndeplini misiunea, se cuvine ca mărturisirea să fie de bună credință. O confesiunea falsă e de două ori vino-vată: o dată prin minciuna în sine, a doua oară prin uzurparea gestului mîntuirii. E ca și cum un brigand s-ar deghiza într-un costum preotesc. O asemenea penibilă impresie ne-o face cartea lui Dumitru Popescu, cel supranumit blasfemator, însă nu fără o anume noimă, Dumnezeu, *Am fost și eu cioplitor de himere* (Ed. Expres). "Mă străduiesc să mă detașez cît mai mult de trecut pentru a fi imparțial și a depune o mărturie cinstită despre epoca mea, despre contemporanii mei, despre halucinantă experiență pe care a trăit-o întreg acest neam", declară autorul. Să vedem cîtă acoperire au atari pretențioase cuvinte, în textul său.

Știm prea bine cine a fost Dumitru Popescu: unul din cei mai înalți și crînceni nomencluriști români, însârcinat de către Nicolae Ceaușescu cu ideologia, adică ajuns mai marele propagandă, dictatorului. Un Goebbels român (să ne amintim că și celebra căpetenie nazistă și-a început cariera ca scriitor, deși n-a mai avut prilejul a și-o încheia în același fel; a lăsat, totuși, posterității un jurnal meticulos). Dumitru Popescu e cel ce a strigat primul, în cele patru zări ale lumii, că patronul său este un nou Cezar, Pericle, Frederic cel Mare, Napoleon etc. A fost arhitectul principal al cultului personalității unuia din tiranii odioși ai acestui veac. Care e azi atitudinea sa față de cel pe care l-a adulat cu josnicie, dînd tonul corului de proslăviri demențiale ce ne-au făcut de rîs ori, în cel mai bun caz, au stîrnit compătimitatea societății civilizate? "Pe unde am lucrat m-am străduit să transcriu rigiditățile excesive ale lui Ceaușescu într-o notă rațională", declară numitul. Cum? Alimentîndu-i paranoia? Ploconindu-se neîncetat în fața lui? Îndemnîndu-i (obligîndu-i) și pe alții să procedeze la fel? Dacă i se pare comisariului suprem al ideologiei de odinioară că megalomania dictatorului era "o încredințare ieșită din cadrul firesc al judecății umane", de ce a încurajat-o din răspuțeri? Inclusiv atunci cînd semnele de iremediabilă descompunere a epocii de aur calp deveniseră pentru toată lumea vizibile! Mîntea Dumitru Popescu atunci cînd

se bătea cu pumnii în piept, susținînd că Ceaușescu e unul din marile piscuri ale istoriei, "Alesul, Mesia, trimisul să realizeze pe pămînt ideea absolută", ori minte acum, cînd încearcă a se distanța de ignobila sa apologie?

De fapt, fostul cepexist își conservă în apreciabilă măsură impudica sa admirație. Sub frazele contradictorii, bîjbîitoare, ea se poate descifra cu destulă claritate: "Lui Ceaușescu nu i se poate pune în cîrcă sistemul. Și nici culpa unor intenții rele față de țara și poporul său. Dimpotrivă, s-a dăruit lor atît cît a fost" ca și cum sistemul ar fi fost un taifun pe coastele Floridei sau erupția vulcanului Pinatubo. Ca și cum țara și poporul nostru ar fi fost aduse la sapă de lemn de către stihii. Și o imagine pe care am socoti-o idilică, dacă n-ar fi hilară în stridența minciunii sale: "În clipa cînd s-a convins că poporul îl repudiază (...) a lăsat totul baltă și a plecat în bejenie". Suplimentar, asiduitatea admirației Dumnezului de la C.C. se extinde și asupra lui Gheorghiu-Dej: "Începusem să-l prețuim pe Dej ca pe un conducător de talie înaltă". Ar putea vorbi cineva despre caracterul abuziv al puterii liderilor comuniști, despre faptul că s-au cocoțat în vîrfurile piramidei în absența unui sistem democratic? Dumitru Popescu vede lucrurile ca pe vremea cînd oprima și mutila sufletele în impozantul său birou de satrap: "Dimpotrivă, funcționa un sistem complicat de promovare, de alegere, de mandatare. Numai de autoîntitulare ca lideri nu se putea vorbi în sistemul organizatoric al perioadei". În optica d-sale, genialul Carpaților era însăși legitimitatea întruchipată: "Să-i spuie lui Ceaușescu, după 25 de ani, că s-a autoproclamat conducător, e prea mult. Acumulase o întreagă istorie". Am fi trăit un sfert de veac cu psihopatul dictator deasupra "fără conștiința că este un farseur, un uzurpator, un conducător nerecunoscut de țară". A cui conștiință, d-le Dumitru Popescu? A dv.? A complicilor dv.? Căci nu era, oricum, a poporului care a îndurat frigul, foamea, întunericul, represiunea, demagogia fără drept de replică, a poporului care l-a răsturnat cu prețul jertfei de sînge! Să vedem care e opinia memorialistului în legătură cu Elena Ceaușescu, asupra căreia susține că ar depune "o mărturie cinstită": "Ea era șefa șefului, această anomalie decurgînd din unicitatea autorității maxime de la care se împărțea. (...) Pentru a face să funcționeze bine acest raport între ea și Ceaușescu și raportul între ea și ceilalți demnitari, i-a inoculat lui Ceaușescu o neîncredere profundă în toți colaboratorii. (...) Deci i-a întărit și amplificat propriile lui convingeri deviate. A găsit că aici se afla punctul lui slab și i-a cultivat paroxistic iluzia că numai creierul lui poate pătrunde, descifra și prevedea". Dar dacă așa stăteau lucrurile, de ce -Dumnezeu a veritabil! - de ce falsul Dumnezeu a

preamărit-o ani în șir? Iar dacă a preamărit-o ca pe o zeitate asiatică, nu s-a asociat oare la acțiunea sa scelerată de "întărire și aplicare" a "convingerilor deviate" ale tiranului? Și nu trebuie, în consecință, să-i împărțesească răspunderea în fața istoriei îngrozite?

Însă Dumitru Popescu e prea las pentru a trage concluzii ferme într-o direcție sau alta. Textul d-sale se țese din bîguielele unei logici dereglate, care nu-și asumă nici trecutul nici prezentul, ciugulind din ambele fărîmele unor mizerabile încercări de justificare personală. Pretinzînd că n-are alt țel decît "să scormonească adevărul", sumbrul nomenclurist îl îngropă cît mai adînc cu putință într-un discurs în zig-zag. După ce l-a înălțat pe marele cîrmaci la zenitul oricărei aprecieri posibile, afirmă fără clipire: "în mare măsură, în foarte mare măsură, căderea lui Ceaușescu a coincis cu aspirațiile și interesele mele". Cum e cu putință așa ceva, dacă Ceaușescu are omul providențial al românilor, cel mai mare patriot etc., etc? Ce fel de "aspirații" și "interese" personale s-ar fi putut opune, în mintea unui ins onorabil, unui asemenea personaj mesianic? Cu atît mai mult cu cît acesta l-a încălzit la sîn și cu cît mica sa "dizgrație" l-a păstrat la o treaptă de confort și privilegii cu foarte mult peste creștetele muritorilor de rînd. Mai susține insolentul memorialist: "Toată lumea era de acord că restricțiile lui Ceaușescu fuseseră subiective, arbitrare, brutale, iraționale". Care "toată lumea"? Parcă adineaori pretindea că despotul era un "conducător recunoscut de țară"! Și, în orice caz, recunoscuta economiile d-sale publice n-a lăsat nici un loc vreunui dezacord cît de ușor, n-a reflectat umbra vreunei cît de vagi nemulțumiri. Cum își permite ipochimenul să vorbească în numele unei nemulțumiri pe cît de reale, pe atît de străine de cugetul și de comportarea sa?

ÎNCĂ un șir de aserțiuni ce nu se pot concilia. Pe de o parte, Dumitru Popescu își exhibă o "dezangajare" (la spartul tîrgului), un scepticism generalizat, vecin cu Eclesiastul, în fața deșertăciunii a toate ce sînt (un soi de barbă albă à la Ion Dincă): "Aș atrage atenția oamenilor, cu ultima suflare, asupra relativității tuturor ideilor, adevărilor și idealurilor, asupra efemerității tuturor fapturilor și lucrurilor, asupra perisabilității tuturor entuziasmelor și a deșertăciunii oricărei încrîncenări". Pe de altă parte, uitînd că a vorbit cu solemnitatea unui muribund pocăit, pledează iarăși în favoarea comunismului, într-un fel, e drept, discontinuu, presărat de inconsecvențe, cu întorsături inedite ale tendințozității, însă într-o direcție ce poate fi socotită dominantă în spusele sale. Nu-l duce gîndul că Revoluția din decembrie s-a născut din exasperarea unui popor împotriva unui regim aberant, impus

de o ocupație străină, regim pe care l-a slugărit cu cinică rîvnă. După d-sale, decembrie, "în esență s-au înfrunțat comuniștii cu comunismul". Atît. De "vină", deci instigatorii, trăgătorii de sfori, ar fi fost "tovarășii" nemulțumiți din pricini meschine, pe care cîrmuirea ceaușistă "i-a scos din fruntea bucatelor", dornici de-a se afla la start pentru o "nouă cursă" a parvenirii: "Fără toți aceștia revolți, sau rebeliunea, sau ce-a fost, se înăbușea în fașe și n-ar fi existat nici tanzitii nici «stat de drept», nici privatizare și nici magnifica prăbușire ce le însoțește". Oare? Miopia arogantului demnitar comunist să fie atît de profundă? Să nu priceapă că, în realitate, companiile săi întru conducerea comunistă au profitat de revolte, mulțimilor, că au deturnat-o în folosul lor? Că au vîrît în însăși inimă Revoluției pumnalul unei contrarevoluții? Să-i urmărim însă nădușii comunisti decepționați. Îl preocupă îndeosebi "motivațiile supărării comunistilor pe comunisti", care pot fi găsite - cum altfel - recurînd la clasică metodă a dosarelor de cadru. Nu ne revelă acestea miraculosul efect al apartenenței de clasă, a "originii"? Mistica partidului necunoaște o revelație mai înaltă. Că "origine" au neocomuniștii noștri. Memorialistul constată neted: "Unii au intrat în partidul comunist pentru a-și răscumpăra păcatele originare: fiii foștilor chiaburi, foștilor militanți ai partidelor burgheze interbelice, fiii de legionari, de preoți, de intelectuali anticomuniști din convingere sau doar prin formație. Au intrat în partid ca să li se «ierie» trecutul familial, ca să primească viză pentru «lucru nouă», ca să fie și ei «în rînd cu toți», ca să nu rămînă pe treapta de jos, în umbră, ca să evite suspiciunea, să ștergă ambiguitatea personalităților lor, ca să se ridice, să se afirme, să capete libertate de mișcare". Carieristul vede pretutindeni carieristi. Trădarea comunistilor e înfierată cu vehemență revoluționară și chiar cu oarecare spumă stilistică: "Formal, și-au însușit tot, au arătat zel, au plusat, ba chiar au muncit din greu, au așezat seriozitate și credință față de noul regim. În realitate au rămas străini comunismului, i-au păstrat mereu un dinte. L-au speculat, folosindu-l pentru a se realiza în viață, dar l-au detestat, l-au urît. Cei care au putut să-i facă rău, i-au făcut, dar mulți au așteptat cu speranța chiar și numai în subconștient, că odată își vor săraificații, îl vor putea palmui și scuipa, îi vor arunca în obraz scîrba și dușmănia, vor dănuți pe mormîntul comunismului". Istoria, crede Dumitru Popescu, le-a îngăduit, prin impenitentul său capriciu, a-și lua revanșa. Nu sîntem departe de amintirile colonelului Lăcusteanu, mîrgăritul reacționar fudul, care-i făcea cu ou și cu oțet, din aceleași motive de clasă, pe luptătorii pașoptiști. Numai că urmașul său se aventurează și pe planul judecării

Dumnezeu

mapamondului: "Să nu uităm nici de Gorbaciov, ultimul papă roșu de la Kremlin, și despre care se spunea că provine, ca și soția lui, dintr-o familie de culaci prăpădiți, pe vremea lui Stalin, prin lagărele din taigaua siberiană. Poate, dacă s-ar căuta cu atenție, și în biografia lui Elțin s-ar găsi o asemenea plagă neînchisă. Altfel ar fi tras el cu tunul în ultimul parlament sovietic?". Pasajul e, să recunoaștem, gustos. Deloc "scîrbit de politică", așa cum ar vrea să ne facă a crede, fostul valet ideologic al dictatorului alcătuiește o foarte "pe linie" fișă a situației din decembrie: "Evident, au intervenit puternici factori radicali, atât din interior cât și din afară. Din exterior, rivalii personali ai lui Ceaușescu aliați cu rivalii sistemului și chiar cu rivalii poporului român. În interior, cercuri politice conservate de-a lungul deceniilor pe poziții ostile comunismului, prinzînd momentul nemaisperat al restaurării capitalismului". Pe fragmente, cepexistul nu se dezmințe, așadar. Intermitent, nu e un "renegat"...

Dar statornicia opiniei ortodoxe nu-l ține mult. Înotemai ca "trădătorii", "carieristi", "aventurieri" la care se referă și care s-au dezideologizat pentru a avea din nou acces la putere, Dumitru Popescu nu pregetă a renunța nu doar la vederile sale anterioare, mai mult decît răspicat afirmate, ci și la pura recunoaștere a realităților arhicunoscute. Cu scopul, nu tocmai greu de dedus, de a-și apăra pielea. Încercările de-sale seamănă leit cu cele ale foștilor căpetenii ale hitlerismului, care au cheltuit multă cerneală, în amintirile selective și trucate, spre a se disculpa de hitlerism. Hannah Arendt a analizat fenomenul în chip convingător. Pioasa reafirmare a ceaușismului alternează, așa cum am văzut și cum putem vedea mereu, sub condeiul memorialistului nostru, cu disocierea de acesta. Cîrmuitorilor post-decembristi li se reproșează "confuzia" dintre dictator și organele sale politice: "Au asimilat cu Ceaușescu Comitetul Politic Executiv și l-au arestat, i-au înscenat un proces penal, au înfundat cu el închisorile (...) Au confundat cu Ceaușescu și Comitetul Central și au început să-l prigonească". Și oare n-au procedat, măcar de astă dată, just? Chiar dacă sub presiunea mentalității revoluționare, încă active? N-au fost atît CPE cât și CC simple adunări de figuranți? Ședințele lor nu erau simple mașini de închinăciuni, litanii și aplauze? N-a fost însuși Dumitru Popescu, ca membru al acestor înalte foruri de mameluci, identic cu ființa dictatorului, cu "genială" sa gîndire? Stîngace, inutilă strădanie de-a ieși din rînd! În același sens, Dumitru Popescu, vădit neinspirat, face caz de... democrație. Îl doare lipsa ori insuficiența democrației, la noi, evident, după decembrie: "Într-un regim autoproclamat democratic, pluralist, fiecare om are dreptul să-și exprime

opinia asupra destinului său și al colectivității sociale. A ignora complet masa atunci cînd îi hotărăști viitorul - aceasta înseamnă democrație? (...) În țările occidentale, toate chestiunile de importanță națională se rezolvă prin referendum. În Elveția, cînd s-a pus problema construirii unor centrale atomo-electrice, a fost chemat să hotărăscă prin vot întregul popor (...) La noi nu a avut nimeni acest curaj. Poporul n-a fost întreat nimic despre calea de dezvoltare economico-socială de viitor a României". Ar fi amuzant, dacă n-ar fi mai întii dezagustător. Marele campion al antidemocrației, care tăia și spînzura în domeniul literelor și artelor, care aproba fără crîcnire sclerata politică ceaușistă în toate "domeniile", încurajîndu-i arbitrarul, se vrea un campion al democrației. Ne putem ușor închipui la ce sancțiuni l-ar fi condamnat cu propria sa mîna, pe cel ce ar fi dat glas unor atari gînduri în răstimpul "epocii de aur". Acum, procedează aidoma lui Göring, care, la cîteva zile după capitularea Germaniei naziste, afirma plin de emfaz, într-o convorbire cu jurnaliștii americani, că dorește să pună umărul la reconstrucția noii Germanii (Goebbels avusese bunul simț de a-și lua viața).

N-AM dori să ocolim, din sumarul nostru conspect închinat masivului opariseic, capitolul închisorii. Personajul de care ne ocupăm, blazat de îmbuibare și ultraconfort, o întîmpină inițial cu gîndul la "insolitul aventurii". Asemenea unui bogătaș american dornic de senzații tari, ar vrea să petreacă în pușcărie cîteva zile, deoarece trăise "prea mult într-o atmosferă placidă". Îl irită însă prelungirea acestei "aventuri" carcerale peste limitele rezonabile ale unui program de distracție: "Dacă experiența ar fi avut o durată programată limitată, ar fi fost cu totul altceva". Socotind, totuși, că "și o vizită în iad este interesantă", nu pregetă a se compara cu Dante. Chiar așa: "Cînd Dante este condus de Virgiliu în infern, tot timpul ochii lui cercetează, fotografiază, acumulează, se încarcă de fantasticul material documentar în întregime inedit. Dar știa că nu va rămîne-acolo, că se va întoarce în vechea, binecuvîntata și dulcea lui viață de pămîntean". Așa cum bănuim că știa și Dumitru Popescu, într-o țară în care nimic prea grav pentru d-sa nu s-ar fi putut petrece, deoarece comuniștii i-au înlocuit pe comuniști. Deși n-a ajuns nici la Aiud, nici la Sighet, nici la Gherla, nici la Rîmnicu Vilcea, nici la Canal, sensibilul nomenclaturist, care a reprezentat, la cel mai înalt nivel, regimul concentraționar (doar n-ar putea pretinde că și sub Ceaușescu n-au fost întemnițați și n-au murit oameni din motive politice!), se plînge pe ton înalt, de detenția de care a avut parte. Cum se plînge? Într-un chip foarte

interesant: "Am fost băgat în pușcărie nu ca un potențial militant politic, periculos pentru puterea nouă, ci ca un borfaș de rînd. Aceasta este lumea ce mi-a fost rezervată, a deținutului de drept comun, a hoților, violatorilor, jefuitorilor, asasinilor. Mai josnic decît atîta nici că se putea". Ba se putea, domnule lamentuos! *Memorialul durerii*, ca și nenumărate ale documente, ne arată că se putea! Iar cît privește indistincția dintre deținutul de conștiință și cel de drept comun, nu cumva este o "găselniță" pe care a cultivat-o, pe scară largă, Periclele și Napoleonul românilor? Idolul dv., în cadrul religiei materialist dialectice și istorice? Oare cine dacă nu acesta s-a străduit a disimula nemulțumirea crescîndă împotriva regimului său, asimilîndu-i actele, în chip fraudulos, delictelor de drept comun? În ușurătatea sa speculativă, în mișcare sofisticată a meditației sale de nomenclaturist întărit, Dumitru Popescu îl invocă, drept termen pozitiv, nu pe altcineva decît pe Stalin: "Vedeți, scleratul acela de georgian (...) a avut măcar fair-play-ul, elementara probitate civică să acorde victimelor sale statutul de rival politic, să recunoască pericolozitatea lor pentru propria sa putere. Nu i-a numit dușmani ai lui personali, ci «dușmanii poporului». Am fi crezut că fostul cepexist poate înălța rugi de mulțumire cerului ideologic pentru că n-a ajuns în numita categorie. Dar neavînd, pesemne, ceva mai bun de făcut, d-sa acuză puterea actuală că nu l-a tratat conform baremului stalinist: "nouă ne-au refuzat reprezentanții noii puteri acest elementar gest de fair-play politic. Ca atare și perspectiva ce ar fi derivat de aici. A transfigurării suferite din punct de vedere politic de cei stigmatizați pe vremuri cu anatema lui Stalin". Deci, cum s-ar părea, ar pofti și cununa de martir! Nu e prea mult, pentru o singură viață de om, și condiția de cepexist și martirajul? Nu v-ar strica mai puțin masochism și mai mult realism tovarășe Dumnezeu!

CEEA ce frapează în pledoaria ex-demnitarului Dumitru Popescu este însă, mai presus de toate, conștiința d-sale de inocență. Nici o urmă de pocăință, nici o remușcare nu-i întunecă țepăna încredere în "dreptatea" sa de privilegiat. Să fie sentimentul de nomenclaturist, așa cum observa un sovietolog, un substitut al transcendenței, un surrogat de absolut? Dumitru Popescu continuă a sta ridicol de rigid, cu o neclintită morgă protocolară, ca la faraonicele festivități ceaușiste. În fața unei opinii publice care nu mai e cenzurată. Postura d-sale reprezintă un amestec de impertinent și burlesc. Gomosul autor *kitsch* nu pare a realiza o clipă ideea că poate fi învinovățit nu numai de genocidul din decembrie (deși nici această ultimă crimă a dictaturii n-a

căzut din cer senin și nu poate fi atribuită doar executatului de la Tîrgoviște), ci și de o întregă, sinistă carieră de căpetenie a totalitarismului, de om de încredere al cîrmaciului dezaxat, pe care l-a stimulat în demența lui, din răspuțeri. De un șir lung de propoziții ultrademagogice, perfidii, acte represive, fărădelegi de tot soiul, care au umbrat cultura acestei țări și au schilodit destinul unora dintre slujitorii ei. Cu toate acestea n-are nici o muștrare de conștiință. Dimpotrivă, își susține cu țință onorabilitatea de burtă-verde de partid. Fără nici o jenă afirmă a face parte din "grupul acela de oameni bătrîni, serioși, mușcitori, pașnici" (cepexiștii!), care "au dus o viață decentă" (*sic!*). Și iarăși ciupește coarda patetică: "Cel mai distrugător pentru conștiința umană este sentimentul nevinovăției ultragiante. Există o deosebire fundamentală între infractorul care suportă consecințele actelor sale, săvîrșite în deplină cunoaștere a riscurilor, și omul care nu a făcut nici un rău, asupra căruia cade năpasta din senin". Dar și mai dramatică e situația cînd infractorul nu are luciditatea trebuitoare pentru a-și judeca urmările propriilor fapte. Cînd, vinovat fiind în mod indubitabil, are iluzia unei stări angelice ori o simulează. Căci un asemenea infractor rămîne un potențial pericol social. E un energumen care-și poate actualiza în orice clipă răul ce intră în constituția sa obiectivă.

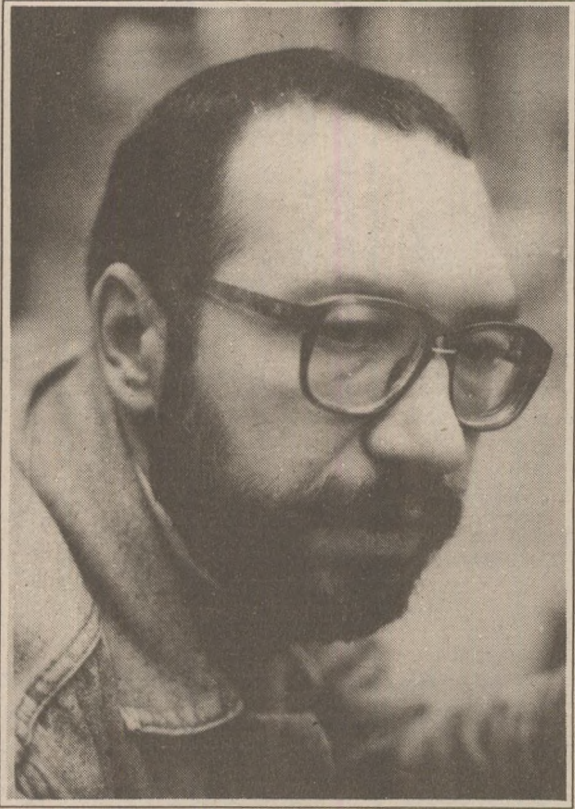
Avem bănuiala că, dacă ar mai fi trăit, Nicolae Ceaușescu însuși ar fi emis acum texte de explicație și disculpăre, cu scopul de-a ne dovedi că n-a fost atît de...ceaușist cum se crede.

Gheorghe Grigurcu

P.S.: Dumitru Popescu ne-ar putea imputa, așa cum a mai încercat, într-o publicație păunesciană, că ne folosim de prefabricate ale "propagandei anticomuniste", așadar că ne alcătuim zidul din cărămizile precare ale banalității. N-avem pretenția de a fi neapărat originali. Uneori adevărul e obligat a lua fața banalității. Cînd cineva susține că soarele răsare de la apus, trebuie să-i reamintim formidabilul loc comun că răsare de la...răsărit. Și fără a face pînă nu demult obligatoriul ocol prin bibliografia crepuscularului Sadoveanu! N-are rost a torsiona cuvintele și a propune paradoxuri la fiecare pas. Cînd sîngele (hai să facem o concesie și să zicem: fie și cel intelectual) șiroiește de pe mîinile unui individ care și-a agresat semenii, în văzul lumii, la ce bun disputele în materie de filosofie a dreptului și despicarea în patru a firului jurisprudenței?

Tu cine dracu' ești?

IN BUCĂTĂRIA lui de burlac, Eduard citea o carte. Aparatul de radio, în stânga, fixat pe un post de maximă audiență, transmitea muzică rock. Eduard tocmai terminase de mâncat, își preparase un ceai negru, thailandez, foarte concentrat și luase cartea în mână doar pentru că era aproape, lângă aparatul de radio. Fusese puțin pe străzi și se întorsese repede: toată noaptea plo-uase, zăpada căzută din belșug câteva zile la rând se topise și trotuarele erau înecate într-o zeamă cenușie, murdară și agresivă, care transforma plimbarea aproape într-un chin. Mașinile circulau cu viteză, stropindu-te generos, de sus continua să picure, era urât și trist. În bucătăria lui de burlac, cu lucruri puține și stricte, Eduard citea o carte. Era un bărbat masiv, însă nu gras, înalt, cu brațele și picioarele foarte lungi. Părul, castaniu, era tuns scurt și înspicat cu multe fire albe. Deși trecut de vârsta primei tinereți, Eduard trăia singur. Nu fusese căsătorit niciodată. Dorise, acum câțiva ani, să-și ia măcar un câine, dar renunțase la idee: cine să-l crească? El era mai mult plecat. Nu, putea sta foarte bine și singur. Femei? Da, avusese destule, știa. O legătură, ceva? Nu, doar ocazional. Era cam șapte seara, afară se înnoptase de mult. Duminică. Deodată, cum stătea el așa, liniștit și citea, așteptând să se răcească puțin ceaiul, becul din hol pocni, și întreaga casă rămase pe întuneric. Aparatul de radio continua să meargă. Deci, se arse, din senin, doar siguranța de la becuri. Fără să intre deloc în panică, Eduard se duse precis la sertarul unde știa că este o lumânare, o aprinse, apoi analiză situația. Fusese toată viața un nepriceput, nu știa nici măcar să schimbe o siguranță. Plus că, de la un accident, îi era frică de curentul electric. E duminică seara, nimeni nu vine la ora asta. Merse în camera cealaltă și, pe băjbăite, găsi veioza. Va citi la lumina ei. Apoi va da drumul la televizor, va bea un deget de coniac, și așa mai departe, ce mare scofală că a rămas pe întuneric? Numai că, la întoarcere, se împiedică de un scaunel uitat pe hol, când căutase ceva în dulapul de deasupra cuierului, și căzu, spărgând veioza, singura din casă. Mâna dreaptă, în cioburi, fu sfâșiată până la os. Blestemând, Eduard o înfășură strâns cu un prosop, așteptând ca rana să se închidă. După un timp, constată că prosopul e negru de sânge și atarnă greu. M-am tăiat serios, își spuse Eduard, studiindu-și mâna la lumina lumânării. Poate că ar trebui să mă duc la spital, să mă coasă, se gândi. Poate, dar nu se duse, ci își înfășură un alt prosop în

jurul mâinii. În afara unei ușoare călduri, de la încheietura cotului în jos, nu simțea nimic deosebit. Când și al doilea prosop se umplu de sânge, își înfășură mâna cu al treilea, ultimul curat. Dacă, totuși, sângele nu se oprește? îi trecu prin minte, dar alungă repede gândul prăpăstios. Telefonul sună, smulgându-l din amorțelă, dar era o greșală: un glas de bărbat o ceru imperios pe Lilian. Politicos, Eduard îl anunță pe bărbat că la acest număr nu poate fi găsită nici o Lilian, și

omul, probabil foarte furios, îl înjură de mamă, apoi închise. După nici șapte secunde, aceeași voce o ceru din nou pe Lilian.

- V-am mai spus o dată, zise Eduard în continuare politicos. Lilian nu locuiește aici.

- Tu cine dracu' ești? îl somă vocea.

- Eduard.

- Aa, tuțerul tipei, făcu vocea, v-ați vorbit să vă bateți joc de mine! Las' că ajung eu acolo și vă fac arșice pe amândoi. Ești ăla impotentul, nu?

- Nu, spuse Eduard, încă nu-s impotent.

- Dă-mi-o pe Lilian, urlă vocea, indiferent dacă mai poți regula ori ba, auzi? Imediat!

PENTRU că-l durea mâna, Eduard închise și se duse în bucătărie să vadă ce-i mai face rana. Însă înainte de-a ajunge, telefonul sună iarăși. De data aceasta Eduard îl lăsă în pace, studiindu-și rana: avea o tăietură adâncă în podul palmei, în curmeziș, până la încheietură, care continua să sângereze abundent. Luă din congelator niște gheață, o puse într-o pungă și-și băgă mâna înăuntru. Răceala gheții îi făcea bine, durerea parcă îl mai lăsă. Bău, repede, aproape trei cești de ceai la rând: pierduse mult sânge. Își aprinse o țigare, evaluând situația: s-a făcut târziu, ce hotărâre ia dacă sângele nu se oprește? se duce ori nu la spital? Prin zloata asta mizerabilă... Cum se va încălța și îmbrăca având doar un braț disponibil? Începu să caute cheile casei și realizează că ceva îl deranjează: telefonul.

- Da, spuse Eduard.

- V-ați pus-o, nu-i așa? lătră vocea. Ah, mielușeilor, norocul vostru că sunt în alt oraș, altfel vedeți voi pe dracu'! Ești satisfăcut? Cum te simți? Mai bine, nu? Acum poți să mi-o dai?

- Pe Lilian? întrebă Eduard.

- Da' tu pe cine crezi?

- Nu-i acasă, spuse Eduard.

- Aaa, nu-i acasă... reluă vocea batjocoritor, a ieșit să cumpere un set nou de prezervative, așa e?

- Ai ghicit, spuse Eduard, dar nu complet: Două seturi de prezervative am trimis-o să ia.

- Două?

- Exact.

- Mă uimești, spuse vocea, deodată potolită.

- N-am ce-ți face.

- Cum ai zis că te cheamă? întrebă vocea.

- Eduard.

- Eu sunt Virgil.

- Îmi pare bine, spuse Eduard.

- Ești un tip tare, nu?

- Ascultă, zise Virgil, Lilian ți-a vorbit vreodată de mine?

- Puțin, spuse Eduard; n-am insistat.

- Aha, înțeleg, spuse Virgil. Scuză-mă că te întreb, câți ani ai?

- 47.

- 47?! explodă de uimire Virgil! Nu glumești?

- Nu, spuse Eduard serios, apoi îl rugă pe Virgil să-l aștepte pentru că are puțină treabă.

Lăsă receptorul alături și plecă în bucătărie, să schimbe gheața din pungă. Apa era roșie rău, dar sângele parcă nu mai pulsa așa de tare. Felicitându-se pentru idee, după ce-și prepară o altă pungă cu gheață, și bău încă o ceașcă de ceai, cu țigara în gură, Eduard se întoarse la telefon.

- Alo!

- M-ai lăsat ceva să aștept, făcu Virgil nemulțumit.

- Îmi pare rău, se scuză Eduard, m-am tăiat la o mână și a trebuit să schimb gheața.

- Ce-ai făcut?!

Eduard își dădu seama că celălalt nu avea cum să înțeleagă așa că, răbdător, îi repetă, rar:

- M-am tăiat la o mână și am fost nevoit să merg în bucătărie pentru a schimba gheața. Mi-am pus niște gheață pe rană.

- Și cum te-ai tăiat? dori celălalt să afle.

- M-am împiedicat de un scaunel având o veioză în mână. Veioza s-a spart și...înțelegi, nu?

- Da' ce făceai cu afurisita aia de veioză?

Eduard oftă:

- S-a ars siguranța de la becuri și nu-mi plăcea să stau pe întuneric.

- Deci voi, acolo, începu Virgil să înțeleagă, nu prea vă vedeți...?

- Cam așa ceva, recunoscu Eduard.

- Ești tare, zise Virgil.

- Ți se pare, spuse Eduard, așa și așa.

- Nu, ești tare, insistă celălalt, pe cuvântul meu. N-am mai întâlnit niciodată una ca asta. Lilian este pe-acolo?

- Nu, spuse Eduard.

- Aaa, da, își aduse celălalt aminte, a plecat după prezervative. Și încă nu s-a întors.

- Nu s-a întors, spuse Eduard.

Vocea de la celălalt capăt al firului tăcu. Eduard, profitând de pauză, își ridică mâna până la nivelul feței dar nu văzu nimic. Deși ochii i se obișnuiseră cu întunericul, nu putea, din cauza celofanului, să-și dea seama dacă rana mai sângerează. De durut, însă, nu-l mai durea. Afară, uluitor, începu să se audă din nou să ningă. Cerul era umflat, de o culoare roz-lăptoasă, și extrem de luminos. Eduard își spuse că ar fi timpul să deschidă televizorul. Pentru că celălalt continua să tacă, parcă gândindu-se, Eduard se hotărî să preia inițiativa:

- Mai ești acolo? întrebă.

- Da, spuse Virgil.

- Și de ce taci?

- Am stins lumina și stau și eu pe întuneric.

- Aha, zise Eduard, la tine cum e?'

- Cum e, ce?

- Afară. Aici ninge. După ce toată ziua a plouat, acum ninge.

- Oh, Doamne, oftă celălalt, spui că acolo ninge?

- Da, ninge, confirmă Eduard, și cerul este roșu.

- Roșu de tot? vru celălalt să afle.

- Îmi place când cerul este roz, spuse celălalt. La mine e negru.

- Așa e viața, spuse Eduard. Îmi pare rău că la tine cerul e negru. Făcu o pauză, apoi puțin jenat adăugă: Știi, eu așa cam închide. Începe la televizor un film interesant.

- Încă puțin, rugă celălalt. Mâna te mai doare?

- Nu, spuse Eduard, cred că mi-a trecut.

- Când vine Lilian să-i spui c-am căutat-o.

- Bine.

- La revedere, Eduard, o să vă mai sun. Ești cel mai tare tip pe care l-am întâlnit în viața mea.

- OK, bătrâne, spuse Eduard, și nu mai pune nici tu la inimă. Femeile-s femei, trebuie luate pe întreg. Ai înțeles?

- Da, acum da. Și spui că acolo cerul este roz?

- Roz, confirmă Eduard, apoi închise.

RANA, lungă și grea, nu mai sângera. Cred că am pierdut vreun kilogram de sânge, totuși, își spuse Eduard și hotărî să bea nu unul, ci două păhărele de coniac. Filmul a fost interesant, i-a plăcut. Pe la două noaptea, Eduard închise televizorul, se îmbracă în pijama lui albastră, obișnuită, cu dungi galbene, verifică închizătorile și se culcă. Mâna și-o puse pe o pernă înaltă, alături, înfășurată într-o batistă curată. A adormit imediat și a visat o pajistă verde, atât de frumoasă încât te dureau ochii. Copacii erau plini de fructe roșii. Iepuri mici și albi ronțăiau merele căzute în iarbă. Iar el stătea sub un copac, uitându-se la chipul unei fete frumoase, cu o pălărie înaltă de soare pe cap și părul blond. Cu ultima imagine în minte, s-a trezit. Era încă devreme, abia se luminase de ziuă. Și-a adus scrumiera lângă el și a fumat câteva țigări una după alta, gândindu-se. Mâna părea aproape refăcută, deși batista se murdărise puțin de sânge. Eduard se uită la ea ca la un obiect străin, de care abia atunci iei cunoștință. Chipul fetei, foarte clar, îi rămăsese întreg sub pleoape. Deodată, Eduard se dădu jos din pat, aruncă pătura cu violență de pe el și se duse la telefon. Inima-i bătea puternic. De emoție, își simțea palmele transpirate. Ce naiba, se certă singur, sunt om bătrân, ar trebui să-mi fie rușine... Dar nu renunță la idee. Tremurând, privind fix telefonul, formă propriul său număr. La început nu se auzi nimic, doar un sunet vag, îndepărtat, apoi țârâitul izbucni deodată, puternic, pe neașteptate, asurzitor, aproape zguduindu-l. Formase propriul său număr și telefonul suna în altă parte.

- Alo? auzi el o voce de femeie în receptor.

- Bună dimineața, spuse Eduard, răgușit.

- Bună dimineața, spuse femeia.

Eduard își simțea inima-n gât.

- Lilian? întrebă, mai răgușit decât prima oară.

- Da, spuse femeia.

Colocviul italo-român de la Venetia

DE LUNI, 6, pînă vineri, 10 martie, pe răstimpul unei întregi săptămîni lucrătoare, s-a ținut la Venetia, sub egida prestigioasei Fundații Giorgio Cini, a Universității Ca' Foscari și a Institutului Român din Venetia, Colocviul de studii italo-român intitulat: *Italia și România - două popoare și două istorii față-n față*. Desfășurat în noile condiții de după Revoluția din Decembrie, colocviul de la Venetia a fost unanim apreciat drept cea mai reușită manifestare cultural-științifică italo-română din ultimii 50 de ani, depășind prin amploare, varietate tematică și număr de participanți absolut tot ceea ce s-a făcut în acest domeniu în cele peste patru decenii de comunism.

Or, acum s-a vorbit și despre exil (argument odinioară tabu!) și despre dificultățile comprehensiunii lui în climatul politic italian, dominat de marxști, mai ales din "teribilele decenii 6 și 7" (Roberto Scagno), despre literatura disidenței și despre confiscările Securității, cu exemplificarea cazului Noica și al dosarelor sale restituite recent de către S.R.I. lui Gabriel Liiceanu (Marco Cugno)... S-au făcut referiri clare la persecuțiile Bisericii Române Unite (Marian Papahagi), la lupta și la rezistența anti-comunistă, s-a dat cuvenita apreciere, inclusiv prin vocile participanților sosiți din România, activității unor iluștri exilați români care, precum regretatul prof. Mircea Popescu, de la Roma, au muncit, înfruntînd ingratitudea și ostilitatea (establishment-ul intelectual îi socotea "fasciști") pentru promovarea culturii române - dar și al adevărului despre România totalitară - în Italia, un tărîm occidental, mai greu decît altele, din cauza îndelungatei hegemonii ideologice stîngiste...

Meritul înfîlînirii de la Venetia revine la două personalități românești: Prof. Paul Cornea, decanul Facultății de Litere din București (care a înfățișat încă în urmă cu circa doi ani un prim proiect colegilor venețieni) și Dr. Coriolan Babeți (cărui i-a revenit munca la fața locului), dinamicul și inimosul director al Casei Române din Venetia, redeschisă după Revoluție și devenită acum, prin eforturile sale, Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistă. Gestația colocviului a fost lungă și nu lipsită de sinuozități, de unele penibile rivalități etc. După patruzeci și trei de ani de vinovată închidere datorată regimului trecut (1948-1990), Casa Română, voită de N. Iorga și înființată de statul român în 1930, într-un tipic palat medieval venețian (Palazzo Correr, după numele celebrei familii), a fost reactivată în 1991, după ce istoricul palat fusese în prealabil renovat pe cheltuiala României din paragina inimaginabilă (acoperișul dispăruse, la ultimul etaj crescuse chiar și un pom!) la care îl adusesse incuria "din vremea ciumei", cum ar spune Sorin Antohi. Casa Română a constituit un permanent scandal pentru municipalitatea venețiană, care intenționa să o confişte din pricina neplății, timp de patru decenii, a impozitelor, cu riscul, prin 1988, cînd Bucureștii s-a sesizat, de a transforma Casa Iorga în încă o reședință a clanului Ceaușescu; noroc că, auzind că ferestrele dădeau direct la stradă, Odiosului i-a fost teamă de atentate...

Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistă, neîndoios cea mai laudabilă instituție culturală românească din străinătate, este și singura (față de

omoloagele din Roma sau Paris) perfect și vizibil integrată în țesutul intelectual în care activează. Cu atît mai inexplicabilă apare așadar înlocuirea, *tambour battant*, începînd cu 1 februarie, deci chiar înaintea începerii Colocviului, a D-lui Coriolan Babeți cu Dl. Paul Everac, *literalmente parașutat, fără preaviz, la conducerea Institutului, spre stupefarea tuturor*.

LUCRĂRILE Colocviului s-au articulat în două mari secțiuni, egale ca durată și împărțite după criteriul cronologic. Secțiunea întâi, intitulată *Coordonate italo-române în secolele de mijloc*, a acoperit primele zile ale colocviului și s-a desfășurat la Fundația Cini. S-au tratat aici chestiuni legate de istoria Evului Mediu propriu-zis (care, convențional, în Occident, se consideră încheiat odată cu descoperirea Americii) și de secolele XVI-XVII, cînd, pentru spațiul românesc și pentru întreaga arie ortodoxă a continentului, epoca medievală continuă. S-a ales deci o soluție optimă de compromis pentru o abordare corectă a relațiilor italo-române, care, să nu uităm, erau totodată și niște autentice relații "Est-Vest"... A doua secțiune, intitulată *Italia și România în Europa Modernă*, a ocupat ultimele zile și a fost găzduită în magnifica Aula Magna rococo a Universității Ca' Foscari, din Ca' Dolfin (de fapt, nu o "Ca'" adică, în venețiană, o "casă", ci un veritabil palat). Problematice pusă în discuție a acoperit nu numai sec. XIX și XX ci și sec. XVIII, care, și pentru Principatele dunărene - acum că și istoriografia noastră s-a eliberat de chingile ideologice marxiste - poate fi pe drept cuvînt socotit măcar ca un preluu al modernității, cel puțin din punct de vedere cultural. În total, 50 de comunicări susținute de 50 de oameni de știință, echilibrat distribuite între oaspeți și gazde.

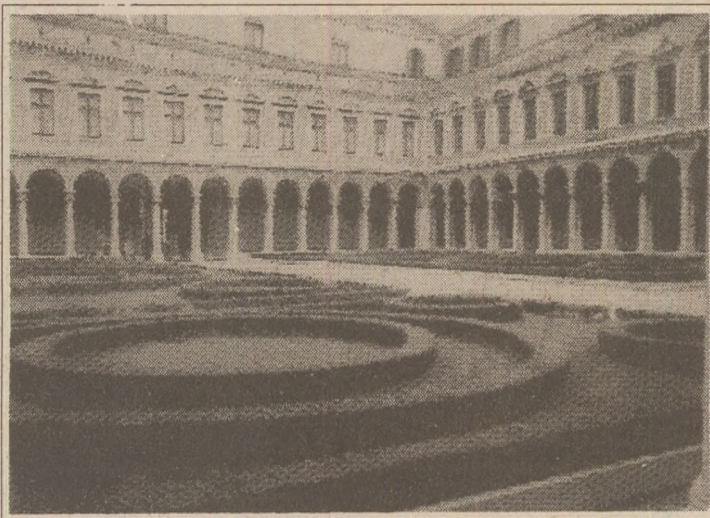
Indiscutabil, personalitatea cea mai remarcabilă prezentă la Colocviul de la Venetia a fost aceea a prof. Geo Pitarino, decan emerit al Facultății de Litere de la Universitatea din Genova, fost rezistent, și foarte vechi prieten al țării noastre și al istoricilor ei. În vîrstă de 78 de ani, el este fondatorul și totodată șeful carismatic al veritabilei școli formate în ultimii treizeci de ani în jurul său, ce studiază colonizarea genoveză din Evul Mediu în Mediterana, Levant și Marea Neagră. La acest din urmă capitol, activa școală a prof. Pitarino, care a dat cîteva nume de frunte în cercetarea istorică italiană (strîns legată și de școala bizantinistului francez Michel Balard, profesor la Sorbona, un alt mare prieten al istoriografiei românești), urmează jaloane puse încă din anii '20 și-n magistrala sa monografie *Marea Neagră*, de marele nostru istoric George Brătianu.

După scurtele alocuțiuni de salut ale gazdelor și după citirea mesajului primarului Veneției, filosoful Massimo Cacciari, i-a revenit Profesorului Geo Pitarino onoarea de a deschide propriu-zis lucrările Colocviului cu prima comunicare: *Prezența genoveză în Marea Neagră în secolele XIV și XV*, în

care, printre altele, se releva cum această prezență ne este documentată numai fragmentar, "precum petele de pe pielea de leopard"... A prezidat prima ședință Prof. Răzvan Theodorescu, care, în franceza sa elegantă, a știut întotdeauna să găsească cîte o vorbă frumoasă, sau cîte un util comentariu pentru fiecare vorbitor.

A doua zi, 7 martie, prima ședință a fost prezidată de către prof. Pitarino și a fost consacrată atît istoriei propriu-zise (Ștefan Andreescu, de la Institutul N. Iorga, reductibil specialist în colonizarea genoveză la Marea Neagră, și el fost elev al școlii prof. Pitarino: *Raporturile veneto-române în timpul războiului Candiei*), cît și istoriei culturii (Răzvan Theodorescu: *La fortune est-européenne de Venise: le cas culturel roumain aux XVI-XVIII siècles*) cît și istoriei artei (Dr. Daniel Barbu, decanul Facultății Francofone de Științe Sociale de la Universitatea din București: *Scoala veneto-cretană și Țările Române în sec. XVI*) și istoriei literare: (Luisa Valmarin, titulara catedrei de română de la Roma, cu un documentat studiu despre: *Portrete românești în istoriografia italiană a Renașterii*; Marian Papahagi, de la Cluj, cu o extrem de acerbă incursivă în literatura umanistă, despre un manuscris al *Rimelor* lui Dante din sec. XVI, necunoscut în Italia, achiziționat de Timotei Cipariu în secolul trecut pentru Academia gr.-catolică din Blaj, confiscat și "vărsat" într-o colecție de stat după desființarea Bisericii Române Unite în 1948; Dan Horia Mazilu, Facultatea de litere din București: *Veneția la cronicarii români din sec. XVIII*).

Dimineața zilei de 8 martie a fost consacrată încheierii capitolului medieval. S-au remarcat comunicările Prof. Cesare Alzati, de la Universitatea din Pisa, autor al unui mare număr de studii privind istoria religioasă a Țărilor Române - printre care volumul *Terre Romene fra Oriente ed Occidente*, Milano, 1982 - (*Influente veneto-candiotice în viața religioasă românească în*

epoca de după Conciliul de la Trento), cea a tinerei cercetătoare Teresa Ferro, de la Universitatea din Udine (română și maghiară în Moldova sec. XVII-XVIII pe baza documentelor de la *Propaganda Fide*), a Prof. Gianfranco Giraudo (*Uniții în România*), Dr. Tereza Sinigalia (*Le modèle vénitien et l'architecture civile sous Brancoveanu*), Dr. Nicolae Sabău, din Cluj (*Maestrii italieni în Transilvania sec. XVIII*).

În aceeași după-amiază, Congresul s-a transferat în Aula Magna a Universității și a fost inaugurată secția modernă prin salutul Rectorului, Prof. Paolo Cos-

ta, în numele gazdelor. Au urmat comunicările, dintre care relevăm: Prof. Francesco Guida (*O carte italiană - cea a raguzanului Raicevich - despre Țările Române la sfîrșitul sec. XVIII*), Prof. Paul Cornea (*Romanticii români și Italia*), Prof. Lorenzo Renzi, de la Universitatea din Padova, mare prieten al adevărului despre România și reputat specialist în folclorul nostru (*Cele mai vechi versiuni ale „Mioriței”*, cu referință la o stîngace variantă din 1794, descoperită recent printre hîrțile lui Ioan, fratele lui Gh. Șincai; reținem și ideea că, prin intermediul traducerii unui filoromân risorgimental, M.A. Canini, celebrul poet italian Pascoli ar fi cunoscut *Miorița* și s-ar fi inspirat din ea pentru o cunoscută poezie, *lapa îndărătnică - La Cavallina Storna* -, care se învață și astăzi în școli!).

Sesiunea din dimineața zilei de 9 martie a fost dedicată istoriei literare și artistice: Al. Balaci (*Aspecte ale raporturilor culturale italo-române*), Mihaela Mancaș (*Nașterea sonetului românesc și sursele sale italiene*), Gr. Brăncuș (*Italianismul lui Heliade și re-romanizarea românei*), Dan Grigorescu (*Veneția în arta modernă românească*).

Ședința pomeridiană, prezidată de reputatul istoric Marino Berengo, s-a ocupat pe larg de *Risorgimento*, epoca celor mai fecunde contacte politice româno-italiene. Amintim interesantele comunicări ale profesorilor Ștefan Delureanu (*Mazzini și mazzinianismul românesc*), Dan Berindei (*Paralela istorică italo-română în constituirea statelor moderne*), Ion Bulei (*Imaginea lui Garibaldi în România*). Au urmat vii dezbateri cu numeroase intervenții, iar seara, o elegantă recepție oferită de către Rectorul Universității venețiene.

Ultima zi a Colocviului, sub președinția Prof. L. Renzi, a văzut confruntîndu-se probleme de limbă și actualitate: Al. Niculescu, de la Universitatea din Udine (*Venețiile românilor*), Mihai Zamfir (*Influente oblice - înriurirea italiană asupra culturii românești din sec. XX*), G. Carageani, de la Universitatea din Roma (*G. Bonfante și studiile sale asupra limbii române*) și comunicările amintite la început ale lui M. Cugno (după Rosa Del Conte, cel mai remarcabil specialist de literatură română din Italia) și R. Scagno, autorul masivului volum *Eliade și Italia*, Milano, 1988, ambii titulari ai catedrelor de română de la Torino și, respectiv, Padova. De menționat, în sfîrșit, că Prof. Renzi a profitat de ocazie pentru a prezenta oficial, atunci ieșite din tipografie și rod a patru ani de muncă, cele trei volume pregătite la Universitatea din Padova sub redacția sa și a Prof. Coman Lupu, de la Universitatea

din București, de *Studii Rumeni e Romanzi* oferite lingviștilor Florica Dimitrescu și Alexandru Niculescu. foști profesori ai Universității din București, cu prilejul împlinirii, în 1993, a vîrstei de 65 de ani. Volumele sînt publicate sub auspiciile Universităților din Padova, București, Paris-IV și Udine. Ocazia de lansare a fost cu atît mai ispititoare cu cît parte dintre cei 70 de specialiști români și străini care au contribuit la acest Omagiu se aflau printre participanții la întîlnirea de la Venetia.

Adrian Niculescu

Între multe alte rele

ÎNTRE multe alte rele legate de sine, teatrul se definește prin clipă. Într-o clipă unică, spectacolul regizorului X sau Y, este adevărat, extraordinar, ridică săli întregi în picioare. Ca fiecare om, și actorul este mereu diferit, are reacții diverse determinate în mare măsură și de reacția de răspuns pe care o anume reprezintă, un anumit gest o trezesc la nivelul publicului. Efemeritatea actului teatral îi dă, incontestabil, unicitate.

Căci în afară de decor și de costume, pe care le poți admira în liniște chiar dacă spectacolul nu se mai joacă, undeva bine păstrate într-un muzeu unde te însoțesc custozi docti ce îți debitează cu lux de amănunte date, cifre, încasări, cheltuieli, ba îți pot cita cu exactitate și premiile obținute și fragmente de cronici, în rest, totul este o binefăcătoare iluzie.

În acest fapt a constat într-un fel și forța dar și slăbiciunea teatrului. În urma lui rămân doar palide reflexe. Ce presiune extraordinară să știi că spectacolul la care ai lucrat ani de zile, pe care l-ai gândit, l-ai schimbat, l-ai redimensionat, să poată muri simplu, doar după o reprezentare! Adică, în limbajul lumii teatrale, "să cadă". Ce vini ascunse au măcinat tagma trudititorilor în ale teatrului pentru ca acest lucru să se întâmple?! Cum vor pleca actorii acasă, după ce își vor fi șters machiajul? În această stare de extremă concentrare, de extremă dăruire și nu în ultimul rând, de maximă responsabilitate pentru fiecare reprezentare, oamenii de teatru trăiesc. Sau mai exact spus, își duc zilele.

Apoi, de prin toate memoriile legate de lumea spectacolului, indife-

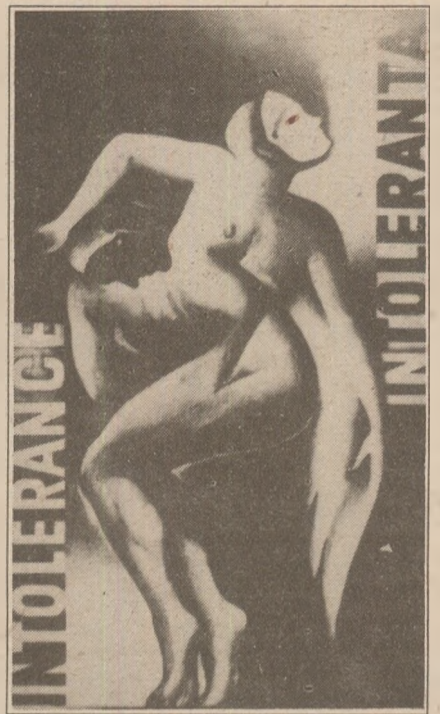
rent că el are loc în West End, Manhattan sau în Paris, și nu văd de ce am exclude scena românească, aflăm că scena este dominată de prea umane defecte. Unul dintre ele, invidia.

Să joci în locul primadonei este visul oricărei figurante. Să ajungi tu să spui replica cea mai importantă în spectacol, este dorința cu care se prezintă la examenul de admitere la ATF orice aspirant la efemera glorie actoricească. Există în această pornire gemenele competiției, al dorinței de a te depăși, de a progresa. Actori celebri mărturisesc fără falsă pudoare că ar fi dorit ca vedeta spectacolului să-și rupă piciorul tocmai în marea seară a premierei, numai și numai, pentru a juca o dată, o singură dată rolul principal. Ba unii au chiar curajul să mărturisescă că au mai și ajutat "destinul" cel sugubă... și dacă n-au uns scara cu ceară, au știut cui și ce să spună, pentru ca spectacolul să se joace și în alte distribuții. Sau să nu se mai joace deloc. Regizori celebri au preferat actrițe de duzină numai și numai pentru că era mai "ieftin" și mai la îndemână să le dai un rol principal decât să le cumperi o mașină, o haină de blană sau câte și mai câte. Lumea scenei e plină de astfel de exemple. La fel și memoria noastră cea scurtă, ce pare că a uitat frecvența cu care spectacolele remarcabile erau alungate din scenă pentru că erau "prea..." pentru că nu e acum momentul, "pentru că nu ar fi bine" etc...

Teatrul ca monedă de schimb. Spectacole jertfite pentru interese meschine. Pentru socoteli mărunte. Dacă la mijlocul acestui an, aș vrea să arăt cuiva, venit de undeva de departe,

spectacolele cele mai bune din România din ultimii ani, ar trebui să apeleze la obiecte de muzeu, nu la esența artei teatrului: aș apela la casetele video ale spectacolelor, la câteva fotografii, fragmente de cronici, palmaresuri... și poate, cu puțin noroc, undeva, prin depozite de recuzită sau de costume, aș putea găsi elemente de costurate ale câtorva spectacole. Și poate, cu același noroc, vorbind cu actorii, cu cei câțiva marcați definitiv de aceste spectacole, Maia Morgenstern, Marcel Iureș, Ana Ciontea, Dragoș Păslaru, aș putea reconstitui, nu spectacolele, ci rănilor, nu bucuria reușitei, ci gustul sălcii al neputinței. Căci din toate cele mai minunate spectacole din acești ani în care am îndrăznit, umili, să sperăm și să visăm, ne-au rămas doar îndoilele.

Mediocritatea își face loc fără multe eforturi. Și e reconfortant să crezi că arta rămâne, ca valoarea rămâne, iar toate aceste prea lumești păcate, sînt sortite pieirii. Poate dacă n-ar fi vorba de teatru, poate dacă n-ar fi vorba de o artă care nu trăiește prin nimic altceva decât prin senzația irepetabilității, a unicității rostirii replicii pentru un oarecare spectator într-o oarecare seară, aș putea gândi înțelepțește că așa o fi. Dar un spectacol nu are dreptul să moară decât prin non-valoarea lui, prin faptul că publicul se ridică și pleacă. În această tensiune se naște și trăiește spectacolul. O întrebare de fiecare seară. O covârșitoare responsabilitate și un pariu. Un spectacol nu poate muri numai pentru că se schimbă directorul teatrului, primarul sau prefectul, pentru că prin directive ministeriale se destramă trupe și prin decizii adminis-

Copertă realizată de ADRIANA GRAND pentru antologia de texte consacrate (in)toleranței, editată de UNITEXT și lansată cu ocazia Festivalului internațional de teatru tinăr profesionist de la Sibiu.

trativ-birocratice invidia se ridică la grad de virtute. Invidia cea mărunță. Perfidia. Atotstăpînitoare. Invidia cu care ne-am obișnuit să conviețuim și căreia îi găsim, îi mai găsim explicații și justificări.

Nu! Invidia e doar un prea lumesc păcat. Aft. Dar, e drept, ea poate distruge cariere, personalități, spectacole, trupe. Și, cel mai sigur, ne poate ucide. Și pe cei din fotoliul din stal, și pe cei de pe scenă. Cu răbdarea unui mecanism diabolic perfect programat. Dintr-un vis urît și parcă fără sfârșit.

E bine poate a aminti, a repeta tenace pînă la epuizare, teatrul nu e doar text. Asta pentru buna-știință a trepădușilor administrativi. Unii din ei, chiar dramaturgi.

Oana Serafim

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

O cronică retrospectivă (II)

URMĂTOAREA expoziție din seria celor trei, care s-au succedat în spațiile Galeriei Simeza, a fost cea de-a doua personală a graficianului Ion Drăghici. Ea a oferit suficiente elemente pentru a defini fizionomia artistică a autorului, prelungind și nuanțind datele conținute încă de prima sa personală (Căminul Artei, 1992). Așezat în orizontul tradițional al tabloului, complet dezinteresat de experimente exterioare și de proliferarea mecanică a imaginii dincolo de perimetrul ei determinat, Drăghici nu este nici pe departe un spirit conformist sau o conștiință împăcată. El mai are, însă, (și încă) fascinația artei ca ieșire din contingent, ca spațiu cu o potențială sacralitate care nu se amestecă în planurile diurnului și trăiește în dimensiunile proprii sale realități. *Tabloul* nu este doar o convenție, o simplă formă tehnică de a concentra un discurs, ci o breșă în corpul opacității cotidiene, un adevărat hublou către o altă lume. Iar apropierea acesteia implică o triplă strategie expresivă care se regăsește în dozarea limbajului, în concilierea lui cu tensiunile narative ale imaginii. Compozițiile dense, animate, invocând o viziune teratologică dar fără ostentative șarje ale imaginației, sînt susținute printr-o rețea barocizantă de linii și de valori, expresia alimentându-se deopotrivă din pretextul epic și din propria sa energie lăuntrică. Însă exercițiul retoric este, de fapt, unul al

limbajului, al voinței sale de manifestare. O a doua categorie de lucrări rezervă un relaxeu mai restrîns imaginii, relaxează compoziția și slăbește forța de coeziune a elementelor care alcătuiesc imaginea. Linia se combină cu tușurile transparente și are rolul unei precizări reflexive într-un câmp preponderent liric și efuziv. Pentru că în următoarea etapă viziunea să meargă, predilect, către un tip de reprezentare apropiat celui extrem-oriental. Formele își reduc inventarul expresiv pînă la strictul necesar, iar compoziția se definește, în primul rând, prin simțul dozajului. Prin concilierea plinului cu golul și prin provocarea celui din urmă la o existență activă. Linia, hașura, suprafața subtil valorizată, sînt simple incizii în vid, forme elementare de a organiza și, implicit, de a nega neantul. Iar expoziția, în ansamblul ei, - proba de maturitate artistică a unui grafician care-și urmărește vocația cu sobrietate, fără să mimeze anxietăți și fără să exhibe insurgențe juvenile.

Ultima expoziție a fost tot o personală și a purtat semnătura Mirunei Budișteanu, absolventă a secției de artă monumentală. Așezată la confluența picturii cu grafica și cu pictura monumentală, expoziția a însemnat pentru autoare un moment de precizare stilistică și de stabilizare a interesului. Deși aflată la prima sa manifestare în țară, artista are o notabilă experiență expozițională euro-

peană. Expozițiile deschise în Franța și în Italia au fost etape necesare pe un traseu, altminteri destul de convulsionat, al clarificărilor. Un expresionism abstract, o glosare pe marginea corpului uman, o interpretare șarjată - uneori cu accente grotești - a icoanei și a picturii bizantine, cam acestea au fost momentele pe care pictura Mirunei Budișteanu le-a parcurs pînă acum. Dacă în ceea ce privește natura surselor iconografice și recenta sa expoziție rămîne cam în același perimetru, cel al iconografiei bizantine, în ceea ce privește expresia și viziunea, lucrurile se schimbă radical. Reprezentările tensionate și viscerale, imaginile sangvinare, dispar cu desăvîrșire, iar în locul lor se instalează forme eterice, eșafodaje transparente susținute printr-o expresie de maximă libertate. Chiar dacă programul iconografic trimite fără dubii la pictura bizantină, în speță la cea murală, el nu este mai mult decât un sistem de referință, un reper cultural care nu subînțelege o doctrină morală derivată sau o ideologie estetică specifică. Preluat a fost doar spiritul imaginii din pictura murală răsăriteană și nu canonul ei, imperativul reprezentării în litera erminiei sau în aceea a tradiției acceptate. Miruna Budișteanu interpretează forma bizantină pînă la a-i contrazice natura lăuntrică și datele ei exterioare. Din model posibil ea ajunge, în final, o formă a reveriei culturale, un inteligent joc al

transsubstanțierilor; suportul litic, definitiv și opac al picturii murale este substituit prin instabila și translucida hîrtie pergament, iar linia și cromatica dozate sever în compoziția aceleiași picturi, se transformă la Miruna Budișteanu într-un gest de o maximă libertate a tușei, riguros doar atît cît să denote modelul. Formația de monumentalistă a pictoriței se regăsește deopotrivă în dirijarea interesului spre desfășurările iconografice ale picturii murale și în știința de a manipula spațiile ample, căderile pe verticală și fuga pe orizontală. Dar în pofida compozițiilor de mari dimensiuni, această pictură își păstrează o permanentă grație de acuară în care decupajul de ansamblu și freamătul transparentelor coexistă, se sprijină reciproc și se interpătrund. Adaptarea densității cromatice și a saturației tonului la natura eterică, instabilă și capricioasă a suportului creează în același timp o imagine congruentă și una în permanentă devenire, oricînd redefinibilă în funcție de factorii aleatorii de context, de regimul luminii sau de vibrațiile aerului.

Putînd fi socotită drept adevăratul său debut, expoziția Mirunei Budișteanu semnaleză o structură artistică fără îndoială adevărată, complexă și plină de paradoxuri. Și promite, cu unele clarificări ulterioare, o evoluție despre care, în mod cert, se va mai vorbi.

CRONICA FILMULUI

de Eugenia
Vodă

Ave, Nae!

FILMUL lui Nae Caranfil, *E pericoloso sporgersi*, e împărțit în trei capitole (I. *Ele-va*; II. *Actorul*; III. *Soldatul*). Să împrumutăm de la film formula tripticului:

I. Debutantul

NAE CARANFIL (n. 1960) a absolvit regia de film în 1984. Scenariul la *E pericoloso sporgersi* l-a scris la absolvirea Institutului. Amintiri din liceu și din armată, într-o poveste "cuminte". Profesoara de clasă, Elisabeta Bostan, îi face studentului Caranfil observația că "ar fi așteptat mai multă îndrăzneală din partea lui". Ca să(-și) demonstreze că îndrăzneala există, totuși, studentul lansează un pariu seducător: banala poveste a scenariului va fi re-văzută și re-povestită de trei ori, din punctul de vedere "obiectiv" al unui același autor, care dezvoltă, mereu altfel, aceeași poveste! Un pariu nu numai îndrăzneț, dar și plin de semnificații. Ani și ani, unul dintre punctele nevralgice ale filmului românesc (și una dintre obsesiile criticii) a fost tocmai incapacitatea autorilor de a povesti cinematografic. Cu excepțiile binecunoscute, un fragment considerabil din producția cinematografică autohtonă era minat - dincolo de schematismul ideologic - de artificialitate literaturizantă, de prețiozitate, de rigiditate a expresiei vizuale. A funcționat, și în cinema, o limbă de lemn, vreme de decenii. Iată deci că "pariul cu povestea" al tânărului absolvent de regie capătă și posibile conotații istorice. "Fronța" lui Nae Caranfil ținea să demonstreze că și un scenariu banal poate fi povestit cinematografic cu efervescență stilistică. Scenariul lui *E pericoloso sporgersi* (pe care autorul declară că l-a rescris de opt ori!) era menit să susțină o veritabilă probă de virtuozitate în știința (arta) de a povesti în imagini.

Teoretic, Nae Caranfil ar fi putut să debuteze acum zece ani. Practic, lucrul s-a dovedit imposibil înainte de '89. Și destul de anevoios după '89. Departea de a fi atins o normalizare a "problemei debuturilor", cinematografia noastră "post-revoluționară" e la fel de haotică, de birocratică și de clientelară ca înainte (chiar dacă altfel).

Pînă la urmă, Nae Caranfil a reușit să debuteze, la o vîrstă, altora, fatală (33), după o așteptare de opt ani - așteptare pe care și-a pigmentat-o cu frecventarea unui atelier de scenaristică la Bruxelles, cu scrierea unor scenarii-"comandă", la Paris, și cu experiența jurnalistică "Academia Cațavencu" la București. Debutul s-a produs sub semnul norocos al coproducției (Filmex, Studioul Ministerului Culturii - România, Companie des

E pericoloso sporgersi. Coproducție Filmex, Studioul de film al Ministerului Culturii - România, Companie des Images, CNC - Franța. Scenariul și regia: Nae Caranfil; imaginea: Cristian Comeagă; cu: Natalie Bonifay, Marius Stănescu, George Alexandru ș.a.

Images - Franța). Dar, cum bine spunea cineva, în cinema norocul e o componentă a talentului!

II. Premiantul

DIN START, filmul a pășit cu dreptul. Selecționat la Cannes, în riguroasa *Quinzaine des réalisateurs* (în '93), Nae Caranfil devine primul regizor român care are prima proiecție cu public nu la București, nici la Caracal (unde s-a filmat o parte din film) ci, nici mai mult nici mai puțin decît direct la Cannes! A fost un succes. Dosarul de presă al filmului e doldora de cronici favorabile. Comedia lui Nae Caranfil are capacitatea de a trezi, pe unde trece, simpatie. (Și a trecut pe la alte cîteva festivaluri - Bratislava, Montpellier, La Baulle - unde a fost premiat, inclusiv cu "premiul publicului"). După premiera pariziană (sub titlul *Duminici cu bilet de voie*), din nou - cronici pline de simpatie, în publicații prestigioase. Titlul cel mai amuzant: "Ils sont fous ces Roumains!". Cum explica un ziar belgian: "Filmul atrage atenția asupra unei cinematografii necunoscute, aceea a unei țări în vogă la căderea lui Ceaușescu și de atunci ieșită din modă"... (chiar dacă e o banalitate, reamintim, și aici, cît de mult ar putea face cinematografia pentru această "țară ieșită din modă"; din nefericire, sistemul cinematografic autohton continuă să se consume în arbitrar, în "fosilizare", în subvenție de la buget mică, în groțesti "lupte intestinale").

În România, filmul lui Nae Caranfil a rulat, fugăr, la Festivalul de la Costinești și la Institutul francez. Premiera oficială are loc abia acum, după aproape doi ani de la lansarea filmului la Cannes. Deși justificată de rațiuni financiare și de clauze din contractul de co-producție, această întârziere continuă să mi se pară nedreaptă și umilitoare pentru publicul românesc. În orice cinematografie care se respectă - cu excepția, probabil, a celor proaspăt coborîte din cocotier - un film e lansat mai întîi în țara care l-a (co)produs, în țara căruia îi aparține regizorul, în care a fost filmat, în limba căreia e vorbit. Apoi, nefiresc ni se pare și faptul că, după atîta timp de așteptare, pentru publicul nostru nu s-a putut pregăti nici măcar o copie de premieră curată, nesubtitrată. Dar, să trecem.

"Apusul" a apreciat, la filmul lui Nae Caranfil, în special alegrețea, umorul, prospețimea și siguranța scriiturii. S-au făcut trimiteri la Menzel și la filmele tineretii lui Fellini. S-a scris despre autor ca despre o "revelație a cinematografului est-european".

Și totuși! În ciuda succesului incontestabil, Nae Caranfil n-a intrat, deocamdată, în producție, cu nici un nou film. Mașinăria (la "ei", ca și la "noi", chiar dacă în moduri diferite) e mult mai complicată și se urnește mult mai greu decît ne-am putea imagina. În concluzie: nu ajunge să ai succes la Cannes, nu ajunge să ai presă internațională bună, nu ajunge să demonstrezi că ai talent - ca să-ți poți continua, practic, cariera. Dar, cum bine

Natalie Bonifay în *E pericoloso sporgersi*

spunea cineva (v. cap. I); în cinema norocul e o componentă a talentului...

III. Cineastul

1984, UN ORĂȘEL de provincie, de graniță, o poveste "banală", în punctul geometric de intersecție a trei destine divergente: o elevă (în prag de "admitere"), un soldat (în prag de "eliberare") și un actor (în prag de "plecare"). Conceput ca un triptic, filmul reia aceeași poveste, adăugîndu-i, la fiecare nouă trecere, noi revelații. O dublă demonstrație: cît de relativ e adevărul și cît de stăpîn - regizorul!

Performanța filmului ține deci de ceea ce a izbutit regizorul pe plan structural și narativ: modul în care fiecare episod îl recalibrează pe celălalt, ingeniozitatea asamblării unei povești "în mers", sau "în progres", acuratețea melodiei subterane a filmului. Se pot descifra, în mica poveste de provincie, atmosfera unei epoci, "supraviețuirile" unei generații. Totul e privit cu o ironie ușor înduioșată; regizorul a gândit filmul ca pe "un fel de *Amarcord* românesc"; se simte că ficțiunea trece prin filtrul "experienței de viață" a autorului.

Dacă, pentru comentatorii occidentali, una din cheile hotărîtoare ale poveștii ar fi "frustrarea sexuală", credem că, mai apropiată de spiritul filmului ar fi o alta: *obsesia evadării*. Toate cele trei personaje principale vor unul și același lucru: să plece, să scape, să se elibereze. Primul episod al tripticului se încheie cu imaginea unui *peron* (de ideea de evadare dintr-o lume închisă se leagă și titlul, "E pericoloso sporgersi"). Al doilea episod sfîrșește cu imaginea Dunării. Iar finalul celui de-al treilea episod intersecțiază, în montaj, peronul, fluviul și bariera garnizoanei: cele trei căi de "eliberare"... (Imediat dincolo de barieră, fostul pluton *rupe rîndurile*, într-o imagine de o plasticitate remarcabilă, a momentului "eliberării").

Mișcarea, cavalcada detaliilor revelatoare dau filmului un aer de fluiditate, dezinvoltură, ușurință a expresiei. Ca o replică la vremea în care "regizorul român era cu atît mai mare cu cît era mai lung travellingul", Nae Caranfil își propune să redescopere "firescul cotidian", decrișparea, nonșalanța, directețea. Numai cine s-a apropiat vreodată de un platou de filmare și de o cabină de montaj poate înțelege cu adevărat cîtă matematică presupune, în cinema, această senzație de spontaneitate și de "ne-contrafăcut".

Terenul comediei de acest tip este, în aria filmului românesc, cvasi-viran. Dacă ar fi să căutăm, în istoria filmului nostru, o familie spirituală sau o alianță posibilă, l-am numi pe Alexandru Tatos, cel din *Secvențe* (finete, maliție, spirit filigranat). Nae Caranfil

declară că are o admirație nelimitată pentru Billy Wilder. *Unora le place jazz-ul...* Lui Nae Caranfil îi place o anumită paletă de culoare: a umorului subțire, a inteligenței acide, a notațiilor fugare și percutante, a vieții patinate à la légère.

Un film de tinerețe, cu sunetul proaspăt și limpezimea unui izvor de munte. O singură secvență e construită în alt registru (întîlnirea pe peron dintre nevasta și prietenul Actorului): pastă groasă, inflexiuni tenebroase, umor feroc, mazilian ("Deschide, să-ți dau pantalonii").

Dacă de tinerete regizorul se leagă un anumit "prea-plin" de vervă, - de maturitatea lui țîn simțul măsurii și simțul armoniei (un simț muzical e și autorul unor teme muzicale ale filmului). Profesionalismului la ora maturității i se datorează și armonizarea tuturor "compartimentelor", începînd cu imaginea semnată - creată - de Cristian Comeagă, coleg de generație, de studenție și de lungime de undă cu Nae Caranfil: suplețe, agilitate, cromatică anti-edulcorantă, tandrețe în portretistică.

De talentul regizoral ține și distribuția viu colorată, succulența galeriei de personaje de fundal, consistența personajelor de prim-plan: Eleva - Natalie Bonifay (actriță franceză de origine elvețiană, dublată de Irina Movilă): umorul feminin, grațios; inocență ștregară, grație crocantă, dulcea stupiditate a tineretii. Soldatul: Marius Stănescu: umorul intelectual-zăpăcit; aerul fragil-tenace, un reflex de alter-ego al regizorului. Actorul: George Alexandru; umorul boem-atașant; de la kitsch-ul vedetei care "rade tot" la curajul disperării. Umorul pervers: Valentin Teodosiu, masivitate și haz fiores în portretul amicalui duplicitar. Și, ultimul dar nu cel din urmă, Florin Călinescu: umorul neaoș(ist), într-un exploziv portret în tuș al "ofițerului armatei române"- depășit de situație, dar de o "adaptabilitate" încrîncenată, de o obtuzitate agresivă dar, la urma urmelor, tolerant...Vocea lui Florin Călinescu și inflexiunile ei autoritare, te urmăresc multă vreme după proiecție.

În loc de concluzie: *E pericoloso sporgersi* marchează un moment și un punct cîștigat pe traseul istoric al filmului românesc (în "drumul lui spre libertate"). Filmul relevă un autor a cărui evoluție nu poți să o aștepti decît cu mare curiozitate. În asemenea cazuri, se știe, al doilea film e proba cea mai grea. Se va repeta sau nu saltul de performanță al primului?

Îi urăm cineastului de acum omologat, drum bun pînă departe și, îmbătut de succes, să nu uite că, vorba locotenentului din film: "inamicul atîta așteaptă: să te prindă slab".

În rest (v. cap. I și II), în cinema norocul...

TELEVIZIUNE

de Cristian
Teodorescu

Un om normal - Dumitru Iuga

AM URMĂRIT cu atenție evoluția așa-numitului "caz" Iuga. Îmi vine deci foarte greu să-i înțeleg pe cei care azi îl acuză pe liderul sindical din TVR că ar fi greșit declarând greva foamei. Până să ajungă aici, Dumitru Iuga a recurs la toate celelalte forme de protest posibile. Începând de la protestul verbal și ajungând la scrisoarea deschisă adresată tuturor instituțiilor care ar trebui să se ocupe de apărarea democrației în România. Dumitru Iuga se numără printre tot mai rariii optimiști din România care nu vor să fie cinici. Dacă ne-am fi aflat într-o orânduire normală, n-am fi avut nici un caz Iuga. Votul secret al angajaților televiziunii ar fi fost considerat suficient pentru a accepta doi candidați aleși și nu numiți. Or, cum se știe, alegerea făcută astfel la TVR a fost de la bun început obstrucționată de cele două comisii ale Parlamentului, pe motive dindeosebite mai cîrcotase cu putință. Las de parte faptul că un Adrian Păunescu a ajuns în postura de instanță senatorială. Astea sînt, s-ar putea zice, anomalii unei societăți în schimbare. La fel cum și hămeseala politică a unora dintre aleșii țării face parte dintre aceste anomalii.

Mizînd pe unul-simț al compatrioților lor care bunul-simț în Parlament tot în urma unor voturi, Dumitru Iuga le-a cerut acestora să-și respecte condiția de aleși. Adică să respecte rezultatele unor alegeri. A făcut asta adresîndu-se Parlamentului și chiar președintelui țării în scrisori deschise, de o politețe și de o fermitate remarcabile. Iuga n-a cerut nimic pentru el sau în nume personal. A făcut-o în calitate de lider sindical. Mă tem că dacă ar fi solicitat o favoare sau vreo ilegalitate, dacă ar fi apelat la cunoștințe sau ar fi recurs la pile, n-ar fi întîmpinat nici un obstacol. Fiindcă azi, la noi, cel care încearcă să facă o coțcărie sau cel care fentează legea e privit cu bunăvoință și sprijinit cu toată dra-

gostea. Cel care umblă după dreptate, ca Iuga, trebuie să aibă nervii tari și să fie înzestrat cu o tenacitate în stare să fie înțeles și înțeles. Dumitru Tudor (iertată-mi fie alăturarea) e privit cu simpatie și e considerat de diriguitori "de-al lor". Cînd el strigă în Senat că a fost devastat de fasciști sediul PRM-ului, ministrul Tărăcilă e apucat de tulburare și nu-și mai găsește pacea pînă nu-i vede sub cheie pe cei denunțați de tribunalul alegătorilor de la Spitalul 9. Cînd, în schimb, 10 intelectuali de o probitate dovedită afirmă că serviciile secrete se ocupă de chestii nejurate, acelasi ministru se face nizan.

Dumitru Iuga a intrat în greva foamei după ce a epuizat toate celelalte mijloace demne de un om cinstit și civilizată într-o țară pe care o consideră democratică.

Dacă ar fi fost un cinic, Dumitru Iuga n-ar fi ajuns la grevă. Nefiind, iese în evidență. Devine caz. Un parlamentar din specia voiajorilor căruia nici nu i-au năpărlit încă toate penele din vechiul său partid s-a apucat să-i dea lecții de morală liderului sindical. Domnul Baltazar, care a ieșit pe o listă de partid, măcar pentru faptul că Dumitru Iuga a fost ales ca persoană, ar trebui să nu-și dea cu părerea în acest caz. Necum să spună despre Iuga că ar fi un fanatic și alte asemenea prostii pe care nu le mai reproduc. (Dacă în țara asta ar fi mai puțini Baltazari, azi n-am avea un caz Iuga.) Ceea ce mi se pare de neînțeles e însă că majoritatea aflată la putere nu sesizează un lucru evident. Că se bucură de încrederea unui om de calitate lui Dumitru Iuga. Și în loc să cultive această încredere, majoritatea se mulțumește cu achiziția de simpatie. Să-l lași să moară pe un om care îți acordă șansa de a crede că vei respecta regulile jocului înseamnă să-ți tai singur craca de sub picioare. Puțin cîte puțin, dar zilnic.

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

De unde ne vin inovațiile (I)

PENTRU cine e conștient de starea de provizare a literaturii române care e lipsită pînă astăzi de actele ei de identitate (ediții critice, dicționare, antologii), este realmente reconfortant să poată avea la îndemînă o antologie a literaturii române de avangardă precum publicată în 1969 de Sașa Pană. Înfruntînd disprețul avangardist pentru spiritul arhivistic și pentru posteritate, acesta, cum se știe, a colecționat grijuliu de-a lungul anilor documentele și textele aproape uitate ale mișcării. Într-un fel, Sașa Pană a reinventat avangardismul românesc. I-a dat conștiință istorică dar l-a și privat de avantajele mitice ale cunoașterii aproximative.

Aflate rareori într-un veritabil regim de libertate, de insubordonare onirică, exersînd pînă la sațietate procedee dezamăgesc. Să supunem, în consecință, numai poezia avangardei unei relecturi din direcția experiențelor poetice din anii '70 și '80, ale căror umbre și lumini pătrunzătoare sînt în măsură să prefacă, sub ochii noștri, priveliștea trecutului. Și, ca de regulă, în astfel de situații, colorate tari de odinioară pălesc, relieful straniu devine familiar. De pildă, producția lui Vinea, cea a lui Fundoianu și chiar a lui Voronca din anii '20 nu justifică nici pe departe denumirea de modernism extremist, pe care au impus-o acum două decenii istoricii literari care veniseră la întîlnire doar spre a confirma teoria generală a avangardei. Exuberanța metaforică, focurile de artificii, luxuria imagistică gata să deturneze în halucinație, nu mai șochează. Poezia patriotică de ceașcă din vremea ceaușismului ne-a sporit antipatia

pentru metaforă și pentru virtuțile ei persuasive, deci ideologice. A fost persuasiv, deci ideologic. Al oxiromonului care semnalau o stare de spirit. De asemenea, cu melanjul acela de lirism grav și de badinaj, cu turnurile prozaice, banale sau crude pe care le iau notele de carnet liric - ca spre a zdruncina puțin marmelada simbolistă - am fost demult obișnuiți. Totuși, acest prim val al avangardismului românesc, a cărui poezie nu reușise să-și piardă alura confesivă - avansează o formulă stilistică în care doar prezența stăruitoare în anii '70 și '80 ne face să o remarcăm și să-i acordăm astăzi importanța pe care o merită. Am întîrziat să stabilim conexiunea și din pricina teatralității repugnante dar normale la un descendent al simbolismului ca I. Vinea. Este vorba de înregistrarea constatativă, telegrafică de fapte și de notații fără aură, de discontinuitatea cinematografică lăsînd fragmentele, "cadrele", fără liaj și, mai ales, de mersul abulic al versului nehotărît să ducă la capăt un gînd, toate acestea amintind de Virgil Mazilescu, de Vasile Vlad, de Constantin Abăluță și de Petre Stoica. Antologarea de gesturi, de gînduri, de presimțiri, de evenimente afective și spirituale ca și enumerarea divergentă fuseseră folosite și de către Bacovia, fragmentar, în cîteva poezii.

Abia valul suprarealiștilor tîrzii (Gherasim Luca, D. Trost, Paul Păun, Virgil Teodorescu, Gellu Naum etc.) va îmbogăți poezia cu formule și atitudini stilistice noi, care îi dau binecuvîntate. După a mai peca de trei, frămîntate, decenii, inițiativele lor vor trece drept descoperirile "anilor noștri".

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

Cu ușile închise

CU O DEZNĂDĂDUITOARE consecvență, revista "Panoramic radio t.v." ascunde dincolo de o cortină de rece insonoritate. La ce bun această inutilă înverșunare? Noi, contemporanii întîmplărilor, avem, slavă Domnului, o mulțime de posibilități de informare. Nu trece o săptămînă, iar, în ultima vreme, nu trece o zi, fără ca diferite cotidiene și săptămînale, posturi de radio și televiziune private din România, transmisiuni BBC, Europa Liberă, Vocea Americii... să nu atace în varii modalități (știri, comentarii, interviuri, mese rotunde) soarta instituțiilor din str. General Berthelot și din Calea Dorobanților. Cît despre cititorii anului 2007/2017, despre cei care, la Biblioteca Academiei de decenii, vor solicita colecția "Panoramicului" ca pe o soluție firească de informare în domeniu, ei se vor lămuri foarte repede, înțelegînd că revista își asumă, cum singură o mărturisește în caseta redacțio-

nală, doar "dreptul exclusiv de proprietate asupra programelor RTVR". Restul, e tăcere. Așa că, domeniul ipotetic curios și tăcut, destinul unei instituții cu rol decisiv într-o societate aflată în tranziție (dacă ne-am gîndi doar la momentele electorale!), acei curioși, bănuitori în fața atîtor imagini colorate și relatări dordora de optimism, vor apela și ei, ca și noi, la soluții alternative. Inutil, poate, să rememorăm "istoria". "Panoramicul" nu a suflat nici o vorbă despre candidaturile la Consiliile de Administrație, la fel, despre rezultatele votului din iulie 1994, la fel, despre incredibile tergiversări ulterioare (iată, sîntem la început de aprilie 1995. și acest Consiliu nu a devenit încă realitate). "Panoramicul" nu a crezut necesar gestul, în deriziu de alte publicații, de a tipări Programul de educație pentru democrație prin intermediul televiziunii, elaborat de Gabriel Liiceanu în ipoteza că ar fi fost validat de Comisiile Parlamentului. Dar programele

celorlalți viitori membri ai Consiliului, unde sînt ele, oare? Cine altcineva decît revista de specialitate, revistă editată chiar de Radiodifuziunea și Televiziunea Română, nu ar fi avut obligația să le strîngă într-o broșură și să le încredințeze publicului, adică tuturor contribuabililor direcți la bunul mers al celor două instituții? Dar transparenta "Panoramicului" nu poate, se pare, merge atît de departe și prin astfel de întrebări riscăm să alunecăm în pură utopie. Se va invoca, probabil, lipsa de fonduri. Dar editarea unei asemenea broșuri, desigur, nu între copertă de lux, cu adevărat, o urgență națională, căci plătitorii de abonamente au dreptul să știe cine va decide (cum va decide) programele posturilor publice de radio și televiziune. Se va spune, apoi, că "Panoramicul" nu are de ce se amesteca în controverse cărora nici Parlamentul nu a dorit să le dea soluționări amiabile. Scriu aceste rînduri în dimineața celei de a 27-a zi de cînd dl. Dumitru Iuga, lider SLRTV, se află în greva

foamei. "Panoramicul", care, în trecut fie spus, nu a tipărit nici un rînd despre ceea mic pentru a război at de mare. De altfel, el nu a putut să relateze propriile probleme, încredințîndu-le, din nou, colegilor de presă. Vineri, 27 ianuarie, "Evenimentul zilei" anunță a "Panoramicului" de la "Panoramic radio-t.v." vor să intre în grevă, obosiți a aștepta rezultatul la numeroase memorii și audiențe, toate legate de faptul că o colegă, Lucia Dumitrescu Codreanu (pseudonim: Cornelia Doreanu) a determinat (citez) "viciieri grave ale relațiilor de serviciu". În aceeași zi, în jurul orei 15,00, traversînd cu troleibuzul un București zgribulit, am ascultat, împreună cu tovarășii de călătorie, o relatare (cu tovarășii de călătorie) pe aceeași temă. Merita a înregistra comentariile din jur! Ce s-a întîmplat în continuare? Pe tăcute, "Panoramicul" a recunoscut: în nr.10, doamna Cornelia Doreanu era încă șef de secție, în nr. 11, își pierde această calitate și, începînd cu nr. 12 (20-26 martie), dispăre complet din caseta editorială. Este și această o soluție, cea a binecunoscutului adevăr prin omisiune. Rămîne de văzut dacă demulșată să îl accepte.

PRIVIREA LUI ORFEU

de Dan
Laurentiu

Din ulalume și eulalii

Motto: "Eu sînt cel ce sînt"

SI ESTE inteligentă o astfel de reacție de respingere a contactului contra naturii, dintre lumea sensibilă și lumea inteligibilă, nu numai a aceluia public dotat de Descartes cu o doză de bun simț rezonabilă încă de la naștere, dar cu atât mai mult a unui poet ca Ion Barbu, a cărui operă, conectată direct, "fără prefix", la transcendență, fie că aceasta se numește Dumnezeu, în religie, Absolut, în filosofie, sau Adevăr, în știință, se supune normei lirismului de a tinde să se constituie într-un "joc secund, mai pur" a lumii reale, obiective a ideilor, o reflectare a acestora într-o imagine similară celei senzuale, ca variantă speculară, în oglindă, a Ființei. Hermetismul practicat prin excelență de Ion Barbu reprezintă, în poezia română, tocmai una dintre căile de acces spre acest ideal al poeziei pure, rupte de contingent și de comunicarea informațională, transmisă de acesta prin intermediul "cuvintelor potrivite" întru logica exprimării unui adevăr nepotrivit cu scopul său final: finalitatea fără scop a artei pure, mirajul kantian al frumuseții absolute.

Altfel spus, poezia trebuie să aspire asimptotic spre cunoașterea paradisiacă, fără cuvinte, în sensul în care semnificația semnelor utilizate în discursul liric tinde la gradul zero al informației transmise pe conducta emițător-receptor, ambele capete ale acesteia avînd același sistem convențional: aceeași limbă și același cod, mesajul unui mut la vreme de seară, o turmă și un păstor, pe drumul paradisiului trec oile Domnului!

Așa cum am mai spus: cunoașterea tautologică, proprie discursului liric, al poeziei pure care tinde să devină o rugăciune mută, fără cuvinte, care nu i se arată la chip și înfățișare, dar i se comunică lui Moise lîngă muntele Horeb, Dumnezeu cel viu din vîlvătaia unui stîlp de foc: "Eu sînt cel ce sînt", încît, în zorii sau în amurgul acestor exigențe apolinice, dionisiace, respingerea principiului poeticii argeziene aservite pitorescului irelevant ca reflex transcendent al lumii ideilor ("un joc secund, mai pur") mi s-a părut firească la autorul *Oului dogmatic*, privat, vegheat și privegheat, cu mîna pusă streășină la ochi, din Ulalume, Intermundii și Eulalii, de strigoiul Roderick Usher: mesajul unui surdomot în urechea orbului, pantomima unui spînzurat pe întunerice.

Căci iată-l pe Ion Barbu continuîndu-și discursul indignat, după ce a arătat cu degetul motivația metafizică a acestui refuz, prin respingerea nivelului, orizontului de așteptare a publicului, cu ambianța ideologică și culturală reflectată în cercurile literar-artistice ale vremii, în măsură să explice impactul apologetic pe care această operă, pestriță în statutul ei ontologic, amenințată din toate părțile să se spargă în tîndări prin vecinătățile contingentului și accidentalului, l-a putut avea întru receptarea acestui mesaj contestatar: "gloria ei, pregătită în redacțiile foilor israelite, agitată de îngerul fierbinte Cocea, îmbrățișată din două părți, de suprarealiștii și tradiționaliștii bucureșteni, e cel mai indicat astru pentru peisagiul nostru literar: mahalagiu, agricol sau

haiducesc." "Așezare mozaicală după o foarte primitivă preocupare de culoare, niciodată ridicată la vibrarea și incandescența modului interior."

Așadar, refuzînd principiul de bază, nu ațit imanent, cît transcendent al acestei poezii: "așezare mozaicală...", prin care arta s-ar apropia de rugăciunea mută, ideală, imposibil de atins, pe care o bănuia și abatele Bremond, cînd ea nu mai este decît invocarea și incantația pură a numelui lui Dumnezeu, Ion Barbu trebuia în mod fatal să respingă și publicul receptor pregătit să întîmpine astfel de artă de "foile israelite și suprarealiste", gazdele entuziaste și dintotdeauna ale curentelor de extremă stîngă începînd cu nivelul programelor și manifestelor teoretice, demolatoare și inconclaste a tot ceea ce se constituie pînă la ei în conceptul european de artă creștină, ca năzuință și elan către perfecțiune și afirmarea credinței în ordinea sacră, dumnezeiască a lumii. Nu altfel trebuie văzută, judecată și taxată invazia, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea, ca și în zilele noastre, pe piața artistică mondială, a artei negre și primitive, a obiectelor magic-rituale-kitsch, dar mai ales răzmerițele de tot felul, sociale, sexuale, artistice, filosofice, religioase, a generațiilor ce se succed tot mai vertiginos una în împotriva alteia (ca de pildă și în România de azi, unde nici n-a apărut bine generația artistică '80, că aceea, succesoarea ei, *de jure și de facto*, '90, a și dispărut, lăsînd locul gol pentru una nouă - '95?), culminînd *illo tempore și horribile dictu* cu sintagma absurdă: *Trăiască 7 noiembrie, ziua mării revoluții socialiste din octombrie!* sau așa cum sună cel mai frumos și mai gratuit vers/pervers/de neșters/în acest univers/și pentru care de la Iași la San Diego/ego apud alter ego/l-am iubit nebuni pe Nego: "Aprilie, luna florilor de Mai!"

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Cîntece de adolescent - 1958 (3)

*
* *
*Pe buze diminețile îți lasă
Giorchini de rouă proaspeți
și rotunzi
Ca să le rupi pojghița
de mătăasă
Și-n carnea străvezie
să pătrunzi.*

*Adolescent cu ochii puri
și-adînci,
Sfîșii amiaza și strivești
șopirle.
Fagurii zilei coapte îi mînci.
În față vîntul fluturii țî-azvirle.*

*Flori tinere te-opresc, cu
sînii plini,
Să le sâruiți nerușinat pe pulpe
Cînd pocăit și moale, printre
spini,
Amurgu-și trage coada ca
o vulpe.*

*Tipătul tău înjunghie cald
cerbii,
Prinde de coapse ciutele,
le-ndoaie.
Tipătul tău le lasă ca o ploaie
Înzăpezite-n frăgezimea ierbii.*

*
* *
*Tresar sub degetele tale
străveziți pahare
Cînd le atingi, cristalele
murmură.
E-apropierea ta atît de pură
Încît țî-e frică parcă
și te doare.*

*Neliniștită, umbra, pe mătăasă
Te caută și te îmbie dulce.
O, n-o lăsa alături să se culce
Tremurătoare și primejdioasă.*

PREPELEAC

de Constantin
Toiu

Efectul 1054 (6)

ERA o zi agitată. Soneria se auzi iarăși. Cunoașteți de rîndul trecut tema ei muzicală. N-o mai repet. Cine credeți că era?... Cine?... Pun pariu că nu veți ghici. Era, ... era căpitanul Gigi, - Gigi după numele de familie, prezent, atunci, la tumultuoasa conferință de presă ce o dăduse cu mult în urmă KOBAL, Directorul general al massmediei universale.

Saluturi, efuziuni amicale. Căpitanul Gigi era îmbrăcat elegant, într-un costum Prince de Galle, croială italiană, cu o cravată bleu de oțel la gît pe o cămașă albă impecabilă. Am remarcat că la butoniera mîneții stîngi avea numai doi nasturi, nu trei ca la cealaltă, îi lipsea chiar năsturelul din mijloc. Dacă mă pricep la ceva, mă pricep să văd pe loc orice neregulă sau neglijență, însă numai la amănunte. În rest, întregul adică, îmi scapă adesea; ca și cum, în sine, nu ar conta. Mă mîngîiam cu gîndul că și arta, proza, ca și iubirea ori crima stau, se bazează pe detalii, în cele mai multe cazuri. La acestea mă gîndeam, în timp ce "agentul de sus" și "agentul de jos" (pe linie externă) schimbau între ei amabilități. Nu-mi place să jenez. Astfel încît mi-mai o grabă de uituc, prefăcîndu-mă că aveam o treabă urgentă în cartier; într-o jumătate de ceas m-aș fi întors. Căpitanul Gigi mi se adresase cu vioiciune: "Domnul meu, vă cer scuze, dar trebuie să vă mărturisesc că mi-a plăcut la nebunie *Pedichiuristul fatal*. Ce idee să-l puneți în prim plan pe fanaticul erou al lui Balzac. Vă rog să mă credeți, el e șurubul, în jurul lui s-a învîrtit și se mai învîrte și azi *Comedia umană*. Autodidacții înflăcărați precum și semidoctii duri și ambițioși care încearcă să-i croiască lumii alte haine și să-i pună pingele noi, fac, vor să facă istoria!..."

Să te laude reprezentantul unui serviciu care-n alte părți se numește *inteligent*... Mă roșisem iar de plăcere, ca data trecut cînd Omicron recitase pe din afară textul cu împăratul

Constantin cel mare străbătînd cu pasul lui uriaș de marmură Mediterana, spre Orientul promis.

Am coborît. Am contemplat lacul. Blocurile, imensul dormitor al clasei muncitoare. Mă pomenii zicîndu-mi: "Dom'le, orișicît, de făcut, făcu multe!" Nostalgia nu alege. Așa-i dat omului, să uite. Trecui și pe la alimentara de pe timpuri vizitată de șefii de stat, 24 de ore umplută cu de toate. Cu Mobutu, o zbîrcisem. Șeful african cu biciușcă și căciuliță de blană de leopard se uitase ce se uitase la mărfurile expuse, pe urmă spusese sec, cu un rînjit: "n-aveți pește!" Uitaseră aia; beliiți imediat. Fusese o lacună, una istorică... Trăgeam de timp cît puteam. Căscam gura la toate butucurile, barurile, discotecile decadente ce animau acum Giganticul Dormitor. Și-mi adusesem aminte și de țărănul bătrîn adus de-ai lui să stea cu ei la bloc și care ședea toată ziua-n poarta blocului, și care-mi spusese într-o zi: "Totu' acilea-i mare și frumos, da' să fi făcut și ei, așa, măcar o bisericuță!" Atunci îmi dădusem seama de eroare. De marea eroare. Ce zicea și Omicron: *fără Transcendent, nu merge!* Și n-a mers.

Trecură trei sferturi de ceasuri. M-am întors, am urcat cu liftul pînă la etajul 10. Am apăsat pe butonul soneriei, lung, să ajung pînă la *somnul cel de moarte al Desteptării naționale*, și l-am auzit pe Omicron strigînd *is open*, ca-n filme, - că-i deschis; ori aștepta un englez sau american, ori făcea mișto de mine. Ultima variantă era cea adevărată. Căpitanul Gigi plecase. Plăcerea Mesagerului era să-mi spună pe loc toate secretele (excepțîndu-l, poate, pe cel esențial). Așa că îmi împărtăși îndată ce era cu "vizita lui Gigi". Subiectul fusese Transilvania. Cum să facem să nu iasă ca-n Bosnia. Germania, aici, nu ne-ar înghiți, năluca Imperiului austro-ungar reapărînd în aerul, se miroase atît de dulce a fin cosit, al Ardealului. Să pună el, Omicron, o pilă la Vatican și alta la Moscova, la frații noștri întru ortodoxie. Rușii n-ar răbda un alt *hinterland* în pieptul lor. Cu românii mai merge; mai lasă române, mai dă jupâne; cu ungerii, nu; și mai sînt și reformați; deci serioși, intratabili, puși pe fapte, care fapte, mă-nțelegi, îmi făcu Omicron cu ochiul. "Ah, - exclamă el deodată, și reproduc textual, - să fi avut acuși un Nixon!..." Nixon însă, *pretenul*, nu mai era. Cu Bil, - zisese Gigi, - era altfel, ținea cu ungerii, cu musulmanii bosniaci, *un aiurit și-un nătăfleț* (vorbele lui). Departamentul de Stat să ne scuze. Cum să mai dai speranțe, - zicea căpitanul, - cînd noi avem în spate Rusia, Rusia ortodoxă, totul e să nu te întinzi la Basarabia, *bilă-mandă-bilă*. Așa spusese Gigi. Așadar de-asta venise! Era, se vede, groasă. Omicron însă era optimist. După părerea lui, sfîntii din cer, ...senatorii, ...țineau cu noi. "Țin cu voi, nu'ș de ce, da' țin!" Și iar se auzi soneria. Cine să mai fi fost?...

Nici măcar nu ajunseserăm la Crucia a doua. Nu depășiserăm marea schismă dintre apus și răsărit, de cînd începuse gîlceava cu urmările ei resimțite pînă azi și pe care Omicron o numea, în codul său, *Efectul 1054*.

CORPUS

Poimandres

INTR-O ZI cugetam asupra ființelor; gândurile îmi pluteau în înălțimi iar simțurile trupești îmi erau amorțite ca într-un somn greu, survenit după o masă copioasă cu multă băutură, sau după o oboseală adâncă. Mi se părea că cineva imens, căruia nu i se vedeau marginile, m-a strigat pe nume și mi-a spus: Ce vrei tu să auzi și să vezi? Ce îți-ar plăcea să afli și să cunoști? - Dar tu cine ești, am întrebat eu. - Eu sunt, spuse el, păstorul sufletelor - Poimandres, Inteligența divină (Nous) atotstăpânitoare. Știu ce dorești căci sunt cu tine peste tot. - Aș vrea, am răspuns eu, să primesc învățătură asupra ființelor, să cunosc și să înțeleg natura lor și să-l cunosc pe Dumnezeu. - Primește dar, în mintea ta, tot ceea ce vrei să înțelegi, mi-a spus el, căci te voi învăța.

Spunând acestea, dintr-o dată și-a schimbat înfățișarea și mi s-a dezlăuit; am văzut atunci ceva ce nu poate fi descris. Totul era inundat într-o lumină dulce și plăcută ce îmi încânta vederea. Apoi, am început să coborâm, pe căi întortocheate, printr-o beznă înfricoșătoare și oribilă; mi se părea că văd cum acest întuneric devine un nu știu ce, de natură umedă și tulbure din care ieșea un fum ca de foc mocnit, însoțit de un zgomot lugubru. S-a auzit apoi, un strigăt nearticulat și care mi s-a părut că este glasul luminii. Din lumină a coborât asupra naturii Verbul sfânt și un foc pur a țâșnit spre înălțimi din masa aceea umedă; acest foc era de o natură subtilă, pătrunzătoare și, în același timp, ardea. Aerul, fiind ușor, urma acest fluid ridicându-se de pe pământ și apă până la flacără, încât părea atârnat de ea. Pământul și apa au rămas amestecate, fără a le putea deosebi între ele, până când au primit îndemnul Verbului ce se auzea venind din acel fluid superior.

- Ai înțeles, zise Poimandres, ce înseamnă această viziune? - Abia că pricep, am răspuns eu. - Această lumină sunt eu, Inteligența (Nous), Dumnezeul tău, cel ce precede natura umedă țâșnită din întuneric. Verbul luminos emanat din Inteligența (Nous) este Fiul lui Dumnezeu. - Ce vrei să spui cu aceasta, am ripostat eu. - Învață: ceea ce se aude și se vede este Verbul, Cuvântul Domnului; Inteligența (Nous) este Dumnezeu Tatăl. Ei nu se pot despărți unul de altul fiindcă această uniune este chiar viața lor. Așadar, adăugă el, înțelege Lumina și cunoaște-o.

Spunând acestea, m-a privit drept în ochi, îndelung, în timp ce eu tremuram văzându-i înfățișarea; la un semn al lui am văzut lumina din mintea mea și puterile ei nenumărate, o lume neștiută procreându-se în timp ce focul, menținut de o forță puternică, era în echilibru. Iată, ce am înțeles din cuvintele lui Poimandres.

Cum rămăsesem cuprins de stupeoare, mi-a mai spus: - Tu ai văzut în mintea ta forma arhetipală, preprincipiul anterior începutului fără sfârșit. Așa mi-a vorbit Poimandres. - Totuși, am întrebat din nou, elementele din natură de unde au apărut? - Din Vrearea lui Dumnezeu natura, primind în ea îndemnul Verbului și meditănd

asupra armoniei și frumuseții, a conceput lumea după același model arhetipal cu elemente scoase din ea însăși și cu semințe de suflet.

Or, Dumnezeu Tatăl, Inteligența (Nous), bărbat și femeie în același timp, existând ca viață și lumină, a creat prin cuvânt o a doua Inteligență (Nous), Dumnezeu Demiurgul, al focului și al fluidului, care, la rândul său, i-a creat pe Governatori, în număr de șapte, ce înglobează în sferile lor lumea sensibilă iar armonia stabilită de ei se cheamă Destin.

La puțin timp după aceea, Verbul lui Dumnezeu s-a înălțat în afara elementelor inferioare din creația pură a naturii și s-a unit cu Nous Demiurg, căci sunt din aceeași esență și, ca urmare, elementele inferioare din natură au fost lăsate lipsite de rațiune, în stare de materie simplă. În acest timp, Inteligența Demiurg, împreună cu Verbul, cuprinzând sferile le-au făcut să se rotească în muzica cerească și imprimându-le acea mișcare circulară, le-au lăsat să-și desfășoare mișcările de revoluție, dintr-un început neștiut spre un timp fără sfârșit căci, acolo unde se termină totul, totul reîncepe, veșnic. Această rotire a sferelor, prin voia Inteligenței (Nous), a determinat să apară elementele inferioare, animalele lipsite de rațiune (căci Verbul nu se mai afla prin preajmă). Aerul va crea tot ceea ce zboară, apa - ceea ce înoată. Pământul și apa au fost separate unul de celălalt prin voința Inteligenței (Nous) iar pământul a făcut să apară de la sânul său animalele pe care, până atunci, le ținea în el: patrupedele, reptilele, animalele sălbatice și cele domestice.

OR, Inteligența (Nous), Părintele tuturor lucrurilor, fiind viață și lumină, l-a făcut pe Om după asemănarea sa și l-a iubit ca pe propriul copil. Căci Omul era foarte frumos, reproducând întocmai imaginea Tatălui; în realitate, Dumnezeu își iubea propria formă și îi dedica toate creațiile sale. Și Omul, luând aminte la ceea ce crea prin foc Demiurgul a vrut să creeze și el iar Tatăl i-a îngăduit să o facă. Întrând, așadar, cu depline puteri în sfera de creație a fratelui său, Demiurgul (Nous), a pătruns înțelesul înfăptuirilor acestuia, iar Guvernatorii l-au îndrăgît, la fel și fiecare i-a dărut o parte din puterile sale, după rangul pe care îl deținea. Învațănd de-acum să cunoască esența celor Șapte Guvernatori și având și parte din puterile lor, a vrut să spargă hotarul orbitelor pentru a cunoaște deplina măreție a celui ce-și are sălașul pe firmamentul de foc.

Apoi Omul, având puteri depline, atât asupra ființelor muritoare cât și asupra animalelor lipsite de rațiune, s-a opintit în îngrăditura temeinică a sferelor și trecând prin ea a făcut cu puțință ca Natura de jos să poată vedea chipul frumos al lui Dumnezeu. În fața acestei nemaipomenite frumuseți, în care toate virtuțile celor Șapte Guvernatori se întâlneau sub înfățișarea lui Dumnezeu, Natura a zâmbit cu iubire, căci ea văzuse deja forma minunat de frumoasă a Omului răsfrântă în apă și umbra lui întinsă pe pământ. La rândul lui, văzându-se pe sine în Natură, oglindit în apă, s-a iubit nespuse și a dorit să locuiască acolo. A fost de-ajuns să vrea și vrerea i s-a împlinit de îndată, astfel că a venit să locuiască forma lipsită de rațiune. Natura, primindu-și iubitul în

TEXTELE reunite în *Corpus Hermeticum*, după două milenii de la scrierea lor, continuă să stârnească interesul, fiind tipărite și azi în tiraje de masă. Răspunzând unor neliniști lăuntrice, ale omului dintotdeauna, ele sunt mereu actuale. Cele 17 tratate atribuite lui Hermes, care au parvenit până la noi, sunt date de istorici ca fiind scrise între sec.I, î.Chr. și sec.II-III, d.Chr. Athanorul în care s-au sublimat textele mistico-filosofice ce alcătuiesc corpus-ul se afla în însăși inima lumii civilizate de la începutul acestui ev, cetatea Dumnezeului străin - Serapis, orașul întemeiat de Alexandru Macedon pe țărmul Mediteranei, Alexandria egipteană elenizată. Se întâlneau aici, într-un climat de excepțională toleranță, rase, neamuri, religii și filosofii de pe toate meridianele Oekumenei (gr. lumea cunoscută). "Criza spirituală", cum o numește Lucian Blaga, ce se făcea simțită la Alexandria încă de pe vremea apostolilor, demonstra că vechile religii păgâne nu mai satisfăceau cerințele spiritului dar, în același timp, și că omeni-rea nu era pe deplin pregătită să-l primească pe Mântuitor. Rezultatul insolit al sincretismului cultural operat în Alexandria se vede în tulburătoare, năucitoare revelație primordială atribuită lui Hermes Trismegistos (de trei ori mare).

Hermes acesta, ca zeu sincretic, provine din asimilarea zeului egiptean Thot, despre care se spune că i-a învățat pe egipteni agricultura, geometria, matematica, astronomia, scrierea și chiar gramatica, zeului grec Hermes datorită atributelor comune de mesageri și zei psihopompi (gr. călăuze ale sufletelor în lumea de dincolo). Platon îl prezintă pe Thot în dialogul *Timaios* numindu-l Theut, ca inventator al scrierii și secretar al zeilor (gr. *logothetes*). Porfirogeneta Ana Comnena atestă că în imperiul basileilor, în secolul al XII-lea "logothetes secreta" desemna o înaltă funcție administrativă. Reținem că deciziile acestuia, bune sau rele, nu erau comentate niciodată (cf. Ana Comnena, *Alexiada*, trad. de Marina Marinescu, Ed. Minerva, Buc., 1977, pg. 109). Pe căi tainice, Theut pătrunde și în mitologia populară românească printr-un personaj quasi-legendar, investit cu veleități de zeu sapiential, ce poartă chiar numele pe care i-l dădea Platon: logofătul Tăut (gr. *logothetes Theut*).

Dintre tratatele ce alcătuiesc *Corpus Hermeticum*, Evul Mediu l-a cunoscut numai pe cel intitulat *Asklepios*; din secolul VI până în secolul XII, când sunt regăsite la Constantinopol, nu se vorbește despre ele. Întâmplarea ce a făcut ca aceste texte să revină în centrul atenției este întâlnirea memorabilă dintre eruditul elenist din Bizanț, Gimest Plethon, în care contemporanii recunoșteau "o încarnare a lui Sokrate", și bogatul finanțist, dar și mare iubitor de cultură și filantrop, Cosimo de Medici. La îndemnul enigmaticului Gimest Plethon, Cosimo înființează la Florența, în 1450, "Academia", cu scopul repunerii în circulație a valorilor culturale din antichitatea greacă și latină. Concomitent, prin intermediul călugărilor răătăcitori, se va iniția o amplă acțiune de găsire și colectare a textelor vechi. Când, pe la 1460, i se aduc lui Marsilio Ficino, spre traducere, cele 14 tratate hermetice găsite într-o mănăstire din Dalmația, Ficino întrerupe traducerea în latină a dialogurilor lui Platon, acordând prioritate acestora. Astfel, Hermes reintră în lume incendiind mințile luminate ale vremii, punându-și amprenta de foc pe întreg fenomenul cultural al Renașterii.

Tulburarea produsă de redescoperirea revelației hermetice friza, la un moment dat, delirul. Bunăoară, Marsilio Ficino, Pico de la Mirandola erau convinși că Hermes Trismegistos a fost un personaj real, contemporan cu Moise. S-au stabilit chiar linii de profeți, continuatori ai unei revelații primordiale: "în lanțul de aur al cunoașterii umane, Hermes era veriga de început, urmat de Orfeu, Aglaofem, Pythagora, Philolaos și Platon" (Jean-Paul Corsetti, *Histoire de l'esotérisme*, Larousse, 1992, pg. 19). A supraviețuit până în zilele noastre ideea unei doctrine combinate în triada Hermes, Pythagora, Platon, emanând din gândirea egipteană prin Platon. Mircea Eliade explică extraordinara efervescență intelectuală produsă de redescoperirea tratatelor hermetice prin aceea că ele "reprezentau aspirația omului din Renaștere către o revelație primordială în care să se includă nu numai Moise și Caballa, ci și Platon (...) și, mai ales, mis-

terioasele religii ale Egiptului și Persiei antice". De la Marsilio Ficino până la Giordano Bruno, ce profeteza "reînnoirea iminentă a religiei Egiptului antic", care "interpreta diagrama coperniciană ca pe o hieroglifă a misterelor divine", gândirea mistică și filosofică a Renașterii își poartă glorios însemnele luminoase întipărite de revelația hermetică. Efectul remarcabil al republicării textelor în cauză se concretizează în aceea că, paradoxal, a dus la "dezvoltarea filosofiilor naturaliste, la triumful științelor matematice și fizice" (Mircea Eliade, *Nostalgia originilor. Idee și semnificație în religie*, trad. de Cezar Baltag, Ed. Humanitas, Buc., 1994, pg. 66-68).

Revenind la motivele pentru care aceste texte continuă să fie interesante, să spunem mai întâi că, practic, ele au ieșit din "modă" îndată ce elenistul Isaac Casaubon demonstrează, în 1614, că textele hermetice sunt "o simplă reflectare a sincretismului elenistico-creștin" (Mircea Eliade, op.cit. pg. 68). În prezent, redevin teribil de actuale deoarece, s-ar părea, retrăim aceeași "criză spirituală", de sfârșit de lume și început de lume, caracteristică timpurilor în care au fost scrise: "Dacă am căuta în trecut o epocă în care să surprindem chipul timpului nostru ca într-o oglindă, ne-ar întâmpina una singură: epoca elenistă" ce își trăia ultimele episoade în "imperiu spiritual al Alexandriei elenizate" (Lucian Blaga, *Eonul dogmatic*, Ed. Humanitas, Buc., 1993, pg. 177) căci "se vine dintr-un adânc cețos spre o lumină structurată tot în trecut" (ibid., pg. 183). Același aspect, de asemănare cu epoca alexandrină incriminată, îl evidențiază și Mircea Vulcănescu: "Alunecarea aceasta de orientare morală ne dezvăluie că lumea de astăzi se află în preajma unui nou ev. Ea trăiește un fel de perioadă alexandrină în care cei formați în disciplina valorilor lumii vechi nu consimt să recunoască temeinicia răsturnării de valori la care asistă..." (Mircea Vulcănescu, *Logos și Eros*, Ed. Paideia, Buc., 1991, pg. 71).

Redăm, în întregime, textul primului tratat, intitulat *Poimandres*, cel mai important din *Corpus*. Să intrăm cu sfială în universul ficțional, în expansiune, al textelor hermetice considerând avertismentul că cea mai potrivită cale pe care o putem alege în înțelegerea lor este tăcerea; pentru a nu provoca prin neumilintă inteligibilele conținute în textele sacre.

Printr-o viziune, element obligatoriu în cunoașterea ezoterică, autorul este *indus* în momentul declanșării acțiunii demiurgice de către însăși Inteligența divină, *Nous*. Cosmogonia propusă în *Poimandres* este absolut originală și unică. Prin acțiunea simultană a Verbului divin și a luminii elementele (pământ, apă, aer, foc) se separă între ele; apa și pământul în fața a doua. (Mai curios este că, până la această etapă a creației, cosmogonia din *Poimandres* o regăsim versificată în poeziile lui Mihai Eminescu, *Rugăciunea unui dac precum și în Scrisoarea I*). Apoi, Inteligența (Nous), Dumnezeu Tatăl (pentru înțelegerea termenului *nous* vezi A.F. Peters, *Termenii filosofiei grecești*, trad. de Bogdan Stoianovici, Ed. Humanitas, Buc., 1993, pg. 29) îl creează pe cel de al doilea Dumnezeu, Demiurgul care, la rândul lui, îi modelează pe cei Șapte Governatori, reprezentând sferile zeilor planetari. Tot Inteligența (Nous) îl creează pe Omul Primordial, astfel că acesta, în antropogonia hermetică, este frate cu Demiurgul. Din împreunarea benevolă a Omului primordial cu Natura au rezultat primii șapte oameni, corespunzător celor Șapte Governatori, ce vor fi însă muritori prin trupul primit de la Natură. Până în această fază, toate creațiile sunt androgine; abia pe urmă se procedează la separarea pe sexe. Evenimentul exhatologic, a cărui paradigmă este Omul primordial, reproduce, în sens invers, întruparea. Vorbind despre excursul sufletului, din și în afara trupului, Ioan Petru Culianu vede în întrupare (kathodos) un program de *decosmizare* a sufletului în care "influențe planetare constituind un adevărat vehicul îl transportă în jos, permițându-i să se întrupeze. La despărțirea de trup (anodos), sufletul restituie fiecărei planete ceea ce a primit", prin *recosmizare* (I.P. Culianu, *Călătoria în lumea de Dincolo*, trad. de G. și V. Oişteanu, Ed. Nemira, Buc., 1994, pg. 200).

Tratatul se încheie cu o rugăciune de un patos mistic sublim. Concepțiile exprimate în *Poimandres* au fost preluate de toți ezotericii.

HERMETICUM

ea, l-a îmbrățișat cu totul și se uniră într-o iubire ce venea din ambele părți.

Iată din ce cauză, singurul dintre toate ființele ce trăiesc pe pământ, omul este dublu, muritor prin trup și nemuritor prin esența Omului primordial. Chiar dacă este nemuritor și stăpân peste toate lucrurile, este supus Destinului ce îi comandă pe toți muritorii; venind de deasupra hotarului sferelor, este încântat de același hotar; este bărbat și femeie în același timp, pentru că are un tată, bărbat și femeie în același timp; superior somnului, îi este dator somnului.

După aceasta, am exclamat: - O, Inteligență a mea! Această vorbire mă încântă și pe mine nespuse de mult. Iar Poimandres continuă: - Iată, aceasta este marea taină ce a stat ascunsă până azi. Natura, fiind ea unită prin iubire cu Omul, a făcut un lucru cu adevărat de mirare. Omul posedă natura rezultată din amestecul celor Șapte, alcătuiți, cum ți-am mai spus, din foc și din suflu; iar Natura, nerăbdătoare de felul ei, a

Acum ascultă discursul pe care ardeai de nerăbdare să-l auzi. După ce perioada de creație a fost pe deplin încheiată, firul, ce lega toate lucrurile între ele, a fost rupt prin voia lui Dumnezeu. Căci toate animalele care, până atunci, erau androgine au fost separate pe sexe, în același timp cu omul, și au devenit, pe de o parte, masculi și, pe de altă parte, femele. De îndată, Dumnezeu a rostit Cuvântul său sfânt: Încruciați-vă în încruciașuri și înmulțiți-vă în mulțimi, voi, toți cei creați și făcuți! Iar acela, în care este și inteligență, să se recunoască pe sine ca nemuritor și să știe că pricina morții este iubirea față de trup, și să cunoască aceste lucruri toate ființele.

DUMNEZEU vorbind astfel, Proviđența, cu ajutorul destinului, a unit perechile după legi armonioase și a stabilit generațiile. Și ființele se înmulțiră, fiecare după felul lor, iar acela care s-a recunoscut în sinele său a ajuns la binele perfect; iar acela ce și-a îndrăgît trupul ieșit din păcatul iubirii, acela va rămâne în întuneric, rătăcitor, supus prin simțuri suferințelor pricinuite de lucrarea morții.

- Care este cea greșală atât de imensă, am strigat eu, ce au putut-o comite cei aflați în ignoranță încât nu li se îngăduie nemurirea? - S-ar părea, răspunse el, că tu n-ai reflectat deloc asupra celor auzite. Oare, nu ți-am spus să gândești? - Într-adevăr, acum îmi aduc aminte și îți mulțumesc. - Dacă ți-ai amintit, spune-mi din ce cauză cei care mor sunt demni să moară? - Aceasta se întâmplă, am răspuns eu, din cauză că și trupul nostru a ieșit din același întuneric lugubru din care a ieșit și Natura umedă ce alcătuieste trupul în lumea sensibilă și care, prin aceasta, este destinat morții. - Ai înțeles bine, prietene. Dar din ce cauză, cel ce se recunoaște pe sine, gândind asupra lui însuși, merge

spre Dumnezeu, așa cum ne arată Cuvântul divin? - Deoarece, am răspuns eu, Părintele tuturor lucrurilor, cel din care s-a născut Omul primordial, era viață și lumină. - Ai spus foarte bine: lumină și viață, iată, ce este Dumnezeu și Tatăl din care s-a născut Omul. Și dacă tu vei învăța să te recunoști ca fiind făcut din viață și lumină și că aceste elemente intră în alcătuirea ta, se cheamă că te vei reîntoarce la viață. Așa mi-a vorbit Poimandres.

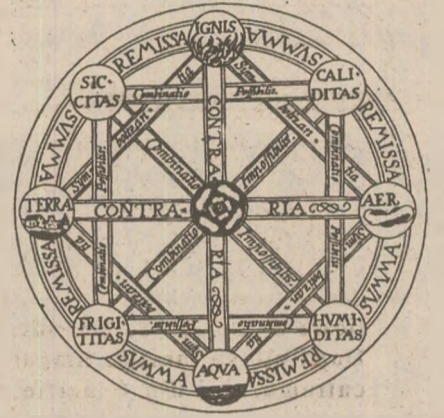
- Mai spune-mi încă, o, Inteligență, cum aș putea intra și eu în această viață? - Ci omul în care există inteligență, spune Dumnezeul meu, să se recunoască pe sine. - Deci, nu toți oamenii au inteligență? - Ai grijă cum vorbești despre aceasta, prietene. Eu, Inteligența sunt mereu alături de cei care trăiesc în sfințenie, de cei buni, puri și generoși și de toți cei care trăiesc în evlavie. Pe aceștia, prin puterile mele, îi ajut să dobândească știință și cunoaștere asupra tuturor lucrurilor, iar ei aleg calea iu-

birii, ca cea mai potrivită pentru a ajunge la Dumnezeu, lui îi consacră faptele bune, îl preamăresc prin imnuri și cântări, dintre acelea ce se cuvine a fi aduse numai Domnului, aducându-i mulțumiri. Aceștia, încă înainte de a-și fi lăsat trupul pradă morții, își detestă simțurile știind că ele stărnesc toate poftele trupului. Cu atât mai mult, eu, Inteligența (Nous), nu voi îngădui ca ei să fie copleșiți de pofte și de ispitiri trupesti; ca un adevărat paznic și portar, ce sunt, voi închide calea deschisă de simțuri și de patimi pentru lucrările lor urâte și rușinoase. Mă țin la o parte de cei ce nu au bunul-simț, de răi și de vicioși, de invidioși și lacomi, de ucigașii fără milă. Pe aceștia toți îi dau demonului răzbunării, ce revărsă în ei un foc ucigător, îi împinge, din ce în ce mai mult, înspre rău, pentru a le mări pedeapsa; fără istov le stărnește patimi fără saț, îi chinuie ca un dușman nevăzut și reaprinde în ei flacăra răului ce nu se stinge.

- O, Inteligență (Nous), am spus eu, m-ai învățat toate lucrurile pe care îmi doream atât de mult să le cunosc. Vorbește-mi însă și despre înălțarea sufletului și cum se ajunge la ea. - La început, spuse Poimandres, descompunerea corpului omenesc, prin putrezire, oferă elementele pentru metamorfoze; forma vizibilă dispărând, caracterul sau eul obișnuit este dat demonului, iar simțurile se reîntorc la izvoarele lor și se confundă în energiile lumii. Pasiunile și dorințele reintră în natura lipsită de rațiune. În felul acesta omul, prin ceea ce rămâne, se înalță traversând bariera sferelor și lasă, în prima zonă, puterea de creștere și descreștere; în cea de a doua zonă își pierde puterea tot ce este legat de rău și de prefăcătorie; în a treia zonă scapă de iluzia neputințioasă a dorințelor; în a patra zonă lasă ambiția de a conduce și care nu mai poate fi satisfăcută; în a cincea, aroganța fără milă și curajul nebunesc; în a șasea, plăcerea de a fura, ce dă bogăția; în a șaptea zonă, minciuna sfruntată ce întinde capcane. Astfel, dezbrăcat de toate efectele primite de la sferă, intră în cea de a opta zonă - *ogdoada* - nemaiaivând decât puterea proprie; împreună cu alte ființe aflate aici, ce se bucură de sosirea lui, cântă imnuri spre slava Tatălui. Devenit asemenea celor ce-și au sălașul în *ogdoada*, la fel ca și ei, poate auzi glasurile melodioase ale Puterilor aflate deasupra naturii ogdoadice, ce cântă, preamărindu-l pe Dumnezeu. Apoi, după cum e rânduiala, urcă spre Tatăl nostru. Cei ajunși aici se abandonează cu totul Puterilor și, deveniți ei înșiși Puteri, renasc întru Dumnezeu. Căci, scopul final al celui ce stăpânește cunoașterea (Gnosă) este atingerea celei mai înalte fericiri: de a deveni, el însuși, Dumnezeu. Ei bine, ce mai aștepți? Primind de la mine întreaga învățătură, nu-ți mai rămâne decât să fii călăuză celor vrednici și să le arăți calea pe care, urmând-o, vor salva omenirea prin Dumnezeu.

SPUNÂND acestea, Poimandres, sub ochii mei, s-a amestecat printre Puteri. Iar eu, binecuvântând pe Părintele tuturor lucrurilor și aducându-i mulțumiri, m-am ridicat, întărit prin el, cunoscând acum care este natura Totului și a marii viziuni. Și am început să predic oamenilor frumusețea religiei și a cunoașterii: o, popoare, oameni făcuți din pământ, ce v-ați lăsat înrobiți de beție, de somn și de necunoașterea lui Dumnezeu, treziți-vă din somnul animalic în care vă treceți viața!

Iată, ei m-au auzit și s-au strâns în

Simbol rosincrucian al Macrocosmosului (Leibniz, *Ars Combinatoria*)

jurul meu. Eu le-am vorbit așa: Pentru ce, o, oameni făcuți din pământ vă dăruiți morții, când puteți fi părtași la nemoarte? Smulgeți-vă din bezna întunericului și părăsiți, o dată pentru totdeauna, calea pierzaniei, alegând nemurirea.

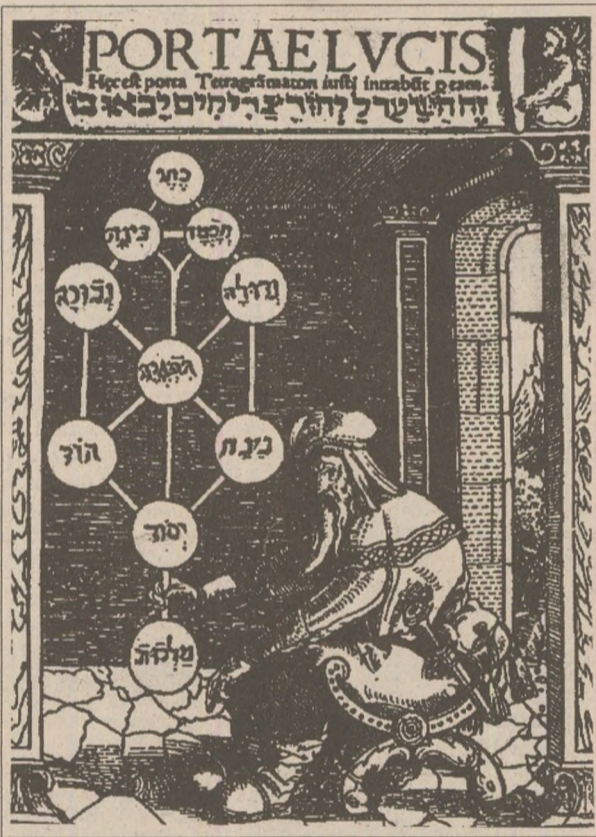
Unii, bătându-și joc, și-au văzut de drumul lor, care este cel al morții; alții mi s-au aruncat la picioare, rugându-mă să-i învăț. Eu le-am dezvăluit revelația avută și, de atunci, devenind călăuză a neamului omenesc, predic învățătura despre cum și în ce fel își poate dobândi mântuirea; semăn în mintea oamenilor cuvântul înțelepciunii, iar ei se vor adăpa cu ambrozia nemuririi. La venirea serii, când ultimele raze ale soarelui se fac nevăzute, îi poftesc pe toți să aducă mulțumiri lui Dumnezeu. Făcându-și rugăciunile, fiecare își găsește somnul liniștit în culcușul său.

PE CÂND eu scriu, în mine însumi, binefacerile lui Poimandres și, împlinindu-se ceea ce am dorit, simt o adâncă mulțumire. Căci, acum, în mine, somnul trupului este veghea lucidității sufletului; când pleoapele îmi coboară peste ochi, ele ascund marea viziune; tăcerea mea înseamnă că gândesc binele, iar când vorbesc o fac pentru a numi faptele bune. Toate acestea mi s-au întâmplat pentru că am simțit în mine Inteligența (Nous), adică pe Poimandres, Verbul din Dumnezeu însuși. Iată-mă, așadar, pe de-a întregul pătruns de adevărul divin. Pentru acestea toate, din tot sufletul și din toate puterile mele îi trimit lui Dumnezeu, Tatăl nostru, această rugăciune fierbinte.

- Sfânt este Dumnezeu, Părintele tuturor lucrurilor.*
- Sfânt este Dumnezeu a cărui vreau să-mi împlinim prin Puterile Sale.*
- Sfânt este Dumnezeu ce se vrea cunoscut și care este cunoscut de către cei ce sunt ai Lui.*
- Tu ești sfânt, Tu care ai făcut prin Verb tot ce există.*
- Tu ești sfânt și întreaga Natură e după chipul și asemănarea Ta.*
- Tu ești sfânt, Tu care nu ai ieșit din această Natură.*
- Tu ești sfânt, mai puternic decât orice putere.*
- Tu ești sfânt, mai mare ca orice măreție.*
- Tu ești sfânt, deasupra laudelor.*

Primește sacrificiul pur al liturghiei rostite de un suflet curat; pornită dintr-o inimă ce vine spre Tine, Inefabilul, Necunoscutul, căci pe Tine numai tăcerea Te poate numi. Nu îngădui să mă abat din drum; dă-mi cunoașterea esenței noastre; ascultă-mi această rugăciune și umele-mă de putere. Astfel, străluminat prin harul Tău, îi voi lumina și pe cei din neamul meu, rămași în ignoranță, căci sunt frații mei și fiii Tăi. Marturisesc deplina mea credință în Tine: merg în viață și lumină. Fii binecuvântat, Tată al nostru: omul care îți aparține este alături de Tine în lucrarea Ta sfântă, prin puterea primită de la Tine.

Prezentare și traducere de Maria Genescu

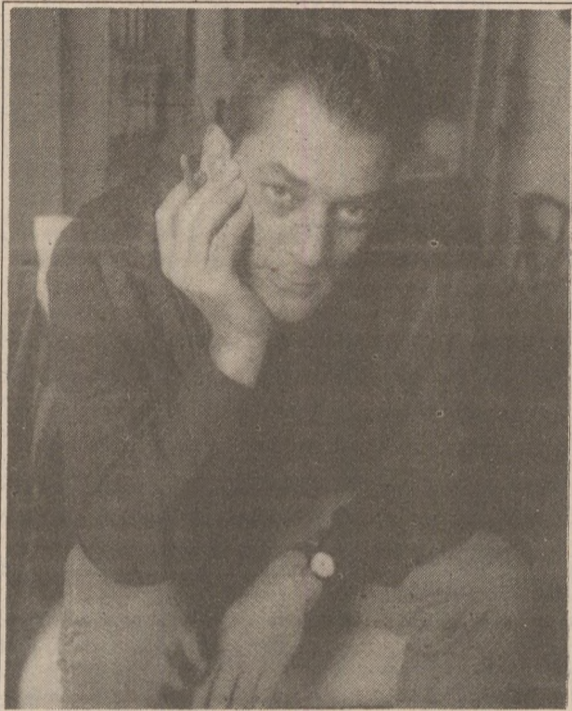
Arborele cabalistic al Sefiroților (Paul Ricius, *Poarta luminii*)

născut, pe dată, șapte oameni a căror natură corespundea naturii celor Șapte Guverneri, bărbat și femeie în același timp, cu trupurile îndreptate spre cer. - O, Poimandres, m-ai făcut teribil de curios și ard de nerăbdare să te ascult mai departe! - Taci, îmi porunci Poimandres. Încă n-am isprăvit de făcut prima dezvăluire. - Iaca, tac, am răspuns eu.

Așadar, cum îți spuneam, generația primilor șapte oameni era alcătuită în felul următor: pământul era femelă, apa era elementul generator; focul făcea ca lucrurile să ajungă la maturitate, iar de la eter, Natura a primit suflul vital, așa încât a putut să nască trupuri asemănătoare, ca formă, cu Omul primordial. Pe când Omul, din viață și lumină, cum era la început, s-a schimbat în suflet și intelect; viața a devenit suflet, iar lumina a devenit intelect. Și toate părțile lumii sensibile vor rămâne în această stare până la sfârșitul unei perioade, urmată de alta în care vor apărea alte specii.

„Smoke“

● Paul Auster (în imagine), poet de sorginte mallarmeană, rafinat eseist și romancier... auster, adică mai pe gustul european, a devenit și cineast. Cu patru ani în urmă, „New York Times” i-a cerut o povestire de Crăciun. Deși avea oroare de siropul poveștilor de Crăciun, n-a putut refuza. Plângându-se tutungului de la care-și lua zilnic țigări că n-are nici o idee despre ce să scrie, acesta i-a povestit că, odată, un tânăr hoț i-a furat mărfuri din prăvălie și, fugind, și-a pierdut portofelul cu acte. Vrînd

să i-l restituie, tutungul s-a dus la adresa din cartea de identitate, într-un cartier mizerabil, și acolo a găsit o bătrână oarbă care i-a spus: „Știam eu că n-ai să-ți uiți bunica în ziua de Crăciun.” N-a avut inima să o dezamăgească, lăsînd-o să creadă că e nepotul ei. Pornind de la această întâmplare, Paul Auster a scris *Povestea de Crăciun a lui Auggie Wren*, care a devenit apoi baza unui scenariu de film realizat de regizorul chinez-american Wayne Wang. Filmul se numește *Smoke*.

Poussin la Londra

● După marea expoziție organizată anul trecut la Paris cu prilejul împlinirii a patru secole de la nașterea pictorului Nicholas Poussin (1594-1665), acum este rîndul Academiei regale din Londra să consacre o expoziție acestui pictor francez. Locul central al expoziției Poussin, deschisă pînă la 9 aprilie, a fost ocupat de cele două serii cu „Cele șapte taine”.

Mommsen adăugit

● Academii de științe din Berlin și Brandenburg îmbogățesc regulat marea operă a istoricului Theodor Mommsen (1817-1903), *Corpus Inscriptionum Latinarum*, adăugîndu-i inscripțiile latine din lumea romană descifrate între timp. O nouă ediție este prevăzută să cuprindă 27 de volume. De exemplu, volumul II, consacrat Spaniei, va cuprinde 20.000 de inscripții, față de cele 6.000 descifrate de Mommsen.

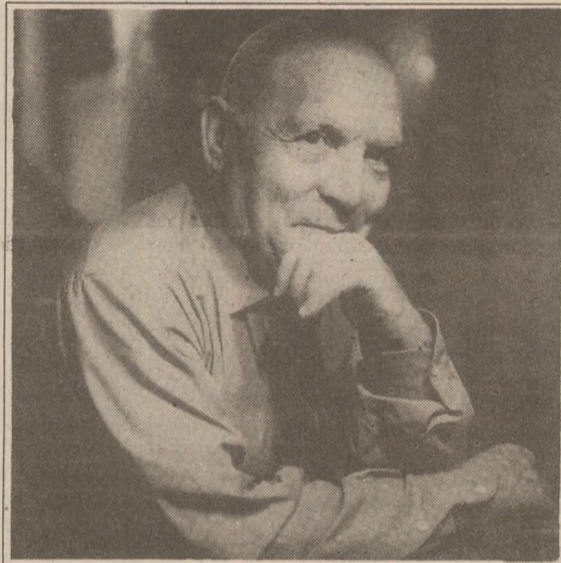
Proză fantastică

● Christina Fernández Cubas (n.1945), licențiată în drept și cîștigîndu-și existența din jurnalism, este considerată una din cele mai valoroase autoare de proză scurtă din Spania. Pri-

mele sale culegeri de povestiri, *Sora mea Elba* (1980) și *Hambarele din Brumal* (1983) au fost apreciate foarte bine de critică. Un al treilea volum, *Unghiul ororii*, întregeste universul straniu și neliniștitor al autoarei, care creează fantasticul fără elemente supranaturale, răsturnînd doar ordinea lucrurilor, într-o altă logică.

De la o casă la alta

● Vincenzo Consolo, deținător al premiului Strega pentru romanul *De la o casă la alta, cît ține noaptea* (1992), trăiește de 30 de ani la Milano, dar toată opera sa (din care cel mai apreciat a fost romanul *Surful marinarului necunoscut*, 1976) e impregnată de istoria, limbajul și peisajul Siciliei natale. Născut în 1933, studiază Dreptul la Milano, apoi se întoarce în Sicilia pentru a scrie. Remarcat de Vittorini și Calvino, intră în cercurile literare milaneze și face carieră literară, rămînînd însă, cum mărturisește „un intelectual meridional tipic”.

Manuscrisele de la Qumran

● Polemica în jurul „manuscriselor de la Marea Moartă”, descoperite în ajunul celui de al doilea război mondial, continuă cu înverșunare în S.U.A. „The New York Times Book Review” semnaleză două noi lucrări în temă: *Recuperarea manuscriselor de la Marea Moartă* de Lawrence H. Schiffman (Jewish Publication So-

ciety) și *Manuscrisele ascunse* de Neil Asher Silberman (G.P.Putnam's Sons). Disputa cu privire la întîrzierea cu care au fost publicate textele comunității din Qumran, la oportunitatea publicării lor și la rigoarea științifică a grupului restrîns de universitari și cercetători ce au acces la ele este departe de a fi încheiată.

Viața lui Walter Scott

● John Sutherland a publicat la editura Blackwell volumul *Viața lui Walter Scott*. Ca avocat și șerif al Selkirkshireului, Sir Walter Scott a împărțit dreptate, iar ca poet și romancier, a creat o imagine atât de persistentă a Scoției, încît chiar și acum scriitorii, gânditorii și naționaliștii scoțieni îl consideră un model.

Premiu

● Premiul englez Whitbread în valoare de 21.000 de lire a fost atribuit romanului *Ziua Felicie* de William Trevor, povestea relației dintre un bărbat neatrăgător, de 50 de ani, și o tînară dintr-o familie mediocră, pornită în căutarea unui tip enigmatic de la care așteaptă un copil. Cartea alcătuiește un portret lugubru al Angliei post-thatcheriene, acțiunea petrecîndu-se în lumea huliganilor, vagabonzilor și a fanaticilor religioși.

Caiete regăsite

● Editura Einaudi a publicat de curînd caietele inedite ale romanțierului Beppe Fenoglio, mort în 1963. *Appunti Partigiani 1944-1945* este alcătuit din texte scrise probabil în 1946, în care scriitorul notează amănunte despre participarea sa la Rezistență, fără artificii literare și cu realismul necesar înțelegerii acestei perioade complexe din istoria Italiei. Calități care explică de ce ineditele lui Fenoglio sînt apreciate nu numai de criticii literari ci și de istorici.

Joyce în chineză

● Cinci ani de muncă grea i-au trebuit octogenarului Xiao Qian pentru a traduce în chineză *Ulyse* de James Joyce. Rezultatul este un volum impresionant, apărut de curînd, cu peste 6.000 de note care înlesnesc lectura cititorului chinez.

Sofia în lume

AM MAI informat în aceste pagini că un volum de Jostein Gaarder, *Lumea Sofiei*, care povestește istoria filosofiei pe înțelesul adolescenților, s-a situat în fruntea topurilor de librărie mai întîi în țara de origine a autorului, Norvegia, apoi în Danemarca, unde s-au epuizat dintr-un foc peste 140.000 de exemplare, iar acum a fost tradus cu succes în 30 de țări. Un alt volum de popularizare a filosofiei, *Etica para Amador* (tradus la Ed. Seuil anul trecut sub titlul *Etica pentru uzul fiului meu*), al spaniolului Fernando Savater, a devenit și el best-seller internațional. Și încă: în Danemarca, de exemplu, o biografie a lui Soren Kierkegaard, scrisă de Peter Thielst, s-a cumpărat în decembrie trecut ca pîinea caldă, fiind considerată un foarte apreciat cadou de Crăciun. Reeditările din Nietzsche, Adorno, Kant, Heidegger sînt cerute în țările nordice mai mult decît romanele. Fenomenul nu se limitează doar la domeniul editorial. În liceele unde filosofia e materie opțională, se constată că mulți elevi o preferă altor discipline, iar la Universitățile libere (populare) cursurile serale de filosofie cunosc o afluență record peste tot.

Ce semnifică aceste fapte? Că oamenii au nevoie, în acest sfîrșit de secol, să înlocuiască ide-

ologii pierdute, că vor, prin dialogul cu marii filosofi, să-și dezvolte capacitatea de reflecție proprie, pentru a-și înțelege mai bine locul în lume.

În anii '70 și '80 se manifestase un interes similar pentru psihologie. Individul voia să se înțeleagă pe sine însuși prin psihanaliză, avea încredere că psihoterapia îi va rezolva problemele, îi va da soluții în raporturile cu ceilalți. În paralel, era interesat de gîndirea politică, de diversele moduri de organizare a societății. Acum, marii ideologi politici care au dominat secolul au intrat într-un con de umbră. Iar introspecția s-a dovedit și ea un impas narcisic pentru oamenii normali, care n-aveau în mod real nevoie de ajutorul psihiatrilor.

Lars Henrik Schmidt, profesor de istoria ideilor la Universitatea din Århus, explică detronarea psihologiei de către filosofie prin faptul că oamenii nu mai vor să dea un caracter patologic problemelor, îi interesează nu afit ceea ce îi diferențiază ci ceea ce au în comun cu ceilalți, nu raporturile cu sine însuși ci cu lumea. Adică nu se mai caută soluții marilor probleme de viață ci se aspiră la o mai bună înțelegere a lor prin filosofie, iar din cadrul ei, cel mai mare succes îl au etica și estetica, mai puțin logica și filosofia analitică anglo-saxonă, conside-

rate dificile pentru marea public.

Hans Hauge, un alt profesor de la Århus, constată că predispoziția pentru filosofie se dezvoltă în dauna celei pentru literatura națională și pentru scriitorii clasici, cu o lungă tradiție în învățămîntul occidental. El consideră întoarcerea către filosofie o adevărată revoluție a acestui sfîrșit de secol, filosofia fiind supranațională. Dacă mult timp a persistat prejudecata că filosofia îi face pe cei ce o frecventează nefericiți, îi rupe de societate, îi alienează, acum se pare că oamenii s-au convins că studiul acestei discipline îi ajută să se integreze mai bine în lume, să descopere adevăratele valori.

Jostein Gaarder, autorul unui best-seller inteligent

Adaptare de Adriana Bittel după „Courrier International” nr.226

E. Ionesco
la
Washington

● Studio Theater din Washington a prezentat pînă la 9 aprilie spectacole cu *Rinocerii* de Eugène Ionesco în regia lui Joy Zinoman.

Coregraful
secolului

● Maurice Béjart, acum în vîrstă de 65 de ani, este unanim apreciat ca unul dintre marii artiști ai secolului. Pe numele său adevărat Maurice Berger, el este fiul unui filosof cunoscut, de la care măturisește că a moștenit un anume misticism și gustul de a medita asupra relației individ-societate, atât de importantă în arta sa. Și-a ales pseudoni-

mul ca un omagiu adus Madeleinei Béjart, soția lui Molière. Coregraful se află într-un moment dificil al carierei sale. După ce a reușit paradoxala performanță de a impune o artă elitistă ca baletul milionelor de oameni, constată că ultimele sale creații sînt primite cu mai puțin entuziasm. "Dansul este arta secolului XX - spune el. Acum, că secolul se sfîrșește, oare ce artă va domina epoca viitoare?"

Luxemburg -
oraș european
al culturii

● Este rîndul Luxemburgului să fie anul acesta "orașul european al culturii". Evenimentul este marcat de numeroase manifestări artistice, cum ar fi expozițiile cu lucrări post-impresioniste, cu capodopere din colecția Prințului de Liechtenstein, cu lucrări ale pictorilor din școala de la Londra, cu lucrări ale expresionismului german. Dintre spectacolele găzduite de Teatrul Municipal din Luxemburg, amintim că s-a bucurat de un deosebit succes seria de spectacole susținute de trupa de balet a Operei Naționale din București.

Semprun, Celan și Wiesel

«**T**REBUIE să făuresc viața din toată această moarte. Și modul cel mai bun de a izbuti este scrisul. Or, acesta mă aduce înapoi în moarte, mă închide în ea, mă asfixiază. Iată, cum stau: nu pot trăi decît asumînd această moarte prin scris, dar scrisul îmi interzice literalmente să trăiesc», notează tînărul scriitor Jorge Semprun, strălucit student la Sorbona.

Suntem la cîteva luni de cînd trupele generalului Patton au eliberat lagărul nazist de la Buchenwald. Semprun s-a întors la Paris. A fost deținut ca membru al Rezistenței franceze. Mai sunt cîteva luni pînă la primul bombardament atomic, de la Hiroshima. Tînărul scriitor se reculege la mormîntul poetului Cesar Vallejo, în cimitirul Montparnasse.

Frazele notate sintetizează dilema de o viață a scriitorului și substanța extraordinarei cărți *Scrisul sau viața*.

Eram gata să folosesc expresia "zgu-duitoarea carte". N-am voie. N-am voie să arunc primul jet adjectival, sentimental, poluat de uzură, sîmțit de *Scrisul sau viața*. Experiențele-limită și cele dincolo de limite, trăite, relatate de Semprun, ar trebui tratate - dar cine e-n stare? - după modelul unei poezii pentru care Semprun nutrește un adevărat cult: «prin polisarea, prin lustruirea maniacală, pînă la dezgolirea însăși a limbajului, orice adipozitate verbală fiind eliminată. Travaliiu care caracterizează întotdeauna poezia lui Paul Celan.»

Așadar, tînărul Semprun a trăit moartea ("Prostul de Wittgenstein care afirmă că moartea nu se poate trăi").

În brațele lui și-a dat sufletul Maurice Halbwachs, profesorul și prietenul de la Sorbona, într-un miros pestilențial de dizenterie acută, în timp ce Semprun îi șoptea, în chip de rugă pentru muribunzi, cîteva versuri de Baudelaire:

"O, Mort, vieux Capitaine, c'est le temps, levons l'ancre".

"El m-a auzit, m-a înțeles: privirea lui a avut o sclipire de teribilă mîndrie".

Cu un an mai tîrziu, imediat după eliberarea lagărului de la Buchenwald, se stinge în brațele lui spaniolul Diego Morales, compatriotul său, combatant în armata republicană. Lui ce i-aș putea spune? se întreba tînărul Semprun. Nimic altceva decît versurile lui Cesar Vallejo din volumul despre războiul civil:

"Nu muri, te iubesc atîta.
... Dar cadavrul, vai, continuă să moară..."

... Și evreul scheletic care murmură Kadiș pînă-n ultima clipă. După care Semprun, pentru prima oară, închide ochii unui mort.

Suntem în 1945, la Paris. Îngrozitoarea dilemă, care nu-l va mai părăsi, a nceput. Optează pentru viață.

În 1960 scrie *Marea Călătorie*. Povestea drumului în tren, spre lagăr. Primește marea premiu internațional Formentor.

"Am trăit mai bine de cincisprezece ani, spațiul istoric al unei generații, în beatitudinea obnubilată a uitării...Totul a devenit diferit. Angoasa de altădată a revenit, mai ales în aprilie."

Iarăși tăcerea, întreruptă de cîteva tentative.

O povestire romanescă: *Neciaiev se întoarce*.

Scrișă la persoana a treia. Se recunoaște într-unul din personaje.

Iarăși Naufragiul...

Suntem în 1995. Acum cîteva luni, i-a apărut extraordinara autobiografie dilematică: *L'écriture ou la vie*, "zgu-duitoare" am zis. Dar cum?

Autorul e stăpîn pe toate mijloacele narațiunii moderne: contrapunct, flashback, repetări cu modulații, digresiuni eseistice. De la primul la ultimul rînd, ne ține în puterea sa.

Direcțitate, cursivitate narativă. Dar cum?

La bază e o fină, arahneană țesătură, cu multiple motive, de o mare variație. Mă opresc doar la unul din ele: rolul jucat de poezie în viața autorului. În special poezia lui Paul Celan:

«Totdeauna am avut noroc cu poeziile. Vreau să spun: înfîlnirile cu opera lor au fost totdeauna oportune. Am dat, totdeauna, la momentul oportun de opera poetică ce putea să mă ajute să trăiesc, să înaintez în acuitatea conștiinței mele despre lume. Așa, cu Cesar Vallejo. Așa, mai tîrziu cu René Char și cu Paul Celan.»

Admirația sa față de acesta din urmă e fără limite. În hermetismul unor versuri tîrzii decriptează, deși nu o spune expresis verbis - sau sugerează cu puternic efect - cheia sinuciderii marelui poet «născut la Cernăuți».

E vorba de o vizită pe care Paul Celan i-a făcut-o filosofului Martin Heidegger. Spera că va căpăta «un cuvînt venit din inimă». Acel cuvînt, privind culpabilitatea germană (a holocaustului) Heidegger nu l-a rostit însă niciodată. Nici față de Celan, nici față de filosoful Karl Jaspers, cu care a purtat o îndelungată corespondență. «Cu viclenie dar cu o remarcabilă tenacitate, a păstrat aceeași tăcere.» «Speranța înscrisă în acea zi în cartea vizitatorilor lui Martin Heidegger nu a fost împlinită. Nici un cuvînt al gînditorului n-a venit să umple această tăcere. Cîțva timp după aceasta, Paul Celan s-a aruncat în Sena: nici un cuvînt din inimă nu l-a reținut.»

Sugestia de post hoc propter hoc, pe care o produce alăturarea celor două evenimente, mă jenează, ca un efect pur literar, asupra unor neinițiat. Aceștia n-au cum să știe că tăcerea vinovată a lui Heidegger n-a putut cîntări în hotărîrea fatală mai mult decît îndelungata lui nevroză. De mulți ani, Celan suferea de mania persecuției, de culpabilizare nevrotică (el a stat ascuns în timp ce părinții au pierit în Transnistria) și - adaog eu - de obsesia sterilității creative.

Dacă am aceste rezerve, în schimb sunt plăcut uluită de «lungii ani de descifrare a poemelor lui Paul Celan în limba originală - pe care a vrut-o el, poet român, originară, ba chiar inaugurală»...

De curînd am asistat, la televizor, noaptea tîrziu, la o discuție Jorge Semprun - Elie Wiesel.

Wiesel spune: "Eu fac parte dintr-o familie profund religioasă..."

Semprun: "Eu, dintr-una catolică. Dar de la optsprezece ani..."

Wiesel: "Am văzut copii asasinați. Copiii... Mă întreb dacă Dumnezeu..."

Chipul lui, uscățiv, ridat, se încrețește, într-o indicibilă suferință a îndoielii. Pe fața robustă, aureolată de un bogat păr alb, a interlocutorului apare o enigmatică respingere a îndoielii lui Wiesel. Și se aud oracularele cuvinte: "Omul nu poate trăi fără Dumnezeu."

Oracular și stupefiant. Din gura lui Semprun.

Imaginea dispare brusc. Emisiunea s-a încheiat.

Pînă-n 1964, cînd însăși venerabila Pasionaria l-a exclus din partid, Semprun a fost un comunist militant, cu frămîntări interioare, dar disciplinat, activ, și cu misiuni importante.

«Un fel de rău ("malaise") puțin dezgustat mă cuprinde, azi, cînd evoc acest trecut. Călătoriile clandestine, iluzia unui viitor, angajamentul politic, adevărata fraternitate a militanților comuniști, moneda falsă a discursului nostru ideologic: toate acestea care au fost viața mea, care vor fi fost și orizontul tragic al acestui secol, toate acestea par azi prăfuite: vetuste și derizorii.»

Nu-i de mirare că sfîrșitul iernii și începutul acestei primăveri au stat, pentru mine, sub semnul lui Semprun.

Maria Banuș

Chaville, martie 1995

FUNDAȚIA SOROS
PENTRU
O SOCIETATE DESCHISĂ

anunță

REZULTATELE CONCURSULUI PENTRU
BURSE ÎN DOMENIUL CREAȚIEI
ȘI TRADUCERII LITERARE

Se acordă 24 de burse în domeniul creației literare următorilor candidați:

1. Bănulescu Daniel	roman
2. Breda Ferenc	eseu
3. Cesereanu Ruxandra	eseu
4. Cordoș Sanda	critică literară
5. Demeny Peter	poezie
6. Fekete Vince	roman
7. Kelemen Hunor	proză scurtă
8. Leonte Camelia	poezie
9. Manolescu Ion	roman
10. Meszaros Judith	poezie
11. Milos Alexandru Cristian	poezie
12. Nascu Horea	poezie
13. Orban Janos Denes	poezie
14. Panța Iustin	roman
15. Pavel Laura	eseu monografic
16. Petrescu Răzvan	proză scurtă
17. Pișcu Daniel Marian	poezie
18. Pop Es. Ioan	poezie
19. Popa Dorin	poezie și roman
20. Șerban Robert	poezie
21. Sicoie Florin	roman
22. Teposu Radu G.	studiu monografic
23. Vida Gabor	roman
24. Visky Andras	roman

Se acordă 6 burse în domeniul traducerii literare:

1. Cozma Diana
2. Făgetan Constantin
3. Iordache Emil
4. Măniuțiu Anca
5. Părpăuță Radu
6. Sicoie Felicia

în fiecare zi, de luni pînă vineri,
puteți audia la Radio Total, între orele 22.00-24.00

TALK-SHOW-uri
LIVE

637.37.90; 637.56.45

Luni: Off-side - Ioan Chirilă
Marți: Căinele de pază - Cornel Nistorescu
Miercuri: Punct și virgulă - Carmen Bendovski
Joi: Fiți întreprinzători - Bogdan Teodoriu
Vineri: Taxiul de noapte - N.C. Munteanu

Revista revistelor

"Conștiințele tuturor trebuie să bată la unison"

După scindarea PSM, gruparea Verdeț a rămas fără organ de presă, scandalul făcând așchii și surcele și limbile de lemn din redacția *Socialistului*. Cum publicațiile partenerului Adrian Păunescu sînt prea personale, tovarășul Verdeț și-a construit din rumeguș încheiat o *TRIBUNĂ SOCIALISTĂ* de o sută de lei, la care se va sui lunar, sprijinit în efortul său de directorul publicației, Constantin Ciovică și de redactorul-șef Constant Călinescu. Acesta din urmă, fost critic literar veleitar, s-a tot mutat după '89 dintr-o redacție în alta, cîntînd pe toată gama orientărilor politice, pînă a ajuns un cîrpaci cu ziua prin diverse case, ajustînd croieli vechi pe siluetele noi, de la *Baricada*, la revista monarhistă *Cuget*. Ultima oară îi văzusem numele în *Dreapta Națională* a lui Radu Sorescu și cum acea aberație extremistă s-a desființat, iată-l schimbînd cruzimile verzi cu verdețurile roșii, pentru un post de șef al lui Gabriel Iuga, altă slugă în căutare de stăpîn, căruia bacșișurile azvîrlite de Vadim nu-i ajung. Cu asemenea profesioniști, noua publicație a Comitetului Municipal București al PSM seamănă foarte bine cu sigla de pe frontispiciu: o roată dințată boantă, avînd în centru un pumn încheștat pe tricolorul roz-alb-roșu (în care roșul simbolizează albastrul etc.).

• Cum cititorii noștri n-au, probabil, răbdarea cam masochistă a Cronicarului, le vom descrie succint previzibilele contribuții din nr.1, martie 1995, o suită joasă de clișee cu agramatismele de rigoare, așa cum știm că știu comuniștii să se adreseze "maselor largi populare", "confruntate cu probleme". Editorialul președintelui PSM, Ilie Verdeț, *Speranțe și deziluzii*, o ia după tipic - situația internă, externă, final cu soluție de permanent: "Se evidențiază, încă o dată, adevărul, de care suntem ferm convinși, că pe plan politic reconcilierea națională, conjugarea tuturor forțelor creative ale poporului nostru, constituie factorul major în vederea ieșirii din criza economică, social-politică și morală în care se zbate țara." Treccem razant peste cîteva titluri -

"Socialiștii din Capitală spun PREZENT", "Din activitatea Uniunii Tineretului Socialist - realizări și perspective", "Problema locuințelor poate fi rezolvată" de Puiu Baston, economist, "Milităm pentru..." de Vera Manu (care zice că "femeile socialiste cer recunoașterea prin lege a maternității ca funcție socială vitală") - și ne oprim la articolul președintelui Comitetului Municipal București, Neculai Onțanu, o bomboană umplută de cugetător, care își începe discursul așa: "Milioane de ani i-au trebuit istoriei să zămislească o geografie în care suntem contemporani". Fie și numai pentru fraza asta merita să dăm suta de lei. Dar nu e tot. Neculai de la Municipiu știe și cum e cu conștiința umană: "Conștiința umană este dispersată și fărîmițată, schimbîndu-se caledoscopic, și rămîne aceeași, ca o diversitate dezordonată". Nu-i bine ce se întîmplă. Dar: "Este momentul crucial, este ora astrală în care conștiințele tuturor trebuie să bată la unison" iar pentru asta "Poporul român trebuie să știe că se poate bizui pe Partidul Socialist al Muncii", ai cărui "membri și lideri sînt la datorie". Au mai fost unii și altele de-au vrut să ne bată conștiințele la unison și pînă la urmă le-a bătut lor ora astrală: Au rămas însă, iată, urmași care să dea ceasul înapoi, să afirme, de la această "Tribună", că Palatul Parlamentului, fost Casa Poporului: "va rămîne peste veacuri o creație arhitectonică fără egal, singulară a geniului românesc", recunoscută ca atare, în ciuda "elitiștilor", și de străini, dovadă că au trecut-o în Cartea Recordurilor, în care, se știe, sînt înscrise doar creații ale genurilor naționale. • Și, în sfîrșit, iată și o mostră de umor socialist al muncii, transcrisă exact, din rubrica intitulată *Cu gura pînă la urechi*: "Cînd se termină «criza»? - După ce se termină cei care a provocat-o!". Cum rubrica nu e semnată, bănuim că "bancul" a fost creat cu forțele intelectuale reunite ale liderilor și redacției. • În mai multe publicații românești ahtiate de senzational a fost reluat din *Time* articolul în care se afirma că așt Ceaușescu cît și fratele său Marin trăiesc, de vreme ce din conturile secrete elvețiene se extrag bani regulat! Halal dovadă! O altă revistă, *Old America*, adresată comunităților hispanice din New York, a publicat sub

ulul Ceaușescu, dictatorul român, nu a murit! o fotografie pasă-mi-te recentă a lui la bordul unui iaht sub pavilion cubanez. În *FORMULA AS* nr. 158, pe două pagini, prof. Petre Dogaru combate ipoteza că la Tîrgoviște ar fi fost împușcată sosia și explică metodic și absolut serios că plimbărețul de pe iaht, personajul fotografiat e... fantoma "cîrmaciului", care se întreprinde

unde și cum are chef. • Noi credem că bîntuie și prin paginile *Tribunei socialiste*, unde se simte acasă printre realizări și perspective.

Divinitatea lui Stoica

Săptămînalul *SINTEZE* din Bacău cuprinde, la rubrica *Zig-zag*, două inexactități referitoare la redactorul nostru Cristian Teodorescu. Prima e că acesta ar fi scris că vrea să-l facă fărîme pe Corneliu Vadim Tudor. Cristian Teodorescu e un om pașnic și are griji mai importante decît aceea de a-l face fărîme pe C.V.Tudor. Nu poți face fărîme ceva cu existență incertă. Cea de-a doua se referă la o așa-zisă citare involuntară a acestuia în legătură cu alt caz, de altă factură. Mai precis, C.T. ar fi scris despre o persoană oarecare că are fruntea cît lama cuțitului. Persoana l-a acuzat că a împrumutat această expresie din bagajul lui C.V.Tudor, ceea ce e o prostie. Comparația cu pricina funcționează oral, în București, de mai mulți ani. Cît despre teoretizarea unei așa-zise memorii involuntare pornind de aici, ea e riscată. Chiar dacă autorul rubricii din *Sinteze* consideră că fără intenții de parodiare sînt mulți publiciști și politicieni care folosesc maniera și vocabularul adversarului, era bine să-și precizeze termenii. Adică cine și pe cine. Cînd iei toate prostiile drept probe, nu prea sînt șanse să descoperi cum stau lucrurile. • Pe de altă parte însă, o surpriză plăcută ne-a produs în același săptămînal coordonat de profesorul Constantin Călin, prezența sistematică și consistentă a unor pagini de cultură. Dar cum nu cunoaștem ansamblul, ne abținem de la alte comentarii. • Unul dintre cele mai stranii interviuri din ultimii ani, la noi, e cel luat de revista *ZIG-ZAG* lui Ioan Stoica. Protagonistul pare fixat într-un soi de monomanie. El le recomandă posesorilor de chitanțe Caritas ca nu care cumva să le arunce, în pofida faptului că nu mai are cu ce să le plătească. Tipologic, Stoica face parte din categoria inșilor irresponsabili, care-și consideră acțiunile de esență divină. Asta îl și face amoral și îi dă aplombul paradoxal din pușcărie. El face promisiuni uriașe, dar, pe de altă parte, îl umflă plînsul ori de cîte ori e vorba de propria lui persoană. • În numărul pe martie al revistei *TIMPUL* apare un grupaj de interviuri pe tema naționalismului în

Umor involuntar

"Persoanele născute astăzi sunt foarte sigure pe propriile mișcări, sunt demne de încredere, li se pot încredința, fără frică, cheile de la seif. Sunt niște cavaleri ai principiilor. Au un mare defect: uită repede."

Răzvan Petrișor
în *Evenimentul zilei* din 28 martie 1995

"Alții, avînd îngerii impotenți, iau cîte două-trei aspirine și gata, le fuge pioneza din călcâi."

D.C.C., *Infractorul* din 21 martie 1995

care intervievați sînt Pan Vizirescu, Marian Munteanu și Stelian Tănase. Evident că Pan Vizirescu nu mai are cunoștință despre ceea ce se întîmplă, la capitolul naționalism, în România. Iar la capitolul istoriei recente, el elogiază patriotismul unui Ceaușescu și al unui Dej pe motive de xenofobie. Nonagenarul Pan Vizirescu acordă merite comuniștilor autohtoni fiindcă au izbutit să se debaraseze de ruși, dar nu analizează costurile sociale și politice ale așa-zisei independente cîștigate astfel. Pan Vizirescu, care a scăpat ca prin minune de condamnare izbutind să se ascundă vreme de 20 de ani, face reverențe față de cei care l-au grațiat, acuzîndu-i că sînt comuniști, dar acordîndu-le girul imens de a fi fost patrioți. Dacă și Pan Vizirescu ar fi făcut pușcărie și n-ar fi stat ascuns așteptînd o grațiere generală, poate că ar fi gîndit cu totul altfel. În ceea ce-l privește pe Marian Munteanu, acesta e victima incapacității sale de a digera istoria și cultura autohtonă, pe care nu le cunoaște decît din auzite. Ultimul dintre intervievați, Stelian Tănase, e prăpăstios, făcînd afirmații fără acoperire din pricina confuziei de termeni. El îl consideră pe Ceaușescu drept patriot. Apoi îi retrage această calitate pe parcursul analizei. Or, de aici reiese că autorul acestei afirmații nu și-a limpezit ideea de patriotism, despre care își dă, lejer, cu părerea. În materie de concepție, Stelian Tănase are mai degrabă duh narativ decît posibilități de sinteză. Dar, pe de altă parte, și interviuatorul are un punct foarte curios de vedere, asimilînd naționalismul cu credința în Dumnezeu. Cum se știe, naționalismele nu de poruncile Domnului au știnut seamă, ci de interese politice stricte.

Cronicar

SPORT

Tolstoi și Cioran printre sportivi

DUPĂ trei ani de pușcărie cel mai tînăr fost campion de box din istoria greilor s-a întors la viața civilă. Se zice că în detenție Tyson l-a citit pe Tolstoi și că a alergat cîte 150 de kilometri pe săptămîină. Că a alergat 150 de kilometri pe săptămîină e de crezut. Partea cu Tolstoi e în schimb senzatională. Boxerul, e adevărat, a mai făcut ceva. A trecut la islamism, ca și Clay, dar din alte motive. Fiindcă să treci la islamism după ce-l citești pe Tolstoi înseamnă din două, una - ori că l-ai citit, dar nu te-a atins mesajul lui ori că pur și simplu boxerul s-a uitat numai la pozele cărților lui Tolstoi. Dar ce mai contează. Că poate, în cadrul programului de penitență pe care și l-a impus, Tyson o fi avut în vedere și literatura asta nu-i bine pentru literatură. Căci altfel, dacă ignorăm că el n-a priceput încotro bate Tolstoi cu religia, *Război și pace* îți poate da iluzia că ești liber citindu-l, chiar dacă te afli într-o celulă. Ibrăileanu, cînd recitea Tolstoi, nu mai ieșea din casă zile în șir. Ei, dacă un cititor specializat cade în cursa ficțiunii, de ce n-ar păți asta un inocent. Totuși, demonul neîncrederii din mine mă face să mă întreb: de ce tocmai Tolstoi, de ce nu chiar un autor de romane polițiste, mai potrivit parcă pentru tipologia din care face parte Tyson. Nu de alta, dar Cantona, care are și el acum probleme cu justiția, a declarat că Cioran e moartea lui. Îl și vezi rostind un citat din Cioran în timp ce sărea gardul ca să-l pocnească pe spectatorul care-l înjurase.

Tușier

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Lun, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 6.500 lei; 6 luni - 13.000 lei; 1 an - 26.000 lei; ISSN 1220-6318

24 pag. - 500 lei